Sayı 13 MART 193[illegible]

ÜLKÜ

HALKEVLERİ MECMUASI

AYDA BİR ÇIKAR [illegible]

ÜLKÜ, MART 1933

"ÜLKÜ,, nün sayıfaları inkılâplarımızı yaymıya yarayacak veya yayma yolları üzerinde düşündürecek bütün yazılara açıktır. "ÜLKÜ,, ye yazı yazanlara para verilmez.

Neşrolunmıyan yazılar sahibi tarafından posta pulu gönderilerek istenmedikçe geri yollanmaz

"ÜLKÜ,, ye paralı ilân konmaz. Yalnız memlekete inkılâp ve kültür sahasında hizmet eden eser ve işlerin ilânları parasız neşrolunur.

"ÜLKÜ,, nün en az dört sayısına birer broşür ilâve olunur. Bu ilâve broşür için ayrıca para alınmaz ve broşür mecmuadan ayrı satılmaz.

"ÜLKÜ,, nün bir sayısının fiati — ilâveli veya ilâvesiz — yirmi beş kuruştur.

"ÜLKÜ,, nün yıllık abone fiati 250 kuruştur. Yalnız ilk mektep muallimleriyle Darülfünun ve her derecedeki mektepler talebeleri için abone fiati 175 kuruştur.

"KLKÜ,, nün altı sayısı bir cilt, iki cildi bir yıllıktır. Mecmuaya ancak yıllık abone yazılır ve her aboneye cilt başından mecmua gönderilir. Yalnız hesapları malî yıla bağlı resmî daireler bu kayttan müstesnadır.

"ÜLKÜ,, nün her sayısı, içinde yazısı bulunan zatlere, parasız olarak gönderilir.

İmtiyaz sahibi Nusret Kemal; umumî neşriyatı idare eden Necip Ali.
Ankarada Hakimiyeti Milliye matbaasında basılmıştır.

Sayı İki
Cilt Bir
Mart 1933

ÜLKÜ
HALKEVLERİ MECMUASI

HALKEVLERİ YILDÖNÜMÜNDE DÜŞÜNCELER

CELAL SAHİR

1932 YILININ 19 şubatına raslıyan cuma günü Türk inkılâbı tarihinde belli başlı bir gündür. O gün öz elin on dört bucağında Halkevleri kuruldu. Aynı yılın 24 haziranında yirmi yerde daha Halkevleri sabırsızlanarak bekleşen millet çocuklarına kapılarını açtı. Bu yılın 24 şubat cuma günü de Halkevlerinin sayısı 55 i buldu. Artan şey yaşıyan şeydir.

Halkevlerinin dipdiri varlığına bu büyük yıldönümü kutlu olsun.

• •

Halkevi başlarında ve gönüllerinde özel sevgisi kaynıyanların toplanma, konuşma, anlaşma ve çalışma yeridir. Onun her Türke ardına kadar açık olan kapısından giren artık kendi benliğinin kabuğu içine kapanmış bir "tek„ değil, birçoklarına katılıp millî kümeyi yapan bir tane, başkalariyle kenetlenip millî zinciri yapan bir halkadır. Halkevlerinin penceresinden bakan binlerce çift göz, bebeklerinde ayni ışığın özlentisiyle, bir tek ufka dikilidir. Halkevlerinin yolunda yürüyen binlerce insanın varmak istedikleri erek birdir. Arıyan bulur; yürüyen varır.

Türk milleti tek tek düşünüşün, ayrı ayrı yürüyüşün, anlaşma ve sevişme eksikliğini, elbirliğiyle çalışma yokluğunun kemirici acılarını nice yüzyıllar kıvrana kıvrana duydu. Osmanlı İmparatorluğu denen canlı cenaze destekle ayakta duran bir iskeletti. Türk milleti biribirine lehimlenip tek parça olmanın, düşünce, dilek ve erek birliğinin kırılmaz gücünü son on yıl içinde en zorlu denemelerle anladı. Derinlere kök salan bu sağlam ağacın açtığı güzel çiçekleri, verdiği tatlı yemişleri gördü ve dünyaya gösterdi.

• •

Büyük Türk İnkılâbı eğer önünde gözler kamaşan ve başlar eğilen bir gerçek olmasaydı en hayalci kafaların düşünüp yaratamıyacağı bir masal olurdu. Büyük Türk İnkılâbı, baş ne kadar yukarı kaldırılsa, bulutlara değen doruğu görülmez bir yüksek bengitaştır. Onu tarihin şaşıran sayfalarına diken el bir iradenin pota-

sında eriyen milyonlarla demir yürekten güç aldı.

Türk İnkılâbı başı bulutlara değer bir bengitaşıdır demek güzel bir benzetiş; ama o, yükseleceği kadar yükselip son biçimini alarak taşlaşmış bir şey değildir. İnkılâp yaşamakta olan bir varlıktır; daha çok gürbüzleşmek ve daha çok boy atmak için her yaşıyan varlık gibi nefes almak ve beslenmek ister. Onu beslemek ve büyütmek en kuvvetli borcumuzdur. Onun bir soluğu için son nefesini vermiyecek Türk inkılâbın öz çocuğu değildir.

• •

En ulu güç duyguları, dilekleri birleşmiş bir millet külçesinin inkılâba inanında ve güvenindedir. Bu ulu güç inkılâbın canıdır. Külçeleşmemiş taneler inkılâbın canından eksilmiş birer güç parçasıdır ki kendi başlarına birer hiç oldukları için alınyazıları boşluğa karışıp kaybolmaktır. Onları çekip toplıyarak inkılâbın canına can katmalıyız.

Hızla akan su biribirine katışmış damlalardan başka nedir? Her engeli deviren çığ tek tek yağarken en ince rüzgârın bile sağdan sola savurduğu kar tanelerinin kümeleşmesinden olmuş değil midir?

Her ülkeden güzel Türkün özeli ve her milletten üstün Türk milleti. Görüşümüz, duyuşumuz, inanışımız budur; ama bu görüş, duyuş ve inanış bize eksiği bütün, yoku var, kötüyü iyi, çirkini güzel gösteren ve sandıran bir görü ve duyu sapıklığı vermez. Kötü gören değiliz, iyi göreniz; ama kötü görmekle kötüyü görmeği ayırt edenleriz. Eksik olanı bütünliyeceğiz, yok olanı var edeceğiz, kötü ve çirkin olanı iyi ve güzel yapacağız.

• •

Bir büyük Türk düşüneni "yaşıyanlara katlanmak ve uğraşmak gerektir. Rahat döşeği, varsa, ölülere yakışır.„ diyor. Yaşıyoruz; güçlüklere katlanacağız, onlarla uğraşacağız ve onları yeneceğiz.

İşimiz bitmiş değil, başlamıştır. Uyuyanları uyandıracağız; işkillenenleri inandıracağız; ayrılanları toplıyacağız. Bin bir tane değil, bir tane olacağız. Bir tane olacağız demek ben, sen, o, benliğimizi kaybedeceğiz, silinip yok olacağız demek değildir; öz değerlerimiz büyük "biz„ içinde daha çok görünecek ve millî varlığın yükselmesine daha çok yarıyacak, demektir.

Bu birlikten aldığımız büyük hızla ereğimize doğru yürüyeceğiz. Ereğimiz: "İyi, doğru ve güzel„ dir.

Halkevlerinden görünen gökte bu üç yıldız parlıyor.

• •

Ben bunları düşünürken büyük İsmet Paşanın sesi, gür bir irade çağlıyanı gibi, Halkevinin sahnesinden salona akıyordu: *"Geçmişte olduğu gibi herhangi bir yarın da gene birçok çetin imtihanlar vermekte muztar kalırsak, ki biz her gün o imtihanları vermeğe hazırız, o gün de başlıca güveneceğimiz kuvvet bütün milletin ideal için gösterdiği gibi gene de göstereceği birlik kuvvetidir.„*

Ve uzaklarda hepimizin en büyüğü, öncesiz, engin geçmişin ve bugünün en büyük Türkü, kendi iradesiyle bilenen bu millî inanın ve güvenin yaratacağı büyük yarını düşünüyordu.

İSMET PAŞANIN NUTKU

HALKEVLERİ YIL DÖNÜMÜNDE

ÇOK değerli dinleyicilerim;

Bugün memlekette yeniden yirmi bir Halkevi açılıyor; şimdiye kadar mevcut olan 34 ile beraber 55 Halkevi bugünden itibaren faaliyete geçiyor demektir. Halkevini, adı üstünde olduğu gibi, halkın külfetsizce ve yüksek gayeler için daima toplanmasını temin eden bir vasıta ve bir yer addetmek, yalnız bu kadarı dahi, bunun büyük bir millî müessese olduğunu anlamak için kâfidir.

Arkadaşlar;

Halkevleri vatandaşların külfetsiz toplanacakları yer olduğu gibi, vatandaşların memleket ve millet işlerini bilhassa milletin yüksek kültür işlerini, düşündükleri gibi, zahmetsiz konuşabilecekleri bir yerdir. Halkevlerine ilk açıldığı günden itibaren büyük bir millî müessese ehemmiyetini atfettik. Bir senelik tecrübe bu noktai nazarımızın isabetli ve kıymetli olduğunu ispat etmiştir. Her yerde vatandaşların Halkevinde toplanarak ilmî ve içtimaî meseleler için fikirlerini biribirlerine zevkle söylediklerini, memleketin siyaseti ve iktısadiyatı hakkında malûmat almak için bu vasıtadan istifade ettiklerini memnuniyetle gördük.

Arkadablar!

Birçok yerlerde Halkevleri senede 120 den fazla toplantı yapmışlardır.

Bir senede 120 den fazla, bir yerde toplanmak demek, takriben üç günde bir toplanmak demektir. Ankarada Halkevinin mazhar olduğu iyi nazarı iftiharla hatırlıyabiliriz. Her toplantıda burada konferans verenler veya güzel konser lezzetini tattıranlar, daima bu anda olduğu gibi müsamahaya lâyık olmaz, ekseriyetle çok istifadeli ve çok değerlidirler. Yer darlığından Halkevine giremiyenler daima girenlerden daha çok oluyor, burada toplantıda bulunan arkadaşlarımız kadar, dışarıda bırakıyoruz.

Arkadaşlar;

Milletimizin ilerleme hamlesi o kadar fazladır, ki bugün ihtiyaçlara kâfi geleceğini tahmin ederek koyduğumuz bir ölçüyü iki sene sonra çok geri kalmış görüyoruz. Ankara'da olduğu gibi başka yerlerde de yaptırdığımız bir bina, açtığımız bir salon, nasıl doldurulacağından endişe ettiğimiz bir mektep; iki sene sonra bütün ihtiyaçların gerisinde kalıyor. Biz bu darlıktan yalnız memnun olmalıyız. Salonların, mekteplerin geniş gelmesinden korkulur; onların dar gelmesi milletin, daima daha çok hız, daha çok mesafe aldığını gösterir.

Halkevlerinde millî ve içtimaî

hayatın temelleri terbiye suretinde, tedris suretinde, konuşma suretinde mütemadiyen kurulmalıdır, bunu iltizam ediyoruz.

Cümhuriyet Halk Fırkasının, Halkevleri vasıtasiyle memleket içinde takip ettiği kültür potilikası; bu vasıta ile ilim ve fenni, güzel sanatları yaymak, bu memleketin siyaseti, iktısadiyatı hakkında en yeni, en doğru malûmatı ortaya dökmektir.

Arkadaşlar;

İlim ve fen noktai nazarından Halkevleri muhitlerinin okumuş, bilen, öğrenmesini ve öğretmesini sevenlerin çalışması için; idealini müessir kılması için hazır bir vasıtadır.

Arkadaşlar;

Halkevlerinde güzel sanatlar için memleketin en derin alâkasını uyandırmayı ve güzel sanatlara olan muhabbeti milletin içinde her tabakaya, her vesileyle yayıp öğretmeyi maksatlarımızın başında sayıyoruz.

Cemiyetimiz, ilim ve fenne istinat eden, güzel sanatlara meclûp olan, milliyetçi, ilerleyici, bir cemiyettir, böyle olmalıdır.

İlim ve fen kadar güzel sanatları cemiyet içinde birinci itibar derecesinde göstermek, tatbik etmek Halkevlerinin başlıca vazifelerinden biridir. Her gittiğim yerde Halkevleriyle temas edince ne kadar, kimlerin hangi mevzuun üzerinde kaç konferans verdiğini sordum. Keza ayni ehemmiyetle her gittiğim yerde güzel sanatlar üzerine ne kadar toplantı yapıldığını ve neler yapıldığını sordum.

Arkadaşlar;

Halkevleri Cümhuriyet Halk Fırkasının kendi prensipleri ne olduğunu ve bu prensiplerin memlekette nasıl tatbik edildiğini her gün halkımıza söylemek için de başlı başına bir merkezdir. Cümhuriyet Halk Fırkasının prensiplerini her gün söylemek, nasıl tatbik edildiğinden her gün malûmat vermek lâzımdır. Cümhuriyetçi, milliyetçi, inkılâpçı ve devletçi politikasının, bu memleketin halinde inkişafı, emniyeti temin eden, geleceğine en büyük kudreti ve en yüksek itibarı temin edecek olan bir program olduğuna samimî olarak inanmış olan bizler bu prensipleri ve manalarını yalnız samimî bir hisle bizi dinliyecek olanların hepsine anlatabileceğimiz iddiasındayız. Eğer mutlaka inanmamak için daha evelden verilmiş bir karar ile gelen birisi karşısında kalmazsak, söylediklerimizin bu memleketin menfaatlerine en muvafık olduğunu ispat etmek güç değildir.

Arkadaşlar;

Cümhuriyet Halk Fırkasının prensipleri, hal için yaldızı üzerinde akan gösterişli şeyler değildir. Cümhuriyet Halk Fırkasının prensipleri ancak geçen her gün için muvaffakıyet yıldıziyle parlıyan birer eserdir.

Cümhuriyet Halk Fırkası prensiplerinin ve Cümhuriyet Halk Fırkası politikasının hal için kendisini diğer her politikadan ayırt eden noktası; içinde bulunduğumuz gün için asla bir yaldız söylememesi, bilâkis bulunduğumuz gün için çetin vazifeler, çetin çalışmalar istemesidir. Çünkü içinde bulunduğumuz, muğlâk, beynelmilel ve millî karışık meselelerin içinden çıkmak için aldatıcı sözler, aldatıcı ve mübalâgalı vait-

ler değil; bilâkis mahrumiyet istiyen, çalışmak istiyen, düşünmek, bilmek, yorulmak istiyen vazifeler istiyoruz.

Ancak; istediğimiz vazifeler canla başla çalışılarak yapıldıktan sonradır, ki geçen her seneyi hatırladığımız zaman muvaffakıyetle nasıl geçtiğini biz de düşünerek hayretler içinde kalıyoruz ve âlemi hayretler içinde bırakıyoruz.

Arkadaşlar;

Biz muharebe meydanında bulunan o adamlarız, ki muvaffakıyet kazanmak için biribirimize can vermek lâzım geldiğini söyleriz; eğer muharebe meydanında bulunan bir adam muvaffakıyeti kazanmak için arkadaşlarına bilâkis dua etmeği, şu veya bu tarzda kendini avutmağı söylerse, o adam elbette yalan söyler ve o idare, memleketi belâya sokar. Biz, vatandaş vazifelerinin iyi yürekle ve fedakârlıkla ifasını daima ehemmiyetli tutacağız. Biz, vatandaşlara her şeyden evel eğer yaşı gelmiş ve askere çağırılmışsa askere gitmesi lâzımdır; eğer vergi borcu gelmiş, kendisinden mükellefiyet istiyorlarsa vergi borcunu herkesten evel vermesini namus borcu bilmesi lâzımdır, deriz. Bizim siyasetimizin, muvaffakıyetimizin temeli vazifelerin açık söylenmesidir.

Arkadaşlar;

Halkevleri fikir olarak ve müessese olarak mesuliyet mevkiinde bulunan siyasî partimizin, bütün özünü ve varlığını halkın geniş tabakalarına anlatması ve sevdirmesi için, mühim bir merkezdir.

Her vesileden istifade ederek Halkevleri, hiçbir siyasî kayıt aranmaksızın her vatandaşı geniş mikyasta müstefit etmeğe çalışıyorlar. Bunda muvaffak olduğumuz nispette fırkamızın millî hayatı, kültür istikametinde o derece muvaffak olmuş olacaktır.

Arkadaşlar;

Dünyanın hali sükûnete ve ufukları her türlü bulutlardan azâde tutan istikametlere gitmiyor. Türk milleti, Türk siyaseti ne kadar dikkatli ve ne kadar beynelmilel gailelerin çıkmamasını arzu eder bir zihniyette olursa olsun, bütün ihtimaller üzerinde kâfi geleceğini zannetmeğe imkân yoktur.

Arkadaşlar;

Azamî derecede gayret, hüsnü niyet ve sulh havası içinde, milletlerin biribirleriyle iyi geçinmesi havası içinde ilerilemek ve inkişaf etmeğe çalışmak bizim politikamızın temelidir. Bu hususa aklı başında olan kimse şüphe edemez. Ama herhangi bir fırtına, ne vakit ve ne surette zuhur ederse etsin, meydana çıkınca her vasıtadan evel bizim kuvvet, metanet ve her türlü mukavemet vasıtası tuttuğumuz nokta; Türk milleti içinde biribirimize dayanarak göstereceğimiz kuvvettir.

Halkevlerinde geçirilen millî hayatın inkişafına bugün maddî kuvvet noktai nazarından dahi başlıca ehemmiyet veriyoruz. Silâh kuvvetinden, her türlü cebir ve madde kuvvetlerinden daha müessir olan nokta; bizim itikadımızca Halkevleri gibi müesseseler, fikirlerle bütün millet içinde millî hayatın kazanacağı beraberlik,

yükseklik ve sağlamlıktır. Her silâhtan üstün olan budur.

Geçmişte olduğu gibi herhangi bir yarında, gne birçok çetin imtihanlar vermeğe muztar kalırsak, ki biz o imtihanları her gün vermeğe hazırız, muztar kalırsak o gün de başlıca güveneceğimiz kuvvet bütün milletin ideal için gösterdiği kuvvetidir.

Arkadaşlar;

İnkılâpçı fırka olarak ilerliyen, cemiyeti her gün daha ileri görmekten ve götürmekten başka dileği olmıyan fırka olarak memleket içinde kültür hayatının genişlemesine bütün bu mülâhazalarım, ne kadar ehemmiyet verdiğimizi gösterir. Geçen bir sene zarfında birçok Halkevlerinin hakikaten sizi memnun edecek, hoşunuza gidecek geniş bir derecede çalıştıklarını söyliyebilirim. Bana Anadolu'nun hemen her köşesine dağılmış olan merkezlerden, böyle birçok çalışmış ve güzel semereler vermiş yerler söylenmiştir. Bunların her birine rasgeldiğimiz zaman, programları hakkında tafsilât alırız, kendilerini birçok defalar tebrik ettim. Geçen defa bir müddet için Cenup vilâyetlerini gezerken her tarafta, bana toplanacak yerlerinin darlığından şikâyet ediyorlardı ve yeni Halkevleri yaptırmağa çalışıyorlardı. Her yerde kaç konferans, kaç konser verdiklerini izah ettiler. Güzel bir Halkevi olan Afyonkarahisar'da bana bu hususta verilen tafsilât arasında, konferansların adedinden ve mevzuundan bilhassa memnun olduğumuzu huzurunuzda söylemek isterim. Kezalik Kayseri'de de bir sene zarfında yüzden fazla toplantı yapılmıştır. Ankara gibi, İstanbul gibi büyük merkezlerde de 120 — 130 kadar büyük içtimalar yapılmıştır.

Birçok yerlerde, vesait tedarikinden müşkülâta tesadüf ettiklerini gördüm.

Arkadaşlar;

Size Halkevleri için söyliyeceğim bu sözlerin bütün Halkevlerinden işitilmesini arzu ederdim. Halkevlerinin muntazam çalışması için birinci şart malî noktai nazardan vaziyetlerinin muntazam olmasıdır. Vesaitin çeşidi, geniş olması meselesi ikinci derecededir. Her şeyden evel bir defa bütçe denilen şeyin Halkevinde mütevazı dahi olsa, mutlaka mütevazin ve muntazam olması lâzımdır. Bunu söylerken şunu da söyliyeyim, Halkevlerinin Merkezî İdaresi, bu noktai nazardan çok dikkatli ve kıskanç davranmaktadır.

Bütçede muvazenenin büyük mikyatsa olduğu gibi, küçük mikyasta da insana vehleten vereceği mana, eğer miktar az ise, lâzım olan birçok vesaitten mahrum kalmak manasıdır.

Arkadaşlar;

Mütevazin olmıyan bütçelerin şeklen temin ettiği zannolunan vasıtalar hakikaten yoktur. Bu bir aldanmadan ibarettir. Onun için Halkevleri muhtaç oldukları vesaitle mütenasip paraları olmadığı zaman dahi ne kadar varsa ona göre bütçe yapmasını tercih etmelidirler. Çünkü bu, nihayet bir toplanmadır ve maksat burada bir takım vatandaşların bildiklerini, yapabildiklerini diğerlerine anlatmalarıdır. Bir vasıtamız olmasa dahi bir tarlanın ortasında toplanıp gene biribirimizle bağırarak konuşabiliriz. Mesele süste de-

ğil, teşkilâtın esasında,. fikrinde ve cevherindedir.

Arkadaşlar;

Sözü Halkevlerinin faaliyetlerinin yakından mesulü olan arkadaşıma bırakacağım. Gelecek sene Halkevlerinin faaliyetlerini rakamlar üzerinde huzurunuzda daha geniş anlatmağa çalışacağım.

Halkevleri, vakit vakit siyasî icraatımızdan dahi vatandaşlarımıza açık alınla,. temiz yürekle hesap vereceğimiz bir yer olacaktır.

Emin olabilirsiniz ki; Cümhuriyet Halk Fırkasının prensiplerini takip etmekten mesul olan Cümhuriyet Hükûmeti; siyasetinin her safhasından,. iktısadî, siyasî, dahilî, millî her safhasından ve bilhassa millî hayatın, milliyet esaslarının, sağlam, köklü ve sarsılmaz bir halde bulunmasından bütün vatandaşlara karşı her yerde daima hesap vermeğe hazırız.

NECİP ALİ BEYİN NUTKU

HALKEVLERİ YILDÖNÜMÜNDE

MUHTEREM Hanımefendiler, Beyefendiler;

Geçen sene 19 şubatta, Ankara Halkevleri tarihini yeni yapmağa başlıyan bu kutsî çatısı altında ruhlarımızda büyük bir ümit, kalplerimizde ateşli bir heyecan olduğu halde memleketin 34 bucağında yeni ÜLKÜ mabetlerinin açılışını varlığımızın en sıcak ve samimî temennileriyle kutluluyor ve selâmlıyorduk. Bugün gene memleketin 21 bucağında yeni açılan Halkevlerinin ve ilk başlangıç yılının aziz hatırasını tesit etmek için ruhlarımızda ayni heyecan ve kalplerimizde daha büyük bir iman olduğu halde toplanıyoruz.

Aziz arkadaşlarım;

Halkevlerinin ilk açılış tarihi büyük inkılâp tarihimizde Lozan zaferi, Cümhuriyet ilânı gibi Türk milletinin hatırasında ebediyete hâkkedilecek aziz günlerden biri olacaktır. Beynelmilel medeniyet dünyasında harsî kudreti, inkılâpçı ruhu, medenî varlığı, yüksek teşkilâtı itibariyle bütün milletler önünde yürüyecek olan gelecek yılların ve asırların Türk milletinin bugünü gene bu kürsülerden çok daha büyük ihtifallerle kutlulayacağını gözümle görür gibi oluyorum.

Erzurum kongresiyle başlıyan büyük inkılâp hareketi yaşıyan anormal vaziyeti bir irade darbesiyle Akdenizin enginlerine gömdükten sonra başka zihniyetlerin, başka içtimaî şartların, başka tarihî asılların yarattığı, velhasıl binbir efsanenin mahsulü olan müesseseleri yıkmak, inkılâbın asîl ve kudretli şahsiyetine verilmiş çok cazip ve sevimli bir vazife idi.

İnkılâplar, inkılâp münkirlerinin dediği gibi, herhangi bir hissin fevrî ihtilâçlarından doğmuş ölçüsüz bir hareket değildir. İnkılâp yaşanılan, mevcut içtimaî şartların içtimaî bünyeyi tatmin edememeğe başladığı zaman doğan yeni bir aksülamel kudretidir. Bu kudret bir mana ifade edebilmek için mutlaka bir dâhî tarafından keşfedilmeli, tanzim ve tertip edilerek muayyen bir hedefe büyük bir maharetle tevcih olunmalıdır. Çok eski zamanlardan beri malûm olan elektrik kuvvetinden insan zekâsı 19 uncu asra kadar istifade edememişti. İşte Türk milletinin şuuru altında yaşıyan bu emsalsiz hayatî kabiliyetini herkesin hasta adam formülüne en ziyade itikat ettiği bir zamanda Gazi keşfetti. Tarihî kıymetleri kalmamış, içtimaî mahiyetleri kaybolmuş cansız bir parazitten ibaret olan bu müesseseler birer birer yıkıldı.

Engin ufuklara bakan gözlerimize perdedarlık eden bu heyulalar yıkıldıktan sonra yeni bir havanın serinliğini kokladık. Bu yeni iklimin şartlarına uymak için yeni bir devlet nizamı kurmak, yeni içtimaî şart-

ları tesbit etmek icap ediyordu. Dünyanın en yeni ilmî telâkkilerine göre yapılan Teşkilâtı Esasiye kanunumuzla, dünyanın en son huhukî zihniyetlerinin ifadesi olan Kanunu Medenimizi bu yeni ihtiyaçlara cevap vermek için yaptık. Kurulan büyük ana hatlardan başka her biri bir partiyi on seneden fazla yaşatacak kabiliyette yüzlerce işleri birer birer huzurunuzda sayıp dökmekle bana lütfen bahşettiğiniz kıymetli zamanlarınızı suiistimal etmekten çok çekinirim. Yalnız hariçten on para almaksızın ve milletin irade ve hürriyeti üzerine bir tazyik hissi vermeksizin on sene içinde yapılan işleri, yanlız imparatorluk tarihinde yapılan işlerle değil, muasır milletlerin işleriyle de hiçbir endişe duymaksızın mukayese edebiliriz. Bugünkü nesle rehberlik eden dünkü nesil inkılâp kudretinin bu muazzam abidesinin manasını dün ile mukayese ederek pek iyi anlar. Bugün memleketin hür ve temiz havasını koklıyarak yetişen vatanperver ve milliyetçi Türk gençliğinin inkılâbın bu itibarla olan manasını daha geniş ve hür bir görüşle anlıyacağında şüphe yoktur. Bütün bu işler aziz şefler tarafından büyük bir maharetle sevk ve idare edilip yapıldıktan sonra kalan yalnız bir şey vardı, o da, kendimizi yapmak.

İşte bu müessesemizle bu büyük işi başarmak istiyoruz. Bizim görüşümüze göre her milletin beynelmilel medeniyet âlemindeki kıymeti o milletin kültür kuvvetinin derecesiyle mebsuten mütenasiptir. Kültürü yüksek olmıyan bir milletin, medeniyetin herhangi bir safhasında kültürü yüksek olan milletlerle mukayese edilmesine asla imkân yoktur. Habeşistan ile Almanya, Tibet ile İngiltere arasındaki fark bizce el sanayii ve makineleşmek safhalarından ziyade kültür farklariyle ölçülür. Bize göre ileri kültür ileri teknikten değil, ileri teknik ileri kültürden doğar. Biz bu meseleyi tarihin seyrinden aldığımız birçok misallerle ispat edebiliriz. Her zaman değişen muhitî ve içtimaî icaplara tevafuk edebilmek ve onlardan çıkan yeni şartlara göre düsturlar koyabilmek için herhalde kültür kuvvetine ihtiyaç vardır.

Daima inkılâp içinde bulunduğuna iman ettiğimiz dünyanın dönüşü elbette bir takım kaideler içindedir. Ve tabiatten bir cüzü olan insanların da gene bir takım kaidelere tâbi olduğunu kabul ederiz. Fakat daima inkılâpçı olmağı şiar ittihaz edinen bizler, bu kaideleri başka bir prosedür, başka bir metotla tetkik ediyoruz. Asıl davamızın prensiplerini izah etmek için bu nokta üzerinde bir az daha durmağı lüzumlu görüyorum. Her an yeni bir safha arzeden mütemadî tahavvüller karşısında cidden daimî mahiyeti haiz olan kaideler kurmak mümkün değildir. Zaten mevcut kaidelerin bulunuşu ve daimî bir kanun gibi kabul edilmesi onların tabiatte o surette mevcut olmalarından değil, bizim öyle telâkki ettiğimizden neşet etmektedir. Batlemiyosun dünya nazariyesi Kopernik zamanına kadar bir hakikat telâkki edilmişti. En katî gibi görülen riyaziye düsturları Aynştayn tarafından darbelendikten sonra tabiat ilimlerinde bile daimî bir istikrarın mevcut

olmadığı, tabiat sırlarının her gün yeni bir takım düsturlarla halledildiğini ve dünkü düsturların ya tamamen iptal, yahut da onlara yeni bir takım formüller ilâve edildiğini görmekteyiz. Yeri bu toplanışımızda olmıyan bu bahis üzerinde fazlaca tevakkuf ettiğimizin sebebi millî kültürümüzün eski ve yeni iskolatizmle bir alâkası olmadığını ifade etmek içindir.

"En ileri millet olmak„ iddiasiyle yürüyen Türk milletinin davasında muvaffakıyeti bu düstura riayet etmekle mümkün olacaktır. 10 senedenberi Türk milletini yeni âlemlere sevkeden bu kudretin ifadesi, ana vasıflarımızda tesbit ettiğimiz veçhile, inkılâpçılıktır. Yeni Türk inkılâbını, harp sonrası inkılâplarından ayıran en büyük vasıflardan biri ve belki birincisi de bu daimî inkılâpçılık ruhudur. Her şeyin mütemadî bir inkılâp içinde oluşu düsturu bizim bazı mebdeler kabul etmemize mâni teşkil etmez. Bilâkis fırkamızın prensip olarak kabul ettiği milliyetçilik, cümhuriyetçilik, lâyiklik, devletçilik, halkçılık, inkılâpçılık mebdeleriyle bu ülküye daha emin adımlarla gidebileceğiz. Bu prensiplerdir ki bizi her tarafı kapanmış muayyen bir çerçeve içinden kurtarıp, siyasî, içtimaî, ve iktısadî vaziyetleri nazarı itibara alarak her zaman yeni kararlar veren bir teşri heyeti havasında yürütecektir. Bütün bu esaslarla vasıl olmak istediğimiz nokta nedir? Geçen sene muhterem kâtibiumumimiz Recep Beyefendi ve muhterem selefim Maarif Vekili Reşit Galip Beyefendinin bu kürsüden tebarüz ettirmek istedikleri nokta Türk milletini medeniyet saflarında en ileri millet yapmak davasıdır. Bu davanın büyüklüğünü, karşımıza çıkacak binlerce zorlukların vücudunu, işin derinlik ve genişliğini hiçbir zaman unutmuyor ve küçük görmüyoruz. Fakat dünyada irade kuvvetinin, iman kudretinin, yenemediği hiçbir şey yoktur. Bu irade membaı , bu iman kuvveti Türk milletinin dünya kadar eski olan tarihî varlığında ve asîl kanında mevcuttur. En karanlık devirlerden bugüne kadar seyreden Türk tarihinin içinde bir millete kuvvet membaı olacak binlerce esaslar vardır. Dünyanın ilk medeniyetlerini kuran ve tarihe birkaç defa istikamet veren, muazzam imparatorluklar yapan ecdadımızın hattı hareketlerini yalnız büyük gururla anacağız; biz bize lâzım olan ruh kuvvetini en büyük iman kaynaklarından, daha dün geçirdiğimiz istiklâl imtihanından alacağız.

Aziz arkadaşlarım;

Ergenekon Türk milletinin karanlık tarihlerde yaptığı bir kahramanlığın hayalleştirilmiş, edebileştirilmiş bir efsanesi idi. İstiklâl savaşı yirminci asrın ortasında efsanevî bir hakikattir. Bu büyük hakikat her noktai nazardan işlenmeğe ve üzerinde uzun müddet durulmağa değer bir varlıktır. Türk milleti bu heybetli lâvhayı yaratalı on seneyi geçti. Fakat bu emsalsiz eser, içtimaî, bediî ve hattâ iktısadî cephelerden, şimdiye kadar, arzu ettiğimiz gibi henüz işlenmiş değildir. Hakikat halde bugün gerçekleştirmek istediğimiz davanın halli cidden çok çetin bir iştir. Önümüzde yürüyen milletlerin bu nevi teşkilâtlarının tarihi

yarım asırdan aşağı değildir. Her memlekette eski ve yeni rejimlerin kurduğu bu nevi teşkilâtın yüz binlerce azası vardır. Bu teşkilâtlar başka memleketlerde çok verimli olmuş ve bugün kemale gelmiş müesseselerdir. Biz bütün bunları bilerek ve takdir ederek takip ediyoruz. Fakat şuna da kaniiz ki eğer istiklâl mücadelesinde olduğu gibi, kütleleşerek kalplerimizde ayni ruh hâkim olacak olursa davamızı muvaffakıyetle halledeceğiz. Ve şuna da katî surette emniyetimiz vardır ki istiklâl harbinin ruhu bize daima hâkim olacaktır.

Bu ruh nedir? Vatanın her tarafı bizden birçok defalar kuvvetli ve harbi kazanmış muzaffer devletler orduları tarafından ihata edildiği zaman bütün bu kuvvetleri küçük görerek milletin arasına mütevazı bir vatandaş gibi iltihak eden ve kendi ağziyle, "düşmanı memleketin harimi ismetinde imhaya,, karar veren Mustafa Kemal ve düşmanın techizat itibariyle mukayese edilemiyecek derece kuvvetli olan ordularına karşı Sakaryada 22 gün maddiyet âleminin binlerce yokluklarına göğüs gererek mukavemet eden Türk ordusunda ve nihayet hayatın hatırlanması bile müşkül mahrumiyetleri ve zorlukları içinde kollarında çocuğu, sırtında cephanesi olduğu halde cepheye koşan Türk kadınında hâkim olan iman ve ruh kuvveti ne idiyse, bu yürüyüşte de hâkim olacak kuvvet gene o olacaktır. Yalnız, yukarıda dediğim gibi bu ruh ve kudret ezelden Türk milletinin varlığında mevcuttur. Onu güzel tanzim ve iyi sevk ve idare etmek icap eder. Bunun için o zaman bütün bir âleme karşı, nasıl tek bir kütle şeklinde birleşmiş isek, şimdi bu aziz ülkü karşısında da aynı suretle kütleleşmek lâzımdır.

Arkadaşlar;

Kütleleşmek bu asrın en bariz vasıflarından biridir. Kütleleşmemiş insan cemaatlerine millet bile denilmiyor. Artık bugün, millet diye kütleleşmiş, manen ve maddeten biribirlerine tesanüt bağlariyle bağlanmış insan kümelerine diyorlar. Yer yüzünde bu şartları haiz olmıyan kümeler millet değildir. Üzerinde sadece ferdî iradeler hâkim olan ve yalnız tabiatin sevk ve idaresine bırakılan cemiyetlerin yer yüzünde müstakil bir cemiyet ve millet olarak yaşamasına imkân yoktur. Bu biçim cemiyetler asrımızın damgasını haiz değildirler. Fertçilik dünyası artık tarihe mal olmuştur. Geride bırakılan âlemin bir daha avdet etmesi mümkün değildir. Çünkü o şartlar ve icaplar bir daha geri gelmiyecektir. Maamafih fertçilik dünyasında bile cemiyet fikirleri vardı. Fertçilik yapan mütefekkirler bile cemiyetin fertlerin fevkindeki yüksek iradesini görmüşlerdir. Fertleri kütleleştiren ve tesanüt denilen bu bağın mahiyeti nedir? İnsanları birçok maddî ve manevî bağlarla ve müşterek bir iman ile biribirine bağlıyan vazife hissidir. İnsanlarda, hattâ müterakki hayvanların birçoğunda bu meyil tabiî ve hür bir hissin mahsulüdür. Mantık ve muhakememiz de bizi bu yola sevkeder. Ferdin mensup olduğu cemiyete ve cemiyetin ferde karşı mütekabil birçok mükellefiyetleri vardır. İşte her fert ve her meslek zümresi tabiî ve içtimaî bir işbölümü içinde ferdî iradelerin muhassalası o-

lan fakat başka bir mahiyet arzeden yüksek iradenin yani devlet iradesinin sevk ve idaresi altında inkişaf eder. Biz bu nizama tâbi olmıyan ferdî hâkimiyete ve yahut da sadece bir sınıf hâkimiyetine istinat eden kuvvetlerden ziyade milletimizin tabiî inkişafını bu yolda görmekteyiz. Bu şekil içinde ferdi birçok mükellefiyetlerle bağlamakla beraber insanları otuz okka et ve kemik, altı okka kan, iki okka deriden ibaret bir makine de farzetmiyoruz. İşte bizim kütleleşmekten anladığımız budur. Halkevleri bütün mevcudiyetiyle bunu temine çalışacaktır. Halkevlerinin 9 şubesinin dayandığı fikrî esaslar bunlardır. Bu teşekküllerimizle istihdaf ettiğimiz gaye Türk milletinin içtimaî, bediî, terbiyevî sahalarda kütleleşmesi yani birlik arzetmesidir.

İmparatorluk devrinin saltanat tacını her ne bahasına olursa olsun korumak ve kurtarmak için millî meselede tuttuğu yanlış ve hainane politikanın millî benliğimizde açtığı büyük yaralar tahminimizden hakikaten çok fazladır. Hiç mübalâğa etmeden diyebiliriz ki imparatorluk tacı altında yaşıyan milletlerin hepsinden daha çok fazla Türk milleti zarar görmüştür. Başka milletler imparatorluk devrinde yalnız siyasî varlıklarını kaybettikleri halde Türk milletinin millî benliği kaybolmak tehlikesine düşmüştü. Türk dili "Osmanlı dili„ şekline sokuluyordu. O zamanın sarfını yazanlar "Lisanı izbülbeyanı osmanî üç lisandan mürekkep bir lisanı latif olup„ diye dilimizi tarif ediyorlardı. Türk dili siyasî sahadaki Osmanlı imparatorluğunun kültür sahasında bir nümunesiydi. Mekteplerde okutulan Türk tarihi sadece Osman Oğulları hanedanının tarihinden ibaret idi. Yüksek tahsile kavuşmuş bir Türk gençinin, Anadoluda hükümran olan eski ve büyük Türk milleteri şöyle dursun, orta çağ tarihinde Anadoluda hâkim olmuş Selçukiler hakkındaki malûmatının mecmuu bile nihayet birkaç satırdan ibaretti. Anadoluda tamamiyle millî bir politika takip eden Karaman Oğulları adî bir şekavet zümresi gibi telâkki edilmişti. Büyük bir hamakatle tarihini altı asırdan fazla görmiyen imparatorluğun zararı gene kendisine oldu; ve pek pahalıya mal oldu. Çünkü bu tezle imparatorluğun haricî manzarası müstevli bir millet manzarasından başka bir şey değildi. Bunun için Anadolu ve Balkanlarda tarihî hak iddia eden milletlerin karşısında âciz ve zebun kalmıştı. Halbuki hakikat bambaşka idi. Türklerin bu ülkelerdeki mevcudiyeti tarihten dahi eskidir. Türk edebiyatı, Türk zevkinin Türk karakterinin bir ifadesi değildi. Akıp giden bu cereyan içinde milletin öz sesleri de duyulmadı değil; fakat buna itibar edilmedi. O kaba sayıldı. İmparatorluğun bu yıkıcı kasıtları, kendisinin inatlı çalışmalarına rağmen, milletin öz varlığı üzerinde büyük bir iş yapamadı.

Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi:

Türk dili, Türk tarihi bugünkü nesle kıymetli bir emanet olarak milletin bünyesinde bugüne kadar yaşadı. İşte biz bir taraftan bu hakikati milletimize anlatmak, diğer taraftan

bu kıymetli hazineleri toplamak maksadiyle, Dil, Tarih ve Edebiyat şubesini teşkil etmiş ve faaliyete geçirmiş bulunuyoruz. Bu vadi üzerinde Halk evlerinde birçok konferanslar tertip ediyoruz. Çünkü daima bu hakikatin tekrar edilmesine lüzum ve ihtiyaç vardır. Zira imparatorluğun ve onun bir âleti olan tekke ruhunun millet üzerindeki tesirlerinin el'an mevcut olduğunu maalesef görmekteyiz. İnsan ile Tanrı arasındaki ittisalin ifadesi insanın öz dili olmasından daha tabiî bir şey yok iken ve bu hakikat bütün milletlerde böyle tecelli etmiş iken yukarıda işaret ettiğim menhus tesirler altında kalmış bazı zavallıların el'an mevcut olduğunu maalesef görüyoruz. Fakat irticaın bu hortlamış sesi her zaman ve behemehal susturulacaktır. Edebiyatımız dil ve tarih işlerinin şimdiye kadar bu sakat yürüyüşünden dolayı arzu edilen şekilde inkişaf etmemiş ve milletin bediî terbiyesinde şimdiye kadar büyük faydalar vermemiştir. Beynelmilel şöhret temin etmiş büyük ediplerimiz yoktur. Açıkça söylemek lâzım gelirse İngiliz edebiyatının, Fransız ve Rus edebiyatlarının milletleri üzerinde oynadığı terbiyevî ve bediî rolü bizim edebiyatımız oynıyamamıştır. Maamafih Arap ve Acem ve Frenk tesirleri altından kurtulan edebiyatımız millî ruha doğru gitmektedir. Biz bu cereyana daha büyük bir hız vereceğiz. Millî edebiyatımızın fevkalâde inkişafı ve beynelmilel şöhreti etrafında toplıyacak istidatların, şahsiyetlerin yetişmesi imkân ve fırsatını hazırlamağa beşerî imkânlar nisbetinde çalışacağız. Memleketin her köşesinde mevcut 34 Halkevinin ekserisinde bu sene henüz başlangıç devrinde olmasına rağmen bu metotla çalışmağa başlanmıştır. Bazı Halkevleri bu çalışmasını daha ziyade ilerleterek pek çok Türkçe kelimeler toplamıştır. Ve bazı yerlerde muhitlerinin tarihleri yazılmağa başlanmıştır. Bu hususta Eskişehir, Kütahya, Konya, Denizli, Bursa, Kayseri, Zonguldak, İzmir, Aydın, İstanbul Halkevlerinin bilhassa mahsus faaliyetleri vardır.

Aziz arkadaşlarım;

Geçen sene Türk tarihinde ilk defa olarak Türk tarihine ve Türk diline ait iki büyük kongre toplanmıştır. Büyük inkılâpçının himaye ve rehberliği altında toplanan bu kongrelerden elde edilen neticeler hiçbir mübalâğaya sapmadan iddia edebilirim ki, tahminimizden çok daha büyük ve şumullüdür. Tamamiyle ilmî, vesika ve senetlere dayanan tarih tezlerimiz dünyanın ilmî kanaatlerine herhalde çok müessir olacaktır. Tarih kongresinden millî kültürümüz itibariyle büyük neticeler elde ettik:

1) Klâsik tarihe göre sadece imperyalist bir millet gibi görülen Türk milletinin beynelmilel medeniyet kültüründe zekâsının en fazla eser bıraktığı ve milletlere medeniyet hocası ve medeniyet rehberi olduğu ilmin yüksek ve itiraz kabul etmiyen esaslariyle tesbit edilmiştir.

2) Bu kadar zengin bir geçmişin keşfedilmesi bir millet için bitmez tükenmez bir kültür kaynağıdır. Bundan sonra Türk gençliği artık bu nihayetsiz kaynaktan maneviyetinin gıdasını alacaktır. Bu itibarla hürriyetimizin ve terbiye sistemimizin inkişafı artık tamamiyle başka ve

fakat çok kuvvetli bir yol takip edecektir.

Dil kongresinin yarattığı eserler bundan daha az değildir. Gerek kongrenin toplanmasiyle ve gerek kongreden sonra dil meselesi üzerinde memleket münevverleri çok alâkadar olmuşturlar. Bir taraftan ilmî metotlar içinde çalışarak dil bakımından beynelmilel kıymeti haiz büyük keşiflere doğru yürünmekle beraber bir taraftan da bir müddettenberi memleketimizde başlıyan sadeliğe doğru olan harekete daha teşkilâtlı ve daha nizamlı ve daha çok kuvvetli bir yürüyüş verilmektedir. Binaenaleyh Halkevlerinin kültür çalışmasına fevkalâde büyük yardımı geçen ve ona rehberlik eden Tarih ve Dil Cemiyetlerini büyük saygılarımla selâmlarım. Ayni maksat uğrunda çalışan müesseselerimizin çalışma usullerinde de bir birlik temini için Halkevlerinin dil şubeleri direktif almak hususunda Dil Cemiyetine bağlanmıştır. Tarih şubesinin çalışmasını da bu şekle sokmak istiyoruz. Bu şubeye devam edenlerin saysı 1419 dur.

Güzel Sanatler Şubesi:

Tezyin sanatları müstesna olmak şartiyle güzel sanatların diğer kısımlarının bizde ilerlemesine mâni olan en kuvvetli sebeplerin mahiyetini maalesef dünkü dinî telâkkilerde aramak lâzımdır. Resmin bediî hayatımıza yeni manada girişinin tarihi henüz bir asır bile değildir. Buna rağmen milletin ruhunda yaşıyan istidatlar çok kuvvetlidir. İşte bizim bu meselede en birinci vazifemiz bu istidatların inkişafına yer hazırlamaktır. Resim ve mimari gibi zevklerin millete telkininde yaşadığımız zamanın ilmî ve bediî telâkkilerinden mülhem olmamız icap ettiğini de ilâveten arzederim. Yakın zamana kadar ihmal edilen güzel sanatlardan birisi de musiki şubesidir. Fakat musiki ihtiyacı cemiyetlerde resim ihtiyacından daha kuvvetli olduğu için muhitin tazyiklerine rağmen musiki halk arasında yaşıyabilmiştir. Halk arasında musiki ihtiyacını tatmin etmek için çalışan musiki şubelerimizin bazılarında talimatnamemizin gösterdiği istikamete rağmen yanlış bir tarz ihtiyar edilmiştir. Binaenaleyh musiki meselesinde görüşümüzü daha vazıh olarak tesbit etmek zarureti ve mecburiyeti hasıl olmuştur. Resim ve mimarî işlerinde olduğu gibi musiki zevkinin inkişafına da çalışırken asrın son telâkkilerinden mülhem olmamız icap ediyor. Bunun için millî benliğimizin hissiyatını ve millî nağmelerimizi beynelmilel musiki tekniği içinde ifade etmek istiyoruz. Bugün millî musiki diye aramızda yaşıyan Bizans, İran ve Arap nağmelerinin karışmasından hasıl olan saz ve fasıl musikisine nihayet vermek istiyoruz. En ileri milletlerle omuz omuza yürümek istediğimiz ve daha ileri adımlar atmak iddiasında bulunduğumuz bir zamanda eski hayatın ruhunu terennüm eden musikinin yeni hayatımızla bir alâka ve nisbeti yoktur. Bu ifademizle millî musiki hayatını bitirmek istemiyoruz. Musiki, edebiyat ve sanat gibi, şahsiyetin kuvvetli izlerini ve renklerini taşıyan bir müessesedir. Şu hale göre tamamiyle grap musikisini alarak millî musikimizi ihmal etmek hem millî kültürümüz ve hem de beynelmilel sanat âle-

mi için bir hatadır. Vaktiyle Ruslar böyle bir hataya düşmüşler ve onu sonra büyük zahmetlerle tamir edebilmişlerdir. Biz böyle bir hataya düşmemek için, tekrar edelim ki, millî hayatımızın terennümlerini ve millî benliğimizin nağmelerini beynelmilel musiki tekniği içinde ifadeye hazırlanıyoruz. Bunun için şimdiden beynelmilel tekniğe alışmak ve onu hazmetmek ve ileride yetişecek genç istidatlara bir mevki hazırlamak lâzımdır. İlerde elbette bu milletin de Vagnerleri, Verdileri, Çaykovskileri yetişecektir. İşte bu büyük üstatlar garp tekniği içine millî nağmeleri de koyacak ve tıpkı bugünkü Rus musikisi gibi beynelmilel bir şöhreti haiz ve millî rengimiz içinde bir musikimiz doğacaktır. Büyük iş esas itibariyle Halkevinin vazifesinden ziyade ait oldukları ihtısas şubelerinin işi olduğu malûmdur. Halkevinin bu işteki rolü güzel sanatlara mensup olanları kucaklamak ve kıymetli istidatları himaye etmek ve muhitte bediî duyuş ve anlayış seviyesini yükseltmektir. Halkevimizin bu şubesi muhtelif yerlerde hayli inkişaf etmiştir. Bütün Halkevlerimizde musiki şubelerine kaydolunan aza miktarı 1852 kadardır.

Temsil Şubesi:

Halkevlerimiz şubeleri içinde bu şubeye büyük bir temayül vardır. İnkılâp fikirlerinin ve duygularının halka ifadesi hususunda en kuvvetli vasıtalarımızdan biri olan temsil şubesine halkın bu rağbeti istikbalde bize çok şey vadetmektedir. Fırka neşriyatından Akın, Mavi Yıldırım, İkizler ile İstanbulda neşredilen Mete ve daha birçok eserler, bazı yerler müstesna olmak şartiyle, hemen her tarafta muvaffakıyetle temsil edilmiştir. Temsil heyetlerinin bu yürüyüşünü hızlandırmak en esaslı vazifelerimizden olacaktır. Birçok millî eserlerle beraber şaheser sayılan mühim eserler tercüme ve adaptasyon tarikiyle dilimize nakledilecektir. Velhasıl hakikî sahne hayatının memleketimizde bir an evel inkişafına çalışmak aziz vazifelerimizden biridir. Temsil işlerinde görülen bir noksanı da derhal ifade etmeliyim. Bazı yerlerde piyeslerin temsilinde müşkülâta maruz kalınan nokta kadın unsurunun iştirake rağbet göstermemesidir. Bize göre vatandaşlar arasında terbiye, zevk ve millî vazife noktai nazarından kadın ve erkek unsur yoktur, sadece vatandaş vardır. Büyük bir salâhiyetle hâkimlik kürsüsüne, mühendislik sandalyasına oturan hanımlarımızın böyle bir millî vazife almak hususunda göstermek istedikleri tereddütleri ifade ve izah edebilmek cidden müşküldür. Bu şubede çalışan aza 1433 tür.

Spor Şubesi:

Bütün Halkevlerinin spor şubeleri hali faaliyettedir. Muhitlerinde spor külüplerine elden gelen yardımı yapmaktadırlar. Bundan başka maksadımız, eskiden mevcut olup şimdi ölüme mahkûm millî spor hareketlerini ihyaya ve denizcilik, avculuk gibi spor hareketlerinin inkişafına gayret etmektir. Millî terbiyemiz üzerinde fevkalâde ehemmiyeti haiz olan bu şubenin talimatnamedeki maksat ve gaye etrafında ilerlemesine bütün varlığımızla çalışacağız Spor şubesinde çalışan aza miktarı 2944 tür.

İçtimaî Muavenet Şubesi:

Halkevlerinin istinat ettiği esas fikirlerden biri içtimaî tesanüt gayesi olduğu için hemcinslerimize karşı yardım ve şefkat hislerinin beslenmesine ve yükselmesine ve bu hissin millet arasında en yüksek dereceye çıkartılmasına çalışıyoruz. Halkevleri talimatnamesinde tasrih edildiği veçhile, mevcut şefkat müesseselerine bütün mevcudiyetimizle müzaheret etmek ve onların ilerlemesi ve yürümesi için icap eden tedbirleri almak ve cemiyetimizin göğsünde yeni şefkat müesseseleri yaratmak en kutsî vazifelerimizdendir. Burada da bir nokta üzerinde tevakkuf etmek istiyorum. Gayet düşünülerek tertip edilmiş olan talimatnamemizdeki sarahate rağmen bazı yerlerde mevcut şefkat müesseselerinin meselâ Himayei Etfal, Hilâli Ahmer, Türk Maarif Cemiyeti ve belediye gibi müesseselerin rollerini almak cihetine meyil göstermişlerdir. Bizim İçtimaî Muavenet Şubesiyle anladığımız mana bu işleri filen yapmaktan ziyade bu müesseselerin faaliyetine ve inkişafına muhit hazırlamak, nizamnamelerindeki müsaadesizlik sebebiyle bu şefkat müesseselerinden yardım göremiyecekler için, bu ihtiyaçlara da tekabül etmek üzere, yeni müesseseler kurulmasına çalışmak gibi vazifelerden ibarettir.

Halkevlerimizin İçtimaî Muavenet Şubesi geçen bir sene zarfında hissedilecek derecede faaliyet göstermiştir. Bilhassa Zonguldak, Aydın, Kayseri, Kastamonu, İzmir, İstanbul, Konya, Bursa, Eskişehir, Ankara, Edirne zikre şayandır. Bu şubede çalışan arkadaşların miktarı 2533 tür.

Halk Dersaneleri ve Kursları Şubesi:

Bu şube, diyebilirim ki, birkaç Halkevi müstesna olmak şartiyle bütün Halkevlerinde şimdiden mühim inkişafa mazhar olmuştur. Aldığımız raporlara nazaran halkın bu dersanelere gösterdikleri büyük tehalük cidden memnuniyete lâyiktir. Vilâyetlerimizde Halk dersanelerine devam edenlerin adedi 2509 dur.

Her Halkevinde dersanelere devam edenlerin asgarisi 150 kişidir. İç vilâyetlerimizde Almanca, Fransızca, İngilizce dil kursları açılmıştır.

Kütüpane ve Neşriyat Şubesi:

Halkevlerimizin bu şubesi evlerimizin henüz tesis devrinde olmasına rağmen her tarafta faaliyetli görülmektedir. Birkaç aydanberi İstanbul Halkevimiz memleketin kuvvetli kalemlerinin iştirakiyle bir mecmua çıkarmaktadır. Bu mecmua kendi şubesindeki herhangi bir Avrupa mecmuasından pek geri değildir. Eskişehir, Afyonda çıkarılan mecmuaların muhteviyatının hayli kıymetli olduğunu temin edebilirim. Vilâyetlerde çıkarılacak mecmuaların muhitlerinin içtimaî ve iktısadî ihtiyaçlarını tetkik etmeleri ve muhite mahsus dil, edebiyat tetkiklerinde bulunmaları lüzumu kendilerine bildirilmiştir. Bundan başka muhtelif istikametlerde yapılan tetkikatın monagrafi veya bülten halinde neşrinin daha amelî olacağını düşünmekteyiz. 19 şubattan itibaren Ankarada da bütün Halkevleri için en büyük mefkûre mecmuasını "ÜLKÜ„ adı ile neşrediyoruz. Ankara Halkevi Türkiyenin

en zengin ve en büyük kütüpanesini bu hafta içinde açıyor. Bu şubede çalışan arkadaşlarımız 1199 dur.

Köycüler Şubesi:

Dörtte üçü köylü olan bir milletin köylerine icap eden en büyük ehemmiyeti atfetmesi kadar tabiî bir şey olamaz; bu devletin temelleri henüz daha yeni atılırken büyük Rehber inkılâp hükûmetinin köylüler hakkında ne düşündüğünü çok veciz cümlelerle ifade etmişti. O gündenberi köylüler lehine devlet, zamanın müsaadesi nisbetinde, hayli işler yaptı. Askerlik müddetinin indirilmesi, âşarın kaldırılması, köy kanunu gibi köylü için birçok işler yapıldı. Fakat bu icraatla Büyük Adamın bize verdiği veçhe üzerinde henüz çok geniş adımlar atılmış olmadığını da itiraf etmek icap eder. Cümhuriyet köylüsü herhalde geçmiş devirler köylüsünden en geniş manasiyle çok farklı olacaktır. Daha doğrusu en kısa bir tabirle efendimiz olan köylüyü herhalde efendimiz yapmak cümhuriyet evlâtlarının en mühim vazifesidir. İşte köycüler şubesi bu emeli tahakkuk ettirmek için yani köylünün sıhhî, medenî, bediî inkişaf ve tekâmülüne, köylü ile şehirli arasında karşılıklı sevgi ve tesanüt duygularının kuvvetlendirilmesine çalışacaktır. Şubemiz köylüyü hakkiyle sâyilerinden istifade ettirmek için köylerde istihsal ve satış kooperatifçiliğinin inkişafına son derecede çalışacaktır. Bir senedenberi çalışan 34 Hakevimizin birkaçı müstesna olmak şartiyle bu şubeye de büyük ehemmiyet atfettiğini gerek raporlarından ve gerekse çalışma programlarından anlıyoruz. Bu hususta Zonguldak, Kastamonu, Yozgat, İstanbul, İzmir, Denizli bilhassa kayde şayandır. Programlarının tetkikinden edindiğim intibaa göre bu şubenin gelecek sene cümlemizi memnun edecek verimler vereceğini çok büyük umutla beklemekteyiz. Bu şubeye devam eden arkadaşların miktarı 2908 dir.

Müze ve Sergi Şubesi:

Mevzuunun fevkalâde ehemmiyetine rağmen diğer şubelerden aldığımız ilk verimi henüz vermemiştir. Çünkü istediğimiz faaliyeti bu şubeden elde etmek için şubenin işlerinin mahiyeti itibariyle biraz intizar etmek lâzımdır. Maamafih bazı vilâyerlerde sergi işlerinde de Millî Tasarruf Cemiyetiyle teşriki mesai ederek tasarruf haftasında şimdiye kadar yapılmıyan bir şekilde sergiler yapılmıştır. Birçok Halkevlerinde müzelerin ilk temeli atılmıştır. Bu şubelerde çalışan arkadaşlarımızın miktarı 1133 tür.

Aziz arkadaşlarım;

Halkevlerinin altı ay zarfında memleketin muhtelif köşelerinde elde ettiği neticeler başka rejim, ve başka devirlerde olmuş olsaydı herhalde çok büyük bir muvaffakıyet tarzında kaydedilirdi. Biz Halkevlerinin maksatlariyle bugün elde edilen neticeyi mukayese ederek diyebiliriz ki, yaptığımız işler henüz yüzde bir derecesinde bile değildir. Fakat bundan sonra her sene gittikçe artan bir heyecan ve iman kuvvetiyle insan tâkatinin üstünde çalışarak bu nisbeti çok kısa bir zaman içinde yüzde yüze

irca edeceğimizi yüksek huzurunuzda vadediyorum.

Sözlerime nihayet verirken her tarafta Halkevinin inkişaf ve faaliyetine en yüksek bir iman bağlılığiyle iştirak eden kadın ve erkek muallim vatandaşlara, inkılâbın bu mefkûreci ve kahraman çocuklarına ve Halkevi mensuplarına yüksek huzurunuzda teşekkür etmeği bir borç bilirim. Halkevlerinin bir kısmının bir sene ve bir kısmının altı ay zarfındaki faaliyetini mümkün olduğu kadar kısa bir ifadeyle arzettim. Halkevlerine gönlünü bağlıyan bu yüksek ve asîl ülkü uğrunda çalışan arkadaşlarımızın mecmuu 18.000 dir. Bunlardan 1392 si kadındır. Halkevlerinde şimdiye kadar muhtelif mevzularda 299 konferans verilmiştir. Ve muhtelif vesilelerle 868 toplantı olmuş ve 227292 kişi bu toplantılara iştirak etmiştir. Aksaray, Adana, Balıkesir, Çankırı, Çorum, Erzincan, Gümüşane, İsparta, Kars, Manisa, Mersin, Muğla, Niğde, Sivas, Tokat vilâyetleriyle Bafra, Boyabat, Alâiye, İnebolu, Urla, Nazilli kazalarında bugün bu saatte açılmakta olan Halkevlerine yeni adım attıkları bu aziz ülkü yolunda muvaffakıyetler ve zaferler dilerim.

HALKEVLERİ

SERVER ZİYA

Köpüklü başlariyle koşuşuyor dalgalar..
Esen hava ne temiz, ne tılısımlı, ne serin.
Yurdun dörtbir yanında canlı bir kaynaşma var,
Başucunda toplanmış, gençlik, büyük eserin.

" "
" "

Dağınık incileri bir ipliğe dizen el,
Işıkların kaynağı bir ufka uzanıyor.
Hür dağlardan kopmuştur alınlara çarpan yel,
Yaratmanın humması gönüllerde yanıyor.

" "
" "

Taze kan dağıtacak kalplere halkevleri,
Hız.. yılmamak.. inanış.. kuvvet.. hepsi içinde.
Yer yer meş'alelerin atından alevleri
Parlıyor iç ülkenin her parça kerpiçinde.

" "
" "

Bir gün, yolcu.. genç yolcu, hâkimi olacaksın
Toprağın, tabiatin, gökün binbir katının.
Güzel, yeni herşeyi orada bulacaksın,
Koş, yüreğin çarparak, altına bu çatının.

Ankara, şubat 1933

DİL SEFERBERLİĞİ

HÂMİ REİS GAZİ HAZRETLERİNİN İRŞATLARİYLE TÜRK DİLİ TETKİK CEMİYETİNİN ATTIĞI BÜYÜK ADIM

GEÇEN sayımızda Türk Dili Ttkik Cemiyetinin kuruluş maksatları ve çalışma yolları hakkında etraflı malûmat vermiştik. Cemiyet martın 7 - 8 gecesi Hâmi Reis Gazi Hazretlerinin reisliği altında Çankaya'da bir toplanma yapmış ve dil özleşmesi ve yenileşmesi işini az zamanda ileri götürecek esaslı bir karar vermiştir. Bu karara göre, her gün konuşurken ve yazarken kullandığımız Arapça ve Farsça kelimelere bütün milletin elbirliğiyle öz Türkçe karşılıklar aranacaktır. Cemiyet bir taraftan ayrıldığı altı çalışma kolunun üzerlerine aldıkları ilmî tetkiklere ve semere vermesi zaman işi olan çalışmalara devam etmekle beraber bir taraftan da dilin millî duyguları üzen ve inciten bugünkü halini biran önce düzeltmeğe yarıyacak bu umumî soruşturmayı açmakla dil kurtuluşuna ulaştıran yolda büyük bir adım atmış oluyor.

Bu iş hakkında Cemiyetin tebliğiyle mecmuamız makineye verilinciye kadar, karşılık bulunmak üzere, ilân olunan kelimeleri yazıyoruz.

TÜRK DİLİ TETKİK CEMİYETİNİN TEBLİĞİ:

T. D. T. C. Umumî Merkez Heyeti, bugünkü yazı ve konuşma dilinde kullanılan Arapça ve Farsça kelimelerin Türkçe karşılıklarını en kısa yoldan ve az zamanda bulmak işini yurttaşların yardımiyle başarmak üzere geniş bir anket açmağa karar vermiştir.

Bu anket için Şemsettin Samî Beyin Kamusu Türkî adlı lûgati temel tutulmuştur. Bu lûgatte bulunan sözlerden bugünkü konuşmamızda ve yazımızda kullanılmakta olan Arapça ve Farsça kelimeler taranarak bunlardan karşılıkları aranacak olanlar biribiri ardınca listeler halinde her gün Ajans, Radyo ve gazetelerle bildirilecektir. Bu anketin üç ayda sonu alınmasına çalışılacaktır.

T. D. T. C. bu ankete gelecek cevaplar üzerinde çalışarak kısa bir zamanda yazı yazanların ve halkın kolaylıkla aradığını bulabileceği bir "Osmanlıcadan Türkçeye Kraşılık Kılavuzu„ ortaya koyacaktır.

En sıkı ve en yakın dil ihtiyaçlarımızı karşılamak için açılan bu ankete Ajans, radyo, gazete, mecmua gibi bütün neşir vasıtalarının seve seve ortak olacaklarına inanımız vardır.

Anket maddeleri bütün gazetelerin bu iş için her gün aynı yerde olarak ayıracakları köşelerde basılacak ve halkın bu karşılıkları arayıp bildirmesi için her türlü teşvik yapılacaktır.

Halkevleri, kendilerine ayrıca

yapılan tebliğe uyarak, zaten içinde bulundukları bu işte daha sıkı çalışacaklardır.

Ankete verilecek cevaplarda sorulan kelimelerin karşılıkları yazılması ve mümkünse bunların cümle içinde kullanışlarının da örneklerle gösterilmesi beklenir. Bu cevaplar imkân olduğu kadar gazetelerle neşredildikten sonra bu gazeteler ve basılmıyan kısımlar olursa bunlar da ayrıca T. D. T. C. Merkezine gönderilecektir. Karşılıkları bulanların da bu karşılıkların birer suretini T. D. T. C. Merkezine göndermeleri çok iyi olur.

Dil işini öz sahibi olan milletin ortaklığiyle başarmak yolundaki bu adımda bütün milletin ve bütün gazetelerin dileklerini yerine getireceğine güvenen T. D. T. C. şimdiden herkese teşekkür eder.

LİSTE No. 1

1 — Adap, 2 — Aferin, 3 — Afet, 4 — Agâh, 5 — Ahenk, 6 — Alâyiş, 7 — Alet, 8 — Amade, 9 — Aman, 10 — Amir (emir'den), 11 — Asayiş, 12 — Asude, 13 — Ati, 14 — Ayin, 15 — Ayna (ayine), 16 — Azade.

LİSTE No. 2

1 — Bahîl, 2 Bahis (bahs), 3 — Bahusus, 4 — Baht, 5 — Bais, 6 — Baki (baka'dan), 7 — Bakire,8 — Baliğ, 9 — Batıl, 10 — Becayiş, 11 — Bedbin, 12 — Bedel, 13 — Beden, 14 — Bedevî,15 — Bedi (bedaat'tan), 16 — Bedihî, 17 — Beis.

LİSTE No. 3

1 — Cadde, 2 — Cahil, 3 — Caiz, 4 — Câlî, 5 — Camit, 6 — Canip, 7 — Casus, 8 — Cazibe, 9 — Cazip, 10 — Cebir, 11 — Cephe, 12 Cerrah.

LİSTE No. 4

1 — Çare, 2 — Çehre, 3 — Çelenk, 4 — Çemen, 5 — Dafia, 6 — Dağdağa, 7 — Dâhi,8 — Dair (..e—), 9 — Daire (türlü manalariyle), 10 — Dava, 11 — Debdebe, 12 — Dehşet.

LİSTE No. 5

1 — Eb'at, 2 — Ebedî, 3 — Ecel, 4 — Ecîr, 5 — Ecir (ecr), 6 — Ecnebî, 7 — Ecram, 8 — Ecza, (türlü manalariyle), 9 — Edat (gramer), 10 — Edep, 11 — Edebiyat, 12 — Ezelî.

LİSTE No. 6

1 — Facia, 2 — Fahiş, 3 — Fahrî, 4 — Faide, 5 — Fail (gramer), 6 — Faiz, 7 — Fani, 8 — Fatih, 9 — Fâzıl, 10 — Fazilet, 11 — Feci (fecaat'tan), 12 — Fecir, 13 — Feda.

LİSTE No. 7

1 — Gadir (gadr), 2 — Gaflet, 3 — Gaile, 4 — Galebe, 5 — Ganimet, 6 — Garaz, 7 — Garip, 8 — Gavamız, 9 — Gaybubet, 10 — Gaye, 11 — Gıda, 12 — Gına. 13 — Girdap, 14 — Gurur.

LİSTE No. 8

1 — Haber, 2 — Hadise, 3 — Hafıza, 4 — Hâkim, 5 — Hâkimiyet, 6 — Hal, 7 — Halis, 8 — Hârika, 9 — Hasılât, 10 — Hassa, 11, — Hatır, 12 — Hatıra.

LİSTE No. 9

1 — İbda (bedaat'ten), 2 — İbra, 3 — İcmal, 4 — İcra, 5 — İçtihat, 6 — İdare, 7 — İddia, 8 — İdman, 9 — İdrak, 10 — İhale, 11 — İhdas, 12 — İhraz.

LİSTE No. 10

1 — Kabahat, 12 — Kabiliyet, 3 — Kabul, 4 — Kabir (= kabr), 5 — Ka

der, 6 — Kadir (= kadr), 7 — Kadit, 8 — Kafile, 9 — Kafiye, 10 — Kaide, 11 — Kâinat, 12 — Kamus, 13 — Kanun.

LİSTE No. 11

1 — Lâkap, 2 — Lâkin, 3 — Lâmise, 4 — Lânet, 5 — Lâfzî, 6 — Lâübali, 7 — Lâzım, 8 — Leh (aleyh'in zıddı), 9 — Lehçe, 10 — Letafet, 11 — Levha, 12 — Leylî, 13 — Liyakat, 14 — Lûgat.

LİSTE No. 12

1 — Macera, 2 — Mademki, 3 — Madde, 4 — Maddî, 5 — Mahiyet, 6 — Mani, 7 — Mania, 8 — Mehaz, 9 — Memur, 10 — Memuriyet, 11 — Mübalâğa, 12 — Mubarek.

LİSTE No. 13

1 — Nabız (= nabz), 2 — Namzet, 3 — Namus, 4 — Naz, 5 — Nazım, 6 — Nesir, 7 — Nedamet, 8 — Nesil, 9 — Neşe, 10 — Neşir, 11 — Neşriyat, 12 — Netice, 13 — Nezahet, 14 — Nezaket.

LİSTE No. 14

1 — Paye, 2 — Pejmürde, 3 — Pençe, 4 — Perhiz, 5 — Pervane, 6 — Perver (... —), 7 — Perişan, 8 — Peşiman, 9 — Peşin (= pişin), 10 — Peyda, 11 — Peygamber.

LİSTE No. 15

1 — Rağmen, 2 — Rekabet, 3 — Rakam, 4 — Rakîp, 5 — Razı, 6 — Refah, 7 — Remiz, 8 — Renk, 9 — Resim, 10 — Resmî, 11 — Rey.

LİSTE No. 16

1 — Sabah, 2 — Sâbık, 3 — Sabır, 4 — Sadakat, 5 — Sade, 6 — Saadet, 7 — Sâf, 8 — Sâfî, 9 — Sahil, 10 — Sahip, 11 — Sahife, (= sayıfa), 12 — Sahne.

Listelerde çıkan kelimelerden manaları birden fazla olanların her manası için ayrı karşılıklar ileri sürülebilir.

MECMUAMIZIN KARŞILIK BULMA VE ÖZ TÜRKÇE YARIŞI

Dil özleşmesi savaşında bütün okuyanlarımızın canla başla çalışacaklarına inanımız vardır. Gönderilecek karşılıkları basacağımız gibi Türk Dili Tetkik Cemiyetine de yollıyacağız. En çok beğenilecek karşılıklar yollıyanların adlarını gelecek sayımızda açacağımız şeref sayfasına yazacağız.

Öz Türkçe yazılmış bir şiir ve hikâye yarışı da açıyoruz. Bu yarışın müddeti mayıs sonunda bitmektedir. O zamana kadar gönderilen şiir ve hikâyeler tanınmış şair ve ediplerimizden mürekkep bir heyet tarafından tetkik edilecektir. Bunlar içinden beğenilenler haziran sayımızla birlikte ilâve halinde neşrolunacaktır.

TÜRKLERİN MEDENİYETE HİZMETLERİ

ALİ RIZA SEYFİ

HİNDİSTAN, Çin ve orta Asya ile İranın islâmiyet devrinden evel kendilerine mahsus birer medeniyet devri vardı. İslâmiyetin ortaya çıkmasından sonra ise büsbütün yeni bir şark medeniyeti yahut islâm medeniyeti devri açıldı. Bu yeni medeniyet için "yeni şark medeniyeti„, "islâm medeniyeti„ denildiği gibi "Arap medeniyeti„ de denilmek âdet olmuş, hatta Arap muharrirleri bunu doğrudan doğruya Araplara ait göstermeyi ilmî bir prensip tanımışlardır. Halbuki, bu hüküm ve bu isim yanlıştır. Bu medeniyeti "islâm medeniyeti„ diye tanımak herhalde bir dereceye kadar doğru olabilir; bu da iki sebebe dayanır:

1 — O medeniyetin şarkta müslümanlığın umumî din olarak tanındığı devre ait olması.

2 — O medeniyetin kurulmasında orta şarktaki müslüman milletlerin çalışmış olması.

Fakat "Arap medeniyeti„ tabirine gelince, bunu kullanmadan evel uzun uzadıya düşünmek lâzımdır. Çünkü islâm medeniyeti dediğimiz terakki ve inkişaf devri sadece Arap milletinin dımağından, ruhî haletinden, hissî saikalarından doğmuş, hasılı yalnız Arap zekâsiyle beslenmiş değildir. Bu medeniyet devrini, bu fikrî inkişaf sahasını açmış olan büyük adamların, parlak dıamğların milliyetini araştıracak olursak yalnız Avrupalıları değil, şarklıları da şaşırtacak hakikatler ortaya çıkacaktır. "İslâm medeniyeti„ dediğimiz şey doğrudan doğruya Arap milliyetine mensup olanlar tarafından değil, fakat Türkler ve Türkistan etrafında, Türkistanın cenup ve garp köşelerinde oturan ve Türklük daire ve camiasında oldukları halde (Horasan) ve (İran) namları altında müphem ve yanlış bir hüviyete sokulan milletler tarafından ortaya konulmuştur.

Halis Arap olan ve Araplıkla iftihar eden "Corci Zeydan„ Efendi gibi bir otoriter tarihçinin bile yazmış olduğu büyük "Medeniyeti İslâmiye„ tarihinde islâm medeniyeti ve bu medeniyetin ilim ve irfanını kuran zevatın en çoğu Araplığın dışındaki milletlerdendiler...„ hükmünü vermiş olması davamızın ne kadar kuvvetli olduğunu gösterir.

Bununla beraber biz burada son orta şark, yahut "islâm medeniyeti„ dediğimiz terakki ve inkişaf devresini tetkik eyliyecek değiliz. Bizim maksadımız bu medeniyeti kurmakta Türk milletinin ne kadar büyük bir zekâ, kabiliyet ve çalışma hissesi olduğunu

ortaya koymak, çok acıklı surette kaybedilmiş bir hakkı kazanmak, pek yanlış verilmiş bir tarihî hükmü tashih etmektir.

Milletimizi ve onun kabiliyetlerini, ve yalnız şark, islâm medeniyetine değil, bütün cihan medeniyetine hizmetlerini bilmiyen kalemler bugüne kadar elde dolaşan beşeriyet tarihlerinin sayfalarına bir yanlış hüküm yazmışlardır ve yazmakta devam ediyorlar. Bu hüküm şudur:

"Türk yalnız harp ve istilâ adamıdır, askerdir; ilim ve sanat adamı değildir....„

Bu yanlış hüküm bizi yalnız uzaktan tanıyan yabancı milletler tarafından verilmiş olsaydı o kadar ehemmiyeti yoktu; fakat ne kadar acıklı bir hakikattir ki, doğrudan doğruya Türk olan birçok zatlar da bu hükmün doğru olduğunu körkörüne kabul etmişler, hatta bunu tekrar etmeği bir "bilgiçlik„, bir ilmî, felsefî "moda„, nasıl söyliyeyim, hatta "zarafet„ yerine koymuşlardır.

"Biz bir şey yapamayız!„

"Biz zaten bir şey yapmamışız!„ tarzında meşum, yeis verici ve koca milletleri öldürücü nakaratı dillerinden düşürmiyen insanlara ne kadar çok rasgeldiğinizi şu satırları okurken hatırlamıyor musunuz?

Demek ki, bu yazılarımıza sebep olan araştırmalarımızda yalnız tarihî hakikati bulmak faydasından başka, kendimizi gene kendimize öğretmek, Türk, milletinin ilim ve sanat âleminde neler yapmış olduğunu göstererek kendi nefsimize güvenme, duygusunu kuvvetlendirmek, elhasıl Türklüğü "manevî ölüm„ tehlikesinden kurtarmak gibi en canlı ve mühim bir gaye de vardır.

„„„

Eğer "Tarih felsefesi„ denilen bir bilgi, bir düşünce, bir miyar varsa, bu bilgiye göre: "şu millet yalnız cenkçidir; başka işe yaramaz!„ gibi bir sözün manası yoktur. Zaten beşeriyetin, başlangıcındanberi kanlı bir savaş, boğuşma halinde geçen uzun tarihine bakarsak ayna gibi görürüz ki: Taş devrindenberi cenkçi, savaşçı olan insan kümeleri yaşamış, çakmak taşından baltayı, ve tunçtan bıçak ile kılıcı çelik elleriyle tutamıyan ırklar ve milletler beşeriyetin mevcudiyet defterinden çoktan silinip gitmiştir. Bugün cihanın "kuvvei umumiye„ cetvelinde gördüğümüz ırklar ve milletler yüz binlerce sene süren yaşamak savaşında vücut kabiliyeti, hayatiyet kudreti ve teşkilât istidadı göstermiş ırklar ve milletlerdir. Amerika yerlisi garp medeniyetinin önünde geriliye geriliye bugün mevcudiyetten silinmek uçurumunun kenarındadır. Patagonyanın kuvvetli yerli nesli bedenî ve maddı kuvvetleri haiz olduğu halde cenubî Amerikanın kuvvetsiz lâtin medeniyetine bile intibak edemedi; Patagonya çöllerinde avlanarak sönüp gidiyor...

Fakat Türk milleti — daha evelki tarih safhalarından sarfınazar — orta şarkta islâm medeniyeti dediğimiz devri açan büyük hâdise ile karşılaşınca Gobi çölüne, Taklamakan harabelerine çekilmedi. Hayretlere şayan bir cesaret ve kabiliyetle o hâdisenin ta kalpgâhına ilerledi, askerlik, ilim, idare şubelerini kendi eli-

ne aldı; o suretle ki, peygamberin Mekkeden Medineye çekilmesinden iki asır sonra Türk milleti islâm memleketlerinin geniş sinesinde, Turanda, İranda, Afganistanda, şimalî Hindistanda, hatta müslümanlığın medeniyet ve kuvvet membaı olan Bağdatta hâkim ve nazım bir mevkide görüyoruz. Tarihin bütün eski milletlerinin tekrar istidatlarını göstermeğe fırsat bulduğu, ve orta şark sahasında toplandığı böyle bir devirde kenar ve uzak bir memleketen inen Türklerin yer yer Gaznevî ve Selçuk devletleri gibi büyük devletler kurmaları, bütün orta şarkta hüküm süren anarşiye karşı Bağdat hükûmet merkezini de kuvvetlerdirmeleri Türk kumandanlarının Bağdat halifelerinin yalnız keskin kılıcı değil, siyaset ve ilim teşkilâtı nazımları da olmaları gibi hâdiseler acaba sadece behimî bir mücadele kuvvetine sahip bir milletin yapabileceği işlerden miydi? Böyle bir iddiayı bir saniye bile müdafaa etmek insanın en sade muhakeme kudretinden büsbütün mahrum olduğunu itiraf eylemesinden başka bir şey değildir.

Fakat bu sayfanın bir de ilim, medeniyet cephesi vardır ki biz burada asıl o cepheyi şöylece bir görmek, araştırmak istiyoruz.

Türk milletinin şark medeniyetinde yaptığı vazife yalnız o medeniyetin maddî, göze görünür olan şark devlet teşkilâtını, şark idarî kadrosunu binlerce sene ayakta, sağlam tutmaktan ibaret kalmamıştır. Türk, Avrupa rönesansı devrini açan orta şark medeniyetinin ilim cephesinde de en faal bir unsur olmuştur.

O halde Türkün bugünkü garp medeniyetinde, daha doğru isimle beşeriyet medeniyetinde büyük hizmetleri vardır.

Avrupalıların, hattâ biz Türklerin, bu hakikati fark edememelerinin tarihî sebebi şudur:

Türk ana yurttan cenuba inerek müslümanlığın ortaya çıkmasiyle açılan yeni devre ortak olduğu esnada din gibi en kuvvetli bir müeyyideye dayanan Arap dilini ve o dilde yazılmış Arap diniyatını önünde "emri vaki„ halinde buldu. Yeni bir dine giren bütün milletlerde görülen en ateşli bir irtibat, şevk ve feragat hissiyle islâmiyetin "ırk değil, ümmet!„ "milliyet değil, mefkûreci, cihanşumul bir vahdet!„ akidesini içti ve asırlarca mest oldu. Büyük dinlerin ilk ateşli devrelerinde bu ruhî haletin ne kadar kuvvetli ve hâkim olduğunu, âdeta bir "tarihî mantık neticesi„ teşkil ettiğini beşeriyetin bütün tarihinde görebiliriz.

İşte bu sebeplerledir ki: Türk din ve ilim kitaplarını Arapça, şiir ve edebiyat kitaplarını Fars dilinde yazdı; Türklüğü her şeyde unutarak bütün maddî ve manevî çalışması neticelerini umumiyetin, büyük kardeşliğin hazinesini zenginleştirmeğe feda etti.

Avrupa ise orta zamanların kara gafletinden, uzun gecesinden uyanıp da karşısında Arapça ilim kütüphaneleri, Fars dilinde edebiyat hazineleri görünce tabiî müslüman devri medeniyetinin bütün şerefleri Araplara, Acemlere hasredilerek Türk ortada azgın atı, keskin kılıcı ile sadece bir cenk ve istilâ timsali olarak kaldı.

Halbuki, o Arapça kütüphaneleri dolduran kitapların en mühimlerini Türklerin yazmış olduğu bir hakikattir. Bugün Kamusların eski tabir ile "eazımı şuarayı İrandandır,, dedikleri birçok şairler de Türktürler. Okuyucularımıza sunduğumuz tetkikler pek acele yapılmış olmakla beraber bu hakikatleri göstermeğe ve Türkün irfan ve medeniyet istidadını ispata kat kat kâfidir.

Harzemli Mehmet, bu büyük Türk, yalnız kendi milletinin, yalnız orta Asyanın değil, bütün dünya medeniyetinin en yüksek şahsiyetlerindendir. "Elharzemî,, dehası ve ilmiyle islâm medeniyetinin, şark ilminin en parlak tarzda yükselmesine hizmet ettikten sonra bu dehanın, ilmin nuru nihayet Avrupayı da aydınlatmış, garp medeniyetinin ilk ufuklarını yaldızlamıştır.

Sekizinci Milât asrı bitmeden, yani bugünden bin yüz sene kadar evel doğmuş olan bu Türk âlimi zamanının en büyük riyazisi, en büyük heyetişinası idi. Harzemli Mehmet bütün bu ilmî azameti, medeniyete müstesna hizmetleri ile beraber iki büyük haksızlığa uğramaktan kurtulamadı. Hakkını aramıyanlar için çok kayıtsız olan "tarih,, ise bu haksızlığı hâlâ devam ettirip duruyor.

Birinci olarak: Mehmet Elharzemî bir Türk olduğu halde o zaman âdet olduğu üzere kitaplarını arapça yazdığı için Arap âlemine maledilmiş, bir Arap âlimi sayılarak o milletinden ve milleti ondan ayrılmıştır.

İkinci olarak: Eğer riyaziye gurupunda "cebir,, diye tanıdığımız ilme o ilmi çıkaran veya o ilmi terakki ettiren, yahut da o ilmi garp âlemine tanıtan zatın ismi verilmek lâzım ise mutlaka "Elharzemî,, diye tanıdığımız zatın, yani Orta Asyalı Türk Musa oğlu Mehmedin ismi verilmek lâzım gelirdi.

Bir aralık iş öyle de olmuştu; bunu aşağıda anlıyacağız. Şu kadar var ki okuyucularımızın gözü önüne koyduğumuz bu tetkikler pek acele ve henüz pek üstünkörü araştırmalarla yazılmıştır. Ve maksadı ancak millî bilginin mühim bir şubesine işaret etmek olduğundan mevzuumuz hakkında derin malûmat vermek imkânı

Âli tahsil görmüş olan her şarklı, hatta her avrupalı ve daha acıklı bir iş olmak üzere hattâ her Türk "cebir,, dediğimiz ilmi Arapların ortaya koyduklarını ve bu ilmi icat eden Arabın ismi (Cebir) yahut (Cabir) olduğundan o ilme de mucidinin ismine göre "cebir,, denildiğini duymuşlar ve inanmışlardır. Bugün koca Avrupa bu hikâyeye inanarak garp lisanlarındaki Algèbre kelimesinde "Cabir,, ismindeki Arap mucidi ve dahiyi görmektedir.

Halbuki, bu hikâye, bu zan ve bu inanış tamamiyle yanlışdır. Gene bir Arap tarafından yazılmış olan Medeniyeti İslâmiye Tarihinden şu sözleri alıyoruz:

"Araplar kullandıkları rakamlara "Hint rakamları,, diyorlardı. Çünkü o rakamları Hindistandan almışlardı. Avrupalılar ise bu rakamlara Arap rakamları Araplardan almışlardı. Rirakamları araplardan almışlardı. Riyaziyede rakam işini ıslah ve tanzim eden 'Ebu Cafer Mehmet bin Musa Elharzemî,, olduğundan avrupalılar buna Algorisme ismini vermişlerdir.,,

Avrupa lisanlarına hesap ilmiyle beraber giren "Algorisme„ kelimesi "Elharzemî„ unvanının tahrif edilmiş şeklidir. Bu kelimenin şarkta dahi "Gorism„ gibi okunduğu malûmdur. Meselenin en büyük ehemmiyeti şu noktadadır: Hesabı ve muntazam tadat ve terkimi, hususiyle cebirin esasını Avrupaya sokan bir Türktür ve Avrupada hesap uzun müddet Türkün ismiyle yani "Algorisme„ diye yadolunmuş "Arithmetique„ şeklindeki Yunanca isim sonradan kabul edilmiştir.

Garbın bugün en son ve muteber bir ansiklopedisine bakarsanız şu malûmatı görebilirsiniz: "Algorism — kurunu vustada "Hint — Arap„ rakamları kullanılan hesap şubesine verilen isimdir. Bu kelime orta asırlar Fransızcasında "Augorisme„ ve "Augorim„ şekillerinde de göründü. Oradan İngilizceye "Augrym„ yahut "Augrim„ şeklinde geçti. İngilizlerin en meşhur ve en eski şairi olan "Chaucer„ in "Astrolabe„, "Testament of Love„ ve "Clerk's Tale„ adlı eserlerinde bu kelimeye rasgelinir.

Kelime İspanyolcada "Al guarisma„ şekline girmiştir.

"Orta zamanda bir takım adamlar Abacus gibi hesap makineleri üzerinde hesap yaptıkları halde Algorist denilen hesap âlimleri de Algorism ile yani "Elharzemî„ nin vazettiği hesap usulleriyle hesaplarını hallederlerdi.„

1542 senesinde, yani bundan 400 sene evel "Ground of Artes„ adlı bir kitap yazmış olan Robert Recorde isminde bir İngiliz o eserinde diyor ki:

"Bu usule, bu bilgiye bazıları "Arsemetrick„, bazıları da "Augrime„ diyorlar. Halbuki iki şekil de yanlıştır. "Arsemetrick„ yerine "Arithmetic„ yazmalı. Eski Yunanlılar bu ismi kullanmışlardır. "Augrime„ yerine de arapların bulduğuna göre (1) "Algorisme„ yazmalıdır......„ (1640 senesi tabı).

İki Avrupa muharrirleri bu kelimenin Hindistanın Algur ismindeki bir kıralına mensup olduğunu da zannediyorlardı. İşte bundan dolayıdır ki: Daha 1300 Milât senesinde yazılmış bir el yazmasında şu satırlara rasgeliyoruz:

"Algur isminde bir Hint kıralı varmış. Bu marifeti o icat etmiştir. Onun için ismine "Alogory„ denildi.„

Tarzında bir parça görülüyor. Bunun yanlış olduğunu burada izaha lüzum yoktur.

Fakat Harzemli büyük Türkün ilim ve medeniyet tarihinde uğradığı en büyük haksızlıklardan biri yukarıda söylediğimiz gibi "cebir„ isminin izah ve tevilinde görülmüştür. Hakikat ise şudur ki herkesin zannettiği gibi:

1 — "Cebir„ kelimesi o ilmi icat ettiği zannedilen "Cebir„, "Cebîr„ yahut "Cabir„ isminde bir Arap âliminin namından alma değildir. Doğrudan doğruya o ilme hayat ve kıymet veren "Mehmet bin Musa Elharzemî„ tarafından düşünce ve şuur ile kullanılmış bir kelime, bu Türk âliminin medeniyete hediye ettiği bu kıymettar bilgi için bulduğu bir isimdir.

(1) Yukarıda dediğimiz gibi Türk Mehmet Elharzemî ile mesaisini Avrupalı burada Araplara malediyor. Fakat kabahat onun mu?...

Daha garip ve katî bir ispat olarak söyliyeyim ki, hattâ Arap âlimleri Türk âlimi tarafından ynei ilim için kullanılan "cebir,, kelimesini, gene kendi lisanlarının bir kelimesi olduğu halde ayrı ayrı manalarda tefsire uğraşmışlar, yeni ilimle hakikî münasebetini seçemiyecek kadar bu cephede sığ kalmışlardır.

Bu tetkik uzun ilmî tafsilâta girişmek için yazılmamışsa da "cebir,, ilminin "Harzemli Mehmet,, tarafından ciddî bir şekle sokulmadan evelki safları hakkında iki kelime söyliyeceğiz. haları hakkında iki kelime söyliyeceğiz. Bu safhaları şöylece dört devre ayırabiliriz:

A — "Sembol,, yani harfler kullanılmaksızın adet bilmeceleri halini gösteren ilk devir: "M. E. 1800 den M. S. 275 e kadar.

B — Murabbaların itmamı gibi hendese meselelerinin halli devri.

C — Adet nazariyesine pek iptidaî surette sembollerin tatbiki. Bu safhayı "Diophantus,, un "Arithemtica,, isimli ve Milâdın 275 inci senesinde yazıldığı anlaşılan kitabında görebiliriz. İsimden de anlaşılıyor ki Yunaniler âdî hesabı "cebir,, dediğimiz yüksek şubeden ayıramamışlardır.

D — İslâmiyet devrinde muadelelerin ilmî ve vazıh şekilde tetkik ve tatbiki:

İşte bu yeni ciddî ve amelî faydalı devri açan dahi Türk Mehmettir. Bu devir takriben 800 Milât tarihinde açılmıştır.

Bu devrin başında ve daha doğrusu 825 milât tarihine doğru Harzemli Mehmet yetişmiş, Bağdatta eserlerini Arapça olarak yazmağa başlamıştı. Mehmet, hesaba, riyaziyeye, heyete ait olan eserlerinden birine "Elcebr vel Mukabele,, adını vermişti. Bildiğimiz "cebir,, ismi işte ilk defa olarak bu suretle ve delâlet ettiği hayırlı, yüksek ilimle beraber beşeriyet ve medeniyet âlemine atılmıştır. Bu hâdise katiyen şüphe götürmez bir "tarihî hakikat,, tir.

Ve Avrupanın, Amerikanın derin âlimleri bugün hakikati anlamış bulunyorlar. Avrupanın en yüksek salâhiyetli bir eserinden şu satırları okuyunuz:

"Mehmet bin Musa Elharzemî 825 senesinde kitaplarını yazarken eserlerinin birine "Elcebr vel Mukabele,, ismini vermişti. Bu ünvan bazan Arap lisanında "Restoration and "Equation,, manasiyle tefsir olunur. Fakat hakikî mana sonraki Arap muharrirlerince bile anlaşılamadı. Her ne olursa olsun "Cebir,, kelimesi ilk defa bu zat tarafından kullanılmıştır. Harzemli Mehmedin yazdığı eserin kıymeti o kadar büyük idi ki, eserin mevzuu olan riyaziye şubesine her lisanda muhtelif şekillerde olmak üzere "cebir,, , "algèbre,, adı verildi. Hatta Avrupalılar bir aralık "Elcebir,, kelimesinin Arapça olup "mukabele,, kelimesinin de onun Farisî mukabili olduğunu bile zanneylemişlerdi....,,,

2 — Gösterdiğimiz gibi cebir ilminin ve isminin medeniyete bir Türk âlimi tarafından hediye edildiğine hiç şüphe yoktur, bu bapta fazla munakaşa bile gülünç olur. Fakat biz mephası tamamlamak ve tam vuzuhu vermek üzere "cebir,, kelimesinin ve ilminin izafe olunduğu "Cabir,, isimli arap âlimi, daha doğrusu bu meşkûk

değil de hayalî şahıstan da bir iki satırla bahsedelim:

Cebirin kâşifi veya mucidi diye gösterilen Arap âlimi, "Ebu Musa Cabir bin Hayyan,, olmak lâzım geliyor. Hakikaten Arap âlimleri ve hükeması arasında sayılan "Cabir bin Hayyan,, kimyanın da mucidi diye zikrolunmuştur. Bu zat gûya 500 kitap yazmıştır. Fakat bu kitaplardan ancak birkaçı mevcuttur ve Avrupa limanlarına tercüme edilmiştir. Kâtip Çelebi "Elhalis,, ve "Kitabülhavas,, isimli iki eserini zikrediyor. Fakat işin garibi şudur ki: Böyle bir zatın hakikaten yaşamış olduğu hakkında bile katî delili tarihiye sahip değiliz.

A — "Cabir bin Hayyan,, ın 160 Hicret tarihlerine doğru vefat ettiği söyleniyorsa da bu da ancak zan ha-linde kalıyor.

B — Tercümei hali hakkında hiç bir şey makbul değildir. Meselâ ne milletten olduğu da tesbit edilemiyor. Bazıları "Haran,, lı, bazıları da "Tos,, lu olduğunu söylüyorlar. Eğer sahihen "Tos,, kasabasından ise o halde Arap dahi değildir. Ancak bu söz de indi bir rivayetten ibarettir.

C — Bu muhayyel şahsın hangi dinde olduğu da meçhuldür. Onu "Haran,, lı diyenler "Saibî,, yani eski Nücumperest dininde ve babasının ismi Sinan olduğunu rivayet etmişlerdir.

D — Vaziyeti hiç muhakeme etmeden yazan muharrirler "Cabir,, in "ilmi kimya,, yı "İmam Cafer Sadık,, tan aldığını söylerler. Bazıları da Halit bin Yezit bin Muaviyeden öğrendiğini rivayet ederler. Bu iki rivayetin de ne kadar esassız olduğunu uzun uzadıya tetkike bile hacet yoktur. Bu isnatlar bazı hususî, siyasî hatta dinî akidelere destek olmak üzere ortaya atılmıştır.

E — Cabirin mahut 500 kitabı da böyle esası bulunamıyan bir rivayettir. Gûya bu kitaplar zayi olmuş, ancak birkaçı kalmıştır. Fakat bunlar da müellifi hakkında bir şey öğretmiyor.

F — Cabirin bilhassa "cebir,, ilminin mucidi, hatta müntesibi olduğu hakkında ise en hafif bir delilimiz bile mevcut değildir. Hatta Kamusu âlâmda şu satırları okuyabilirsiniz: "Bazıları ilmi cebirin dahi mucidi olduğunu ve bu ilmin onun ismiyle tesmiye edildiğini iltizam etmişlerse de bunu ispat edecek delâil mefkuttur.,,

G — Ciddî tarih ve ilim erbabı olan zevat bu altı meçhulü eyice tetkik ettikten sonra "Cabir,, in mevhum, muhayyel bir şahsiyet olduğuna tereddktsüz hükmetmişlerdir.

TERBİYE ANLAYIŞINDA İLERLEYİŞ

NAFİ ATUF

SON ASIR içinde Türkiye'de mektep terbiyesinin tekâmülü çocuğun bünyevî ve içtimaî vaziyeti hakkındaki telâkkilerin değişmesine sıkı bir surette bağlı bulunmaktadır. Nasıl ki kadın terbiyesi de kadının içtimaî vazifeleri hakkında hasıl olan kanaatlara müvazi olarak ilerledi.

Bu tekâmülün gidişini takip edebilmekte kolaylık olmak için son asırlık terbiye tarzımızdaki değişiklikleri üç devrede ayırmak, ve her devrede çocuk hakkındaki telâkkiyi ve bu telâkkiye uygun olmak üzere tatbik bik edilen terbiye tarzını tetkik etmek yerinde olur.

1 — Çocuk uzun asırlar yetişkin adamın küçük örneği sanıldı. Bu sanış primitif insanlarda olduğu gibi, dinin terbiye sahasına da yayılmış bulunduğu devirlerde de devam etti. Hakikaten ilk insan kümelerinde çocuk mümkün olduğu kadar çabuk, yetişgine yetişmek mecburiyetinde olan bir mahlûktu. O kadar ki "bizim çocuklarımız teneke kılıçla oynadıkları, ve bastonu at yaparak üstünde koştukları çağda bir bedevî çocuğu, muharip ve birinci,, olurdu. Bu yüzden kız çocuk ananın, oğlan çocuk babanın yanında, onların meşguliyetletine uyarak ve onların işlerini taklit ederek yetişirdi.

İlk insanlarda terbiyenin ikinci devresi olmak üzere dinî telâkkiler doğarak kabileler içinde dinî âyinler yapılmağa başladıktan sonra da bu terbiye telâkkisi değişmedi. Çocuk muayyen bazı safhalardan geçirilerek, fakat daima yetişkin adam ideal tip alınarak çocuk sadakatle bu örneğe benzetilmeğe çalışıldı. Çin'de bunun en sıkı şekli görülür. Mısırlılarda olduğu gibi bazan pek dar bir çerçeveye de sıkışırdı. Mısır'da çocuk vasatî yetişkin tipine benzetilmek istendikten başka istidadı olsun olmasın babasının da mesleğine ve işine uymağa mecburdu.

Bütün dinler çocuğu böyle telâkki etti, ve tabiatiyle onu kendi şahsiyeti içinde yaşamasına ve yetişmesine meydan bırakmadı. İslâm devrinde ahlâk âlimleri bize çocuğun bir balmumu olduğunu, onun istenilen kalıba sokulabileceğini söylerler. İmam Gazali İhyaül'ulûmunda, Kınalı zade Ali Ef. Ahlâkî Alaisinde, ve Abdürrahman Şeref B. İlmi Ahlâk'ında çocuk hakkında bu kanaati ileri sürerler. Bu sebepledir ki uslu çocuk, büyüklerin yanında sessiz sadasız oturan çocuk, oyuna düşkün olmıyan çocuk ideal bir çocuktur.

2 — Tanzimatçılar garp fikirlerinden mülhem olmakla beraber çocuk hakkındaki bu kanaat değişmedi. Tanzimatın, mahalle mektepleri yanındaki yeni mekteplerinde de çocuk küçük bir efendi idi. Roüsseau'yu oku-

dukları ve onun Fransız büyük ihtilâlinde tesir yapan fikirlerinden pay aldıkları halde terbiyeye dair ihtilâlcı fikirlerini yayamamışlardır. Rousseau'nun çocuk terbiyesine dair fikirlerinin esası çocuğun çocuk olarak anlaşılmasıdır. Onun birçok tuhaf ve yanlış mütalaaları içinde şu kanaati daima yeni ve canlı olarak yaşıyor: Terbiye çocuğun tabiî istidat ve kabiliyetlerine istinat etmeli, ve bu kabiliyetler de anlaşılmak ve bulunmak istenilirse çocukluk tetkik edilmelidir.

İkinci meşrutiyet (1908) çocuğu böyle buldu. Bütün ikinci meşrutiyet devrinde çocuk telâkkisinde eskisine göre daha mülâyimlik sezeriz. Çocuk gene büyük adamın küçük bir örneğidir ve bu yüzden terbiye işi de yetişkini tip olarak alan bir iştir. Fakat yetişkinler tarafından düşünülerek evelden çizilmiş olan bu kalıptan geçmek mecburiyetinden başka hiç olmazsa çocukluk için de bir vaziyet tanılıyordu. Çocuğun da çocukluk devrine mahsus bazı tezahürleri vardır deniliyordu. Onun tabiatinden bahsediliyor, ve terbiyenin bu tabiati sevk ve idare etmekle beraber büsbütün sıkıştırması da doğru görülmüyordu.

3 — Artık çocuğun kendi şahsiyetine malik olmak için çalışıldığı bir devredeyiz. Bugün memleketimizde yayılmakta olan pedagojik telâkkilere göre çocuk asla büyüğün bir minyatürü değildir. Çocukluk bütün vasıf ve şartlariyle erginlik devrinden büsbütün ayrı bir devirdir ve çocuk bu devirde en müsait muhiti içinde kendi çocukluk hayatını tam olarak yaşıyabilmelidir. Ancak her devrin normal şartları içinde kendi hayatını yaşıyabilen uzviyetlerdir ki tekâmül ederler.

Çocuk hakkındaki bu idrak tarzı Türkiye'nin kurtuluş vetiresine ne kadar çok benzemektedir.

Yaşamasına ve gürbüzlenmesine engel olabilecek bütün bağlardan sıyrılan Türkiye, kendini bularak bünyesinin orijinalliğini göstermeğe hazırlanıyor. Bunun gibi, Türk çocuğu da kendi tabiatinde yaşıyan bütün kudretleri kullanabilmek hürriyet ve kabiliyetine malik oluyor. Türkiye Cümhuriyetiyle yayılan ve çocukluk hakkındaki ilmî tetkiklerin mahsulü olan bu diri telâkki, muallimlerimizin en sönmez inanı olmıya değer.

BEDİÎ TERBİYE

FAZIL AHMET

MEVZUUMUZ "bediî terbiye,, dir. Fakat bunu tamamiyle kavrıyarak aydınlık ve etraflı bir surette anlatabilmem için "bediî terbiye,, nin iki unsuru olan "terbiye,, ve "bediiyat,, mefhumlarını tavzih etmeliyim. Zira bu mefhumları sis içinden çıkararak tamamiyle ışık altına çekmezsek mevzuu tam bir kuvvetle yakalıyarak teşrih ve tahlil etmek kabil olamaz! Şu halde her şeyden evel bir sual soruyorum:

— Terbiye ne demektir?

Uzun asırlardanberi pek büyük deha ve kabiliyetler bu sorguyu her tarafından evirmiş çevirmiş ve hakikaten insanlığın anlayışını arttıran kıymetli cevaplar bulmuşlardır. Bunların hepisini birer birer ayıklıyarak sözü uzatmak istemem. Fakat bizim mevzuumuz için lâzım olanlarını kısaca gözden geçirelim: İptida, derler ki terbiye insanları hem kendi şahısları, hem de içinde yaşadıkları beşer cemiyeti için en hayırlı, ve en faydalı hale getirmektir.

İkincisi, gene derler ki terbiye, insanın gerek cismanî ve gerek fikrî ve ahlâkî bütün melekelerini, kabiliyetlerini, bu meleke ve kabiliyetlerin müsteit olduğu azamî kemal haddine eriştirmek faaliyetidir. Görüyorsunuz ki bu tarifler terbiyenin nihaî gayesi ne olması lâzım geleceğine göre yapılmıştır. Pek âlâ bunları kabul ettik farzedelim. O zaman yeni bir meseleyle karşılaşırız ki: Şudur. Yukarıda izah edilen maksatlara, terbiye hangi yollarda yürüyerek erebilir meselesi. İşte bu yoldaki cevaplardan da bir iki tanesini arzediyorum:

1 — Meş'urdan gayrimeş'ura geçmek suretiyle;

2 — İnsanın tabiî aksülamellerini, müktesep aksülamellerle değiştirerek.

Şu mücerret ve tantanalı kelimelerden yapma desturları görerek sakın ürküntü hissetmeyiniz. Dıştan gösterdikleri manzaranın bütün heybetine rağmen bu fikirleri huzurunuzda çabucak çözüvermek ve bunların anlatmak istediği fikirlerin tepesine kadar tırmanmak güç bir şey değildir. Evvelâ birinci düsturu ele alalım; meş'urdan gayrimeş'ura geçmek demek, insanın önceleri ancak dikkat, ihtimam ve şuur sarfetme sayesinde yaptığı şeyleri, alışma neticesi olarak kolaycacık, hatta farkına bile varmaksızın yapması demektir. Meselâ biz bugün oturmak, kalkmak, yürümek, yatmak, düğmemizi iliklemek, boyun bağımızı bağlamak ve saire gibi şeyleri yapmak için uzun uzun düşünmeğe, dikkatler, emekler sarfetmeğe muhtaç mıyız? Katiyen hayir! Zira bunlara o kadar alışmışız ki, şimdi yeniden yapmak için hususî bir dikkat sarfetmeğe ihtiyacımız kalammıştır. Yani bütün bu hakeretler, hadiseler bizim şuurî faaliyetlerimiz zümresin-

den, gayrişuurî faaliyetlerimiz takımına geçmişlerdir. Fakat farzedin ki otomobil kullanmak istiyoruz. Yahut piyano çalmağa heves ettik. Vaziyet gene böyle mi?.. Siz elinize makinenin volânını ilk aldığınız zaman ne kadar dikkat ve emek sarfetseniz onu bir şoförün kullandığı kadar kolaylıkla idare edebilir misiniz? Yahut piyanonun kılevyesi üzerinde parmaklarınız ilk hamlede bir sanatkârın parmakları gibi süratle koşabilir mi? İyice anlatabildim, zannederim. Şimdi ikinci düstura geçiyorum:

İnsanın tabiî aksülamelleri yerine sunî aksülameller koymak meselesi. Bundan anlamaklığımız lâzım gelen mana şudur: Hiç terbiye görmemiş, bir adam, yahut küçük bir çocuk farzediniz. Böyle bir mahlûka güzel bir meyva, tatlı bir içki, cazibeli bir oyuncak gösteriniz. Ağlebi ihtimal yapacağı şey hemen bunları yemek, içmek ve yahut behemehal elde etmek için çırpınmak, ağlamak, bağırmak filân gibi hareketler olacaktır. Bütün hayvanların ihtiyaçlarını temin eden maddeler karşısında hareket tarzları da aşağı yukarı böyledir. Yani "acaba bu gördüğüm ve beğendiğim şey başkasına ait midir? Ben onlardan istifade edebilir miyim? Yersem mideme dokunur mu? Yahut içtiğim takdirde bir zarar görmek ihtimalim var mıdır?„ ve saire gibi birçok mülâhazaların hemen hemen hiç birisi bu beyine uğramaz ve oradaki arzunun husulüne karşı bir nevi "fren„ vazifesi görmez. İşte insanın sureti umumiyede tabiî aksülemellerinden biri... Fakat şimdi bir adım ileriye gidip terbiyeli bir mevcut tahlil edelim: Ona bir şey ikram ettiğimiz zaman o bize teşekkür ederim diyor. Bilmukabele bir nezakette bulunmak istiyor, ve yahut verdiğiniz şeyden bir zarar görmesi ihtimali varsa onu yemekten çekiniyor. Ve saire ve saire... O mahlûk bütün bu hareketleriyle ne yapmıştır? Vukuat ve hâdisatın karşısında tabiatin ilk insiyaklarına uymıyarak müktesep yani terbiye yoluyla hasıl ettiği aksülamelleri göstermiştir. Yaptığı budur... Bütün bu tafsilâttan şu neticeye geleceğim:

Demek ki eğer "bediî terbiye„ diye bir şey mevcut ise bu terbiye bediî fikir, zevk ve temayüllerin insanda hususî bir itiyat, iliğe kana karışmış bir itiyat mahiyeti kazanmış olmasıyla mümkündür. Bir insanın bedayi karşısında yalnız insiyakla kalmıyarak müktesep ve medeni aksülameller göstermesiyle zahirdir, iki!.

Tahmin ediyorum ki zihninizde bana çevrilecek yeni bir sorgu belirdi. Peki ama "bediiyat„ tan ne anlıyacağız? diyorsunuz. Pek haklı olan bu merakınızı da şimdi halletmeğe çalışacağım:

Pek iyi bilirsiniz ve her zaman duymaktasınızdır; insanın mükemmel bir mimarî eserini, fevkalâde güzel bir tabloyu, son derece müessir bir musiki parçasını, pek iyi döşenmiş bir evi yahut ciddî bir sanatkâr elinden çıkmış bir heykeli görmesinden veya işitmesinden hasıl ettiği bir intiba, bir hayranlık, bir heyecan ve hayret vardır; öyle bir heyecan bir haz ve hayret ki bazan insana en büyük huşu ve ihtiram, bazan tarif edilmez derecede sisli düşünceler, melâller, hasretler ve yahut en şiddetli milliyet,

vecd ve ilham coşkunlukları verebilir. Biraz kendinizi mürakabe edin. Göreceksiniz ki bu nevi duyguları doğrudan doğruya tabiatin kaynağından toplamak da mümkündür. Bunun için hiç uzağa gitmek lâzım değil... İçinde yaşadığımız Ankara kanaatime göre en bediî ve müstesna intibaları, gören gözlere en cömert bir bollukla armağan eden hılkat müzelerinden biridir. Gözlerimizi hem ufuktan ufka gezdiren, hem gayet yumuşak münhanilerle en uzak, en heyulâî mesafe enginlerinde tefekkürlerimize, teessürlerimize küçücük küçücük yurtlar, adacıklar saklıyan bu buut ve ufuk ummanına hiç dikkatle baktınız mı? Çankayanın memleketteki ve vicdanlarımızdaki en yüksek abideye bir nevi kaidelik eden şerefli ve çok görgülü başından gözlerimizi hiç Ankaraya salıverdiniz mi?. Yoksa eski kaleye doğru tabiati tırnaklıya tırnaklıya tutunup yükselmiş, sert ve sarp manalı hayat sarmaşığının çetin ve yalçın güzelliğini size dilim döndüğü kadar anlatmıya çalıştım. Gürbüz bir pehlivan tenine benziyen bu tabiat üstünden çırılçıplak ve berrak bir sema ortasında gene çırılçıplak bir ayın Ankarayı nasıl anlatılmaz bir mucize bürümcüğüne sardığını ben çok görmüşümdür. Şarktaki en büyük ebedî artist olan güneşin Ankara ufuklarında hemen hemen her akşam nasıl zenginlik ve değişikliğine hiçbir sınır konulamaz renk ve ışık sergileri yaptığını görüp hayran olurum. Ve kendi kendime içim yanarak ne derim bilir misiniz? İşte itiraf edeceğim: Ankara kupkuru ve hiç güzelliksiz bir yerdir diyenler hakikaten ne kadar acınacak derecede kuru ve her çölden daha çöl bir ruh sahibi imişler! derim. Ve bu vatandaşlara bütün kalbimle acıyarak "bediî terbiyemiz ne kadar eksik!„ diye içim yanar. Çünkü bu kadar esrarlı güzelliklere malik manalı bir toprak üzerinde çölden başka bir şey görmemek için insanın duyarlığı "Tih„ sahrası olmalı!

Bahsimize dönelim: Demin arzettiğim musiki, mimarî ve resim, ve gene bunlar arasında edebiyat gibi sanatların bizde doğurduğu zevklere, gönül taşmalarına bediî heyecan adı verilmiştir. İnsanlarda bu bediî heyecan ve lezzetleri yaratan sanatlar da güzel sanatlar namını almıştır. Demekki musiki bizde bediî heyecanları sadaların imtizaç ve ahengi vasıtasiyle temin eden sanattir. Resim, renkler, çizgiler ve saire ile, edebiyat ise kelimeler cümleler delâletiyle.. vs.

Bütün bu maruzattan sonra "bediî terbiye„ mefhumunu sarih olarak anlıyabiliriz:

"Bediî terbiye„

1 — İnsanların ruhunu bütün güzel sanatların verdiği asil zevkler ve necip hatlardan istifade eder bir hale getirmek; 2 — Fikrimizi, hassasiyetimizi güzelle çirkini kolayca ayırt edebilir, güzelliğin muhtelif çeşit ve derecelerini seyrederek onları tamamen anlamağa ve muhakeme etmeğe muktedir olur bir seviyeye çıkarmak. 3 — Ruhumuzu hılkatteki her türlü bediî tecellileri sezerek bunlarda en yüksek lezzet, safa ve ilham kaynakları bulmağa alıştırmaktır.

Belki bana şimdi sorabilirsiniz; pek âlâ ama acaba bu mümkün müdür? diye. Hemen size cevap veririm:

Elbette ve elbette! İnsanların cismanî kuvvetlerini , fikrî melekelerini, manavî, ahlâkî haslet ve seciyelerini terbiye edip duruyoruz da bediî hassasiyetlerini niçin inkişaf ettirmiyelim; bunlarınmüsteit oldukları tekemmül derecelerinin en yükseğine varmak istemiyelim?Fakat acaba bunu böyle yapmakta zannolunduğu kadar fayda var mıdır? Ondan sonra bu "bediî terbiye,, dediğimiz şey, insanın ahlâkî terbiyesine yardım eder mi? Ederse nasıl eder? Filân diye hatıra gene birçok sorgular gelir. Tevekkeli bir mütefekkir dememiş: Alimin işi mesele halletmekten ziyade yeni meseleler doğurmaktır. Pek doğru! Fakat beşer dehasının bütün fütuhatı böyle temin ediliyor. Bir meçhulün dalgasını atlatır atlatmaz yeni bir mükşülün çalkantısı ortasına düşüyoruz. Evet, ama unutmamalıyız ki gemimiz de mütemadiyen ilerliyor!

Mahiyetini yukarıda izah ettiğimiz bilûmum bediiyatın ahlâkî terbiye üzerinde en mühim âmillerden biri olduğunu bugün terbiye ilmi de pek basit bir hakikat olarak kabul etmiştir. Ancak uzun ve dikkatli müşahedeler göstermiştir ki arzettiğim mühim ve esaslı tesir iki istimakette oluyor: Müspet ve menfi.

Biz önce müspet tesirleri mütalâa edelim: Sanat yani güzel sanatlar insan için bir kere en temiz ve sıhhî teselli ve lezzet membalarından biridir. Sanatla iştigal bize bizi unutturur. Bize bizi unutturur demek, hayatımızın kaçınmağa imkân olmıyan bin türlü zahmetleri, sıkıntıları içinde mütemadiyen bir işkence çeken dımağımıza acılarımızı, kederlerimizi düşünemiyecek ruhumuzun gerilmiş kirişlerini biraz gevşetip dinlendirecek dakikalar kazandırır, demektir. Hatta büyük içtimaiyatçı "Durkheim,, in pek güzel gördüğü gibi bu kendini unutma, uğraştığı işin içine dalıp gitme hali sanatkârda bazan bir istiğrak derecesine varır. İnsan, edip olsun, ressam olsun, musikişinas olsun, bu sanatlarda sevdiği fikir, hayal, renk ve sada güzelliklerine okadar kendini verir, onların içinde o kadar eriyip gider ki şahsını bu gayelere feda eyliyecek bir vaziyete gelir. Binaenaleyh beşerin ruhunda bediiyat sevgisini uyandırmakla zekâmızı, hassasiyetimizi daima âdî, bayağı ve küçük menfaatler,, zevkler peşinde koşmaktan kurtarabiliriz. Ona, fedakârlık, tenezzülsüzlük ve eskilerin "gınayi kalp, dediği gönül zenginliği vermek imkânını elde ederiz.. Ahlâkî terbiye için bundan büyük nimet olur mu? Sanat, hangi meslek ve mezhebe temayül ederse etsin, haddı zatinde bir nevi mefkûrecilik ifade eder, çünkü sanatkâr, söziyle, fırçasiyle, pergeliyle, her şeysiyle şu mevcut tabiatin alelâde teheyyüçleri fevkinde bir hassasiyet mıntakasına gitmek ister. Ve bizi de sanatiyle oralara ulaştırmak emelindedir. Bu sebeple âdiliğin, bayalığın, hatta mümtaziyetsizliğin düşmanıdır. Namık Kemali misal olarak alıyorum. Sanatinin "teknik,, sahasında bugün kolayca görüp tenkit edebildiğimiz haylice zâafa rağmen bu sima nazarımızda bir yanardağ mehabbeti muhafaza ediyor. Çünkü, kendisi müspettir, mefkûrecidir ve kendini vecd ve ilhamın en köpüklü tehevvürleri içinde kükremiş görüp hayran oluruz. İş-

te bunlar hep sanatin müspet tesirleri. Fakat meseleyi bir de diğer cepheden tetkik altına alalım. Müşahede olunmuştur ki sanatin tabiatle iştigali ilmin, fennin iştigaline hiç benzemez. İlmin gayesi, her şeyin hakikatini anlamak, tabiati ona hâkim ve nazım olan kanunları keşfetmek suretiyle idrak eylemektir. Halbuki sanat hiç böyle hareket etmez. Onun nazarında hakikat ikinci derecede bile değildir. Âdeta denilebilir ki sanatkârın nazarında tabiat bediî hisler ve fikirler vücude getirmek için bir vasıtadan ibarettir. Çok defa şair düşünür ve ister ki yalnız güzel hayaller bulsun, sizi o hayal âleminin lavhaları, harikülâdelikleri içinde oyalasın. Binaenaleyh zekâmız, mütemadiyen sanat ve bediiyat havası teneffüs ederse, asıl ortasında bulunup didindiğimiz hakikat âlemidnen ve o âlemin kahredici icaplarından uzaklaşmağa, habersiz kalmağa başlar. Nitekim kendisini tamamiyle sanate vermiş kimselerde ve yahut zihni faaliyetinde hiç bir ilmî kontrol ve muvazene temin etmek zahmetini ihtiyar etmemiş gençlerde, zararlı ve tehlikeli bir hayalilik husule gelir. Bu gibiler insanlardan, hayattan, cemiyetten nefret duymağa, inziva ve sükûn aramağa meylederler. İradeleri zayıflar. Hayatın icap ettirdiği sarp ve çetin mücadeleden kçamak isterler. Bütün teselliler, bazan pek güzide ve nazik fakat hakikatte yorgun ve dermansız ruhlar taşıyan sanatkârların sözlerini, eserlerini tekrar etmekten ibaret kalır.

Size bu hazin şeyleri söylerken yalnız nazarî malûmatına dayanmıyarak ruhunun geçirdiği sonsuz sayısız yırtılıp parçalanma sergüzeşslerini nakleden bir vatandaş, bir gönül kardeşi mevkiinde bulunduğumu söyleme müsaade eder misiniz? Evet bu böyledir! Fakat bunu söylemekte yalnız bir maksadım var. Demek istiyorum ki âlimlerin, ruhiyatçıların, her türlü derin ve engin görüş sahibi insanların devamlı araştırmalarından çıkan o neticeleri bizzat kendi naciz varlığımda da harfi harfine görmüşümdür. Şu sebeple vaziyetin vahameti hakkında aziz vatadnaşlarımın dikkatini uyandırmak bana vazife olmuştur. Devam edelim: Güzel olmak, bediî ayarında hiçbir eksik bulunmamakla beraber, insanın manevî hasisalarını yıpratan, ruhumuzu yılgın, ölgün bir hale getiren sanat, yavaş yavaş sanatkârda da o saantkârın nefis, leziz fakat mühlik zehirini kullanalarda da ister istemez manevî bir aksülamel yapar. Bu ise çok defa bir nevi irade kötürümlüğü, zekâ ve faaliyet kansızlığı şeklinde tecellî eder. Marazî ruh, nevrasteni, filân bu yolun yolcularına ister istemez bir gün musallat olmak için pusu kuran duygu haydutlarıdır. İşte gene bir misal: Tevfik Fikret! Beşerin bir çok seçme ve müstesna ıstıraplarına kendi zamanının lisaniyle en asil bir dil vermiş olan o sisli ruh dahi, mağmum hassasiyeti böyle sıtmalı bir ruh terbiyesi içinde büsbütün sararmış ve berelenmiş bir edebiyat hastası idi.

Halbuki hayat ihtiyaçları büsbütün başka kabiliyetler ister. Tabiatte milyonla ıstırap, felâket, çirkinlik karşımıza çıkacaktır. Onlarla döğüşecek, güçlükten yılmıyacak, eziyetlerle kopmıyacak, kuvvetli, sıhhatli ruhlar, nesiller yetişebilmelidir ki insan-

lık bu taşlı, dikenli mukadderat yolu üzerinde hakikaten gözünü, gönlünü oyalıyabilecek huzur ve saadet konaklarına erebilsin. Yoksa kendi muhayyilesi içinde gayet yüksek ve süslü abideler kurup da yalnız onların seyriyle avunarak hakikat arsasının işçileri içine karışamıyan ruhlar ve sanatlar, gene o işçilerin havaya kaldırdığı toz duman arasında kaybolup giderler!

Şimdi kendi kendimize bir muhasebe yapalım. Bütün bu söylediğimiz sözlerden sonra bediî terbiye hakkında hangi müspet düsturlara varabiliriz? İşte benim varabildiğim kanaatler:

1 — Bediî terbiye, insan için lâzımdır, elzemdir, hatta insanın medenilik seviyesi yükseldikçe bu terbiye en kıymetli ve necip bir lüzum mahiyeti alır.

2 — Güzel sanatların her biri insanlarda bedayi sevgisini ve anlayışını doğurtup büyütmek hususunda pek kuvvetli birer âmildir. Fakat ilmin ve ahlâkî terbiyenin murakabesi altından çıkmamak şartiyle!

3 — Kontrolsuz, muvazenesiz ve başıboş bir bediî terbiye insanın sanat istidatlarını, zevklerini büyütebilir. Fakat diğer birçok melekelerin sukutu, harabisi pahasına! Şu takdirde ta başta arzettiğim umumî terbiye mefhumunu iyi kavramış bir içtimaî heyet, bediî terbiyeden asla istiğna edemez. Ancak bu terbiyeyi çok büyük bir dikkat ve itina ile vermezse göreceği şey fayda değil, zarardır. Zira o zaman ortaya çıkacak mahlûklar, ya dünyadan bihaber ve yalnız kendi muhayyilelerinin daima yanlış telkinleri altında hüsrandan hüsrana koşan gayrimemnun ve betbahtlar sürüsüdür; yahut idraki, hassasiyeti gelmiş, geçmiş bütün büyüklüklere karşı kapalı, gülünç ve kendini beğenmiş iktidar âcizleri!

Aile, mektep, içinde yaşadığımız ev, sokak, kasaba veya şehir, sinema, tiyatro, konser, güzel sanatlar müzeleri ve hatta en geniş manasiyle bütün tabiat bizim bediî hassasiyetimizi, idrakimizi canlandırmak için pek mühim birer vasıtadır. Bilhassa vazifesini tamamiyle müdrik bir muallim ve mürebbi elinde!

Bediiyetin behemehal servetle mütenasip olacağını zannedenler en kalın bir gaflet içinde zevkleri intihar etmiş tali zavallıları addedilmelidirler. Güzellik, zenginlikle olmaz. Temiz temiz elini yüzünü yıkamış saçlarını taramış mutavazı bir köylü kızının samimî ve sade kılığı, yüzündeki kırışıkları boyalara bulayarak, bin türlü süs, ziynet ve elmasla peşenk devesi şeklini almış galiz bir hanımefendinin pahalı fakat değersiz kıyafetinden bin kere daha bediîdir. Fazla olarak muhteremdir de!. Şu sebeple çocuklarımıza ta ana kucağından itibaren iptida intizamı, sadeliği, temizliği öğretmekle onların bediî terbiyesine başlamış oluruz. Renk bahsinde çocuklarla iptidaî adamlar çok büyük bir zevk yakınlığı gösterir. Bilirsiniz ki çocuk hep parlak renkleri, cicili bicili şeyleri sever. Ve kendisinde şedit intibalar bırakmıyan koyu, şamatasız ve kibar renklerden anlamaz. Çünkü bunlardan birincileri basit renklerdir. halbuki ikincileri birçok basit renklerin biribirine karışmasından ve husule gelen neticelerin de biribiriy-

le birleşerek yeni imtizaçlar vücude getirmesinden doğar. Şu sebeple bir zamanlar mekteplerin duvar boyaları nı bile hıfzıssıhhanın emrettiği kaideler hilâfına olarak çocuklar fazla mütehassis edecek surette boyamak tarzında mübalâgalarda bulunulmuştur. Elişi derslerinde, mutelif renkli kâğıtlar ve kalemlerle yapılan iptidaî mümareselerde, renkli kalemlerle yapılan resim tedrisatında çocukların renk hususundaki anlayışlarını gıdalandırmak için pek çok fırsat düşer. Bribirlerine iyi kaynaşan ve yahut hiç kaynaşmıyan renkelr üzerine çocuğun nazarı dikkati celbedilir. Snora bin türlü çicekli, ağacı, yaprağı ile önümüzde namütenahî bir müze olan tabiatin içindeki her unsur üzerine küçüklerin yavaş yavaş nazarı dikkati celbolunur. Çayırlar, çimenler ve onların üzerinde tertemiz titriyen nur ve renk habbecikleri halindeki çiçekler, ağaçların yaprakları, bunların renkleri arasındaki farklar, incelikler çocuğa takdir ettirilir. Pek mutena fakat sade — yani çocuğun idraki derecesinde — resimler, kopyeler, kartpostal ve istampalar yavrularımıza gsöterilerek bunlardan kolleksiyonlar yapmağa kendileri alıştırılır.

Çocukların üstleri, başları çapaçul ve intizamsız olmamasına bakılır ve kirliliğin , fazla süslülüğün daima bediiliğe zıt bir tesir yaptığına çocuk yavaş yavaş inandırılır. Musiki bahsinde de vaziyet böyledir.

Çocukların tercihen sevidkleri havaların gayet basit, canlı ve oynatıcı havalar olduğunu hepimiz biliriz. Binaenaleyh bunların en sade fakat en iyi intihap edilmişlerinden bir "reğını, kötü, bayağı ve ruh bulandırıcı türkülerden, nağmelerden uzak tutmak icap eder. Yani tıpkı midesi gibi! Nasıl yavrularımızın midelerini zararlı, mühlik maddelerden koruyorsak gözlerini ve kulaklarını da elimizden geldiği kadar kötü, bayağı, yırtıcı renklerden, ve seslerin küstah savletlerinden korumak bediî bir terbiye borcudur. Tabiî ben burada bütün bu mevzulardan ancak bir temas suretiyle bahsediyorum. Zira bu işlerin ne suretle yapılacağına dair pek çok "teknik„ neşriyat vardır ki

ir pek çok "teknik„ neşriyat vardır.

Asıl maksadımız, mevzuumuzun ruhunu ve umumî şemailini gösteren çizgileri anlatmaktır. Bir zamanlar, küçük ve iptidaî derecedeki mektep binalarının dahi meselâ her sınıfta ayrı bir mimarî üslûbu gösterecek surette yapılması fikri vardı. Bu suretle çocukların gayrişuurî olarak ve küçük yaştan itibaren, eski Mısır, Asur, Yunan ve saire mimarileri hakkında intiba ve fikir sahibi olmaları düşünülüyordu. Lâkin bütün bunlar tatbikatında büyük güçlüklere tesadüf edilen ve kıymetleri de pek büyük olmıyan tedbirlerdir. Büyük şehirlerdeki tarih, resim ve diğer güzel sanatlar müzelerine gelince: Bunların muallim ve mürebbiler nezareti altında, muhtelif zamanlarda, muhtelif noktai nazarlar takip edilerek ziyareti, tetkiki pek mühim bir keyfiyet teşkil eder. Ancak pek küçük çocuklar için müzeleri dolduran bedialarin ruhuna — hatta hocanın, mürebbinin delâletiyle olsun — birdenbire intikal etmek güçtür. Şu sebeple bu işi daha ileri yaşlara ermiş, biraz edebiyat, resim falan öğrenmiş gençlere tatbik

etmek lâzımdır. Bizde şimdi benim bazan gördüğüm şey bütün vatan çocuklarına yurdumuzun bahçelerini, çayırlarını, çimenlerini, bütün bunların faydaları kadar güzelliklerini noktai nazarından da sevilmeğe lâyik tanıtmaktır. Ağaçlara muhabbet, mevcut abidelerimize hürmet etmeği öğretmek, kırıp dökücülük, çirkinliğin en galiz şekli olduğu için, bütün güzellik düşmanlarına karşı millî ve mütemadî bir seferberlik ilân etmek ihtiyacı vardır.

Yukarıda söylediğim gibi belediyeler, yapılmakta olan her nevi inşaat üzerinde müterakki memleketlerin kabul ettiği bediî kontrolü tatbik etmezlerse gözlerimiz sokaklarda, mahallelerde, meydanlarda zevksizliğin yahut, aşağı ve düşkün zevkin taşlaşmış örnekleri olan birçok çirkinlik kümesi görmekten kurtulamaz. Mütemadiyen onları görmekle büyüyen gözlerde gerek sanatin, gerek tabiatin yüksek güzelliklerini göremez olur. Tiyatrolar, sinemalar, umumî mahaller, resmî müesseseler gerek mimarları, ve gerek içlerindeki süsler ve döşemeler itibariyle mühim bediî terbiye âmilleridir. Bütün bu müesseselerde görülen sadelik veya aksi, temizlik veya zıttı, vekarlılık veya alaca bulacalılık insanların üzerinde gayrimeş'ur veya şuurî büyük izler bırakır. Tiyatrolarımızda oynanan piyeslerle, sinemaların birçok hususlarda olduğu gibi bu bediî terbiye bahsinde de belki en ehemmiyetli rolü oynamağa namzet bulundukları kanaatindeyim. İnsanların giyinişlerinde, evza ve hareketlerinde konuşuş, oturuş, kalkış, yeyiş, içiş tarzlarında da bir bediilik aramak iktiza eder. Medeniyet, terakki ve tekâmül bunu emrediyor. Bilhassa giyinme hususunda kadın için de erkek için de en büyük meziyet bayağı ve gülünç olmamaktır. Bunun en selâmetli çaresi ise sadeliktir. Yani çok süslenmeğe değil, tekellüfsüzlük için de makbul ve mümtaz olmağa gayret etmektir.

Sözlerime nihayet vermeden evel her şeyden mühim addettiğim bir nokta üzerinde bilhassa duracağım. Bilirsiniz ki bu nesle miyesser olan en yüksek manevî zafer inkılâp Türkiyesinde yaşamaktır. Bi lâik, milliyetçi, halkçı ve inkılâpçı bir cümhuriyetin evlâtları olduk. Onun için şimden sonran tekmil terbiyemiz, muhtaç olduğu kuvvetleri bu büyük prensiplerin kaynaklarından alacaktır. Şu halde güzel sanatlarımız da bütün varlığımıza yeni bir temel kuran bu prensipleri iyice emmek suretiyledir ki muasır, medeni ve hakikaten inkılâp Türkiyesine lâyik yeni bedialarr ortaya getirebiliriz. Eğer şair, romancı, tiyatro muharriri, musikişinas, heykeltraş, ressam, her ne ve her kim olursa olsun, bir sanatkâr bunları anlıaymadı, kavrıyamadı ise heder olan dehasına da acırım, milletin kaybettiği zamana da!

Tekrar ediyorum, muasır telâkkilere muvazî olarak bizde kurulacak yeni bediiyat için ancak Türk inkılâbını canına, iliğine almış, Türk sanatkârlarının vücude getireceği bedialar üzerinde kendine sağlam bir temel bulabilir. Binaenaleyh müstakbelin bediî terbiyesini asıl öyle geniş ve yani ilhamlı mübdilerden, onların ibda edeceği nefiselerden beklemeliyiz.

YUSUF BEYLE

A. BEDİ

Par cette infime alerte d'or,
Sans qui l'amour meurt ou s'endor.

P. Valéry

AYLAK bir yaz gününde deniz üzerinde roka ile taze midyeden bir öğle yeyintisinden dönüşte Maltepe durağında bir de baktım ressam Menemenli Cemal. Açık alnı altında çukurda yanan kömür gibi derin gözleri gözlerime ilişince elini salladı. Kaç yıldanberi biribirimizi görmemiştik! Trene yarım saat kadar bir intizar aralığında, yakında bir kahveye oturduk. Aramızda, akıntılarında eski bir dorstluğun dalları sürüne sürüne hafif, serin bir müsahabe cereyan etti. Cemal beni bırakmak istemedi, oracıkta uğrıyacağı Yusuf Bey adında bir ahbabına sürüklemekte zorladı ve tanımadığım o dostunu şevkle anlattı:

— Hiç sıkılmazsın, hem çok seveceksin.

— Nereden biliyorsun?

— Yok olmuş, boşluk bir insan.. Görürsün ne kıymetli, ne uslu!

Menemenlinin ince görüşleri vardır. Yusuf Beyde kimbilir neler seziyordu ki uslu, boşluk gibi asıl manalarından ta ötede, sis içinde, mallarméen kelimelerle bir şeyler anlatmak istiyordu. Şunu hemen söyliyeyim ki o esasen dağınık ve çetrefil konuşur. Yağlı boyalara boyanmış karmakarışık malûmattan yapılı lehçesinde faraza geniş yerine düzlük, haz mukabilinde lâcivert kabilinden acayip tabirler kakılırdır. Dili, umulmadık renklerde dağınık çiçekler açan paletine çalar. Kendisi bile bile bozguncu bir lâkırdı ustası olduğundan değil. Fakat Cemal, güzel sanatlarda duygu ve ifadenin kârine sürümde olan saf bir bilgisizlik limonluğunda çocukluğundanberi yetişmiştir. Tablolarında Sultan Cem'e Frinenin naz ve kırılmalarını giydiren arkdaşının gözünde hakikat, mantık murabbalarında takılacak yerde havasın ışıklarına çarptıkça alacalı bir papağan kanadı gibi yanar. Sözleri de böyle doğrudan doğruya bir tahassüs çağıltısının tozlarıdr. Bu dumanlı lisandah ilk önceleri yadırgamamak güçtür. Fakat eğer lakırdıdan maksat insanların karartılarından nura, uykularından ayıklığa doğru açılmaları ise çok defa şuna dikkat ettim ki Cemal zahmetli hecelemeleriyle kendini hep bu uğurlarda zorlar, alışılmış tabirlere yaslanıp koyvermez. Yusuf Beye dair ona:

— Vallahi bir şey anlamadım, diye sordum.

Bunun üzerine Menemenli, yolda, merakımı bir sürü aykırı cümle kırıntılariyle daha iğneledi durdu. Adam bir başkasiyle görüşse yanıldığının farkına varmıyarak anladıhı sanır, üzülmez. Başka başka şeyler

ayni kelimelerde birleştiği, duygu uçurumları laf uygunluğunda kaynadığı için değil midir ki insanlar konuşmaktan ürkmezler ve ıttıratlı bir dil yalanı sayesinde biribirlerine çarpmadan geçerler? Görüşler de bir olsa, bir bön veya kötüyü diğer bir bön veya kötü hiç sizinle beraber zemmeder mi?

Menemenlinin sözlerini beynimde eleyip derledikçe gözümün önünden Yusuf Bey düşük bıyıklı, yüzü dümdüz, içi birçok çeşnide özlerle dolu bir insan halinde geçiyordu. Cemal bir aralık onun portresini yapmağa özendiğinden ve bir türlü başaramadığından bahisle renk renk ifadelerdeki zengin başını, anladığıma göre, üzerinde bir düzüye ışıklar ve çizgiler dağılan fildişi bir topa benzetti. Bu ve bunu andıran tarifler çok doğruydu. Ancak Yusuf Beyle görüşdükten sonra bunların ne demek olduğunu kararlaştırmak ve az çok benim yazdığım düzende toplamak mümkündür. Herhalde aldığım peşin izahların faydası şu oldu ki kendisini daha ilk rasladığımda benliğinin gizli girintilerini ötedenberi tanıdığım munis bir sima ile karşılaştım sandım. Yoksa ne herhangi bir kıymetini ortaya koymak, ne de yabancılarla uzun uzadıya tanışmak sevdasında olmıyan bu adamla bir münasebete girişmek güç olurdu.

Kapısına vardığımızda Yusuf Beyi avuçiçi kadar dar bahçesinde bulduk. Bir çardak altında oturmuş, asmaları seyrediyordu. Bizi ağırlamakla beraber kendini hemen dalgınlıklarından alamadı. Arkaya atılmış ak saçları altında yüzü, sanki etrafına yayılı bir sükûn ve rüya gölünde yüzüyor, ve düşünce içinde dağılmış bakışı üzerimize daha dikilemiyordu. Bir mum aydınlığından tatlı bu bakış âdeta fazla yanmaktan yorgundu. Fakat arasıra ışıkları ya keskin bir alevle kıvılcımlanıyor, yahut çelikli, donuk bir parıltı alıyordu. Biribirimizle lakırdı edip de Yusuf Bey daha açılmağa başladıkça gördüm ki genişliye genişliye dağılarak böylece son hadlerinde boşlukta yaşıyan kudretli bir zekânın idaresinde, kendisinin, anında, heyecan, ferah, acı, durgunluk, istihza, öfke gibi baştan başa her örnekten duygularda dolaşmağa alışmış kıvrak ruhunun, yüzündeki "ber ab nakış„ lerini durduramamakta meğer Cemal ne kadar haklıymış! Bununla beraber sanırsınız ki hazret hakikatten ziyade bir portredir, her nuru eriten bu nur ocağında varlık hızı o kadar boşluğa dönmüş, ve kendisi mevcut âlemden o derece kaybolmuştur.

Yusuf Beyin hali, kıyafeti hep ayni ihtisasları kuvvetlendirir. Onunla ne zaman buluştıysam, mücerret bir manzara altında, üzerinde kara bir boyun bağiyle düğümlenmiş düzgün kurşuni bir takım vardı. Evindeki renksiz, yavan eşya, oturan hakkında maddeten hiç bir fikir vermez. Hele odasında, üzerlerinde bir seccadeden başka süs olmıyan o su renginde duvarlar. Günün her lâhzasında türlü türlü düzenlerde belirsiz, adsız, sessiz gölgeler yayılan bu çıplak duvarların ıssızlığında sanki lâyetenahiyet öyle yollar açmıştır ki Yusuf Beyin dalgınlıkları başka her hangi bir sahada dolaşsa ya bir çizgiye takılmaktan veya bir engelde durmaktan korkar. Bunun ortasında ası-

lı halı ise diğer ahenkte ayni payansızlığın bir devamıdır. İçinde fütürismin bundan daha iki yüz, iki yüz elli yıl evel filizleri uyuyup dünü bu güne bağlıyan bu eski dokumanın, bir bakımda ağaçlar arasında çinli bir çatıyı andıran, başka bir bakımda biribirine sarı, kızıl, yeşil resimler giren zincirleme ağlarında, düşünce sonu gelmeksizin halka halka dalgalanır, çoğalır, büyür.

Yusuf Bey bir gün demişti ki:

— Âlim, edip ve daha başka adlarda ihtisasçılar vardır, bir de fikir adamları. Bu ikinci çeşit insanlar kendiliğinden mütefekkir olanlardır ki çok defa ayrı bir nazariye, bir felsefe yapısı bile çizmiş değillerdir. Zekâları her adımda işler. Bunlara eskiden âkil ismi verilirdi. Labrüyer şöyle söyler: "Ne yazık ki bir âkılin boş durmasına daha iyi bir tabir bulunamamıştır ve dalmağa, konuşmağa, okumağa, sakin yaşamağa çalışmak denmez.„ Gül nasıl kokar, ziya nasıl parlarsa onlar da kendiliğinden duyup düşünmekle anlamak sırrını, ta ocağında, hırs, zevk, görenek, uyku çamurlarında sönmekten her ne bahasına olursa olsun korurlar. Kendileri elbette usludurlar. Tekmil kudretlerinin ikinci tabiat hükmünde toplandığı düşünce zorundan hiç bir dikkatini esirgememek mecburiyetiyle onlar, varsın herkes gibi ayıplarla doğmuş olsunlar, herhalde nefislerini şiddetli bir bilgi zaptırapti altında arzu saldırmalarından muttasıl kurtarmışlar, Fisagor'un kartalı gibi yetiştirip yumuşatmışlardır. Fazilet maksat uğrunda bu feragatten, bu inhilâlden başka nedir? Evet bu gibilerin adı eskiden âkildi. Ömrüne zekâsiyle verdiği ahenk ve bereketten ötürü Goethe'ye hayatın sultan sanatkârı dediler. Hakikî fikir adamlarının hepsi hayatın sultan sanatkârlarıdır. Eflâtunun hâkim ve hâkim elinde nice zorbalar uslanırdı. Perikles, İskender gibi yırtıcıları az çok düşünce sütiyle besleyip insanca ideallere koşmak, uzun boylu yaşatmak yalnız Anaxagor'la Aristot' a vergi birer mucizedir. Hırslarını ölçüsüz hırslariyle yenen bu kimselerin füshatli bakışlarında emel manasını kaybettiği için başlarında zalim bir kemal arızasız ve lekesiz güneş gibi yanar.

Yusuf Bey bu anlattıklariyle az çok kendini sağlık vermişti. Onun gözünde hadiseler öz, kuvvet ve imkândan, nefsinin hakikatle bağları ise yalnız bir temaşa ve tahlil münasebetinden ibarettir. Onun için ıssız hayatına ne bir heves ne de bir ihtiyaç gölgesi uzanırdı. Zaten hemen kimse ile yakından görüştüğü yoktu ki kendini insanların kaygılarına kaptırsın. Dostluğu olsa olsa, sessizlikten fazla bunalınca, kahveye çıkıp ya sıcak bir bucakta, yahut cıvıltılarla dolu bir akasya altında, gündelik ömrün musikisiyle avunarak şuradan buradan lafettiği yerli halktan üç dört kişiye uzanmıştı. Bununla beraber ona en büyük eğlence kır ve denizdi. Gün geçmezdi ki Yakacık yollarında hazretin, arkasında ellerinde kiraz birbaston, ağır ve basık gölgesini civar çiftçileri raslamasın. Hep tek başına dolaştığını gören çoluk çocuk arasında onun gençliğindenberi ovada vurulduğu bir perinin, dağ taş, ardından koştuğuna bile inananlar vardı. Plutarque, Numa'nın hayatın-

dan bahsederken der ki:

"O zaman Numa şehirde otur-"maktan vazgeçmekle tanrılara has-"redilmiş olan çayır ve ormanların "en ıssız yerlerinde gezinerek gön-"lüne göre yapa yalnız yaşadığı kır-"lara çekildi. Yalnızlığa düşkünlü-"ğünden dolayıdır ki Numa'nın ne "melâl ne de keder yüzünden insanlar-"dan kaçmayıp fakat daha ulu bir "muarefeye, yani beraber düşüp kalk-"mağa kendisini lâyik gören bir ilâhe "ile münasebete kavuştuğu ve şiddet-"li bir sevdaya tutulan Egérie adın-"da bu perinin onunla evlendiği ve "mefkûresini ilâhî nurlarla aydınla-"tarak bahtiyar ettiği yolunda bir "rivayet çıkmıştı.,,

Yusuf Beyi de Maltepede pek tekin görmiyenler yok değildi. Kendisini dinlerseniz gerçek gönüllüydü, Egérie'si de sağır bir hizmetçiydi ki sesi sadası çıkmamak itibariyle kadınların yıldızı, ve dört duvar arasında bitmez tükenmez bir usancın siyanet meleğiydi.

İşte Yusuf Bey.

Bundan sonra onun bir başından geçeni anlatacak değilim. Böyle bir adamın hayatı yoktur ki bir hikâyesi olsun. Bu yapraklarla anmak istediğim aramızda gelişi güzel geçen muhaverelerdir. Zira Menemenlinin delâletiyle Yusuf Beyi ilk tanıdıktan sonra bir daha ardını bırakmadım. Karşı karşıya lakırdı etmekten başka bir maksadımız olmaksızın uzun uzadıya beraber oturduğumuz, tozduğumuz günler oldu. Nasıl ki çocuk sıçramakla, pervane uçmakla hayatı son çizgilerinde tekmil yanmalariyle en ince yerlerinden yaşarlarsa, bizim de gevezeliklerimiz öylece ruhun kıvılcımlanması, ve kapalı bir yelpazenin feraha açılması kabilinden paslı ve ölü saatlerden sıyrılmasıydı..

RACİNE VE BRİTANNİCUS

NAHİT SIRRI

JEAN RACİNE'in kendisi için hiç bir şey söylemeğe cesaret edemiyeceğim. Çünkü Victor Hugo'ya gelinciye kadar, o Fransanın en büyük şairi sayılmış ve yazdığı trajediler derecesinde fransız sahnesine hâlâ bir eser verilmemiştir. Sonra da, hayatının birçok yerleri hâlâ esrarlı kalmış bir adamdır. Şahsını ve hayatını anlatmağa kalksam makalemi tamamiyle bu işe tahsis etmekten korkarım. Onun için, eserlerinden birini, bu Britannicus "Britannikiüs,, ü tahlile başlamadan önce yalnız şunları söyliyeceğim:

Racine 1639 senesi birinci kânununda taşrada doğmuş, ana ve babasını çok küçükken kaybederek pek sofu bir kadın olan büyük annasi tarafından büyütülmüştür. Dinî ve sık bir terbiye gördükten sonra bir müddet şiir yazmış, 1660 dan itibaren tiyatro piyesleri vücude getirmeğe koyulmuş, bazı büyükler tarafından himaye görmuş, kral on dördüncü Louis devrinin o büyük sanat ve fikir adamları arasında yer almıştır. İlk gençliğinde bir müddet papas olmağı bile düşündüğü halde, tiyatro yazmağa başladıktan sonra oldukça serbest ve lâübali bir hayat sürdü ve eski sofu muhitinden şiddetli muameleler gördü. Bu şiddetli muameleler kendisini lâkayt bırakmıyordu. Bundan başka, bir takım değersiz adamların eserlerini kendisininkilere tercih edenlerin hücumlerinden de çok müteessirdi. Otuz yedi yaşında iken ve en güzel eserlerinden birini oynattıktan sonra birdenbire tiyatro muharrirliğini terketti. Bu hareketin sebebi hâlâ münakaşa edilmektedir. İşaret ettiğim hücumlardan gelme bir teessüre atfedenler, beraber yaşadığı bir aktrisi zehirledikten sonra vicdan azabı içinde sustuğunu iddia edenler, eski mutassıp terbiyenin geçikmiş bir zaferiyle tiyatro yazmağı günah sayıp bu işten vazgeçtiğini ileri sürenler vardır. Racine yirmi sene tamamen susmuş, sade bir kadınla evlenerek mütevazı bir saray hizmetinde bulunmuş, sonra on dördüncü Louis'in gizli bir nikâh ile evlendiği madam dö Maintenon'un israriyle mevzuunu hiristiyan dininin tarihinden alan iki piyes daha yazmıştır. 699 nisanında, altmışında yokken ölmüştür. Düşmanlarının hileleri yüzünden kralın teveccühünü kaybettiği için kederinden öldüğü de iddia olunur.

Racine eserlerinde çok sade ve tabiî, lâkin pürüssüzlüğü, ahengi ve kuvveti bütün emsalsizliğini daima muhafaza eden bir nazım dili kullanır. Büyük entrikalar uydurmamış, ve mevzularını Yunanistan'dan Romadan ve bir kere de zamanındaki İstanbul'dan aldığı halde eşhasına hemen daima o zaman-

ki fransanın yüksek cemiyetindeki ruhu verir, onları bu cemiyetin âdetleri ve terbiyesi içinde yaşatır. Ruhtaki ve bilhassa kadın ruhundaki ihtirasları tahlilde emsalsiz bir kudret göstermiş ve bu itibarla kendinden çok yaşlı rakibi olan Corneillè'i çok geçmiştir. Büyük bir kıymeti olmıyan ve hafızalarda yaşamıyan şiirlerini bir tarafa bırakarak, piyeslerini yazılış tarihleriyle beraber yazıyorum:

La Thébaïde ou les fréres ennemis (1665). Alexandre le Grand. (1664) Les plaideurs. (1667) Andromaque. Bérénice. (1669). Britannicus. (1668). Mithridate. (1672) Bajazet. 1670) Phèdre. (1674) İphigénie en Aulide Athalie. (1689) Esther. (1691).

Hepsi manzum olan bu eserlerin ilk ikisi zayıftır ve Racine'in büyük şahsiyeti ancak Andromaque'dan itibaren meydana çıkar. Öteki eserler, biribirinden güzel ve kuvvetlidir. Bir çokları Athalie'yi şairin şaheseri sayarlar. Şahıslarının bilhassa din heyecanlariyle hareket ettikleri Athalie piyesine bu paye verilmişse de, Racine'in zaferini temin eden âşk fırtınalarından bir zerre bulunmalıdı halde bu piyeste gene bu kadar muzaffer olmasına insan hayran kalır. Sade Bajazet ile Les plaideurs'e ötekilerden biraz geride yer vermek caiz olabilir. Les plaideurs, daima haile yazmış olan Racine'in kaleminden çıkan yegâne komedyadır. Bunda da büyük bir kudret ve ince bir zekâ göstermiş olmakla beraber, meselâ Molière'in en büyük zaferlerine erişememiştir. Bajazet'nin ise bizim için hususi bir kıymeti vardır. Çünkü, şair bu piyesinde vakayı Türkiyede ve İstanbul sarayında geçirir. Mukaddemesinde, yeni zamanı tasvir ettiğinden dolayı özür diliyerek mesafe uzunluğunun da zaman geriliğiyle bir sayılabileceğini söyler. Fransanın İstanbul sefirinden aldığı malûmatla piyesi vücude getirdiğini anlatır. Bajazet "Bayazıt,, 4 üncü Muradın veliahtı olan prenstir, Murat kendisini Bağdat zaferinden dönerken emirler yollıyarak katlettirmiştir. Fakat bu cinayet bir hakikat olmakla beraber, kadınlara hiç yüz vermemiş olan Muradın sarayında Racine bir imparatoriçe kudretine sahip bir Roscane icat etmiş ve İstanbul sarayını prenslerin ve gözdelerin serbestçe dolaşıp nazırlarla görüştükleri bir Versay sarayına benzetmiştir.

„"„

Britaniküs Roma tarihinin hazin ve masum bir çehresidir. Aptal imparatir Claudl'a günahları ve rezaletleri ismini bir sıfat, en günahkâr ve hayasız kadınları tavsif için kullanılan bir sıfat h 'ine getiren Messaline'in oğulları ve tahtın veliahdı idi. Messaline öldürüldükten sonra, Claude öz yeğeni Agrippine'e âşık olup kendisini almıştı. İki kere daha kocaya varmış olan bu kadının ilk zevcinden bir erkek oğlu vardı. Agrippine, Messaline'in oğlunun birine kendi oğlunun Claude'e half olmasını istedi. Üvey kızı Octavie ile evlendirdiği ve Neron ismini verdikleri bu genci türlü hile sayesinde imparatorun ve ordunun gözüne sokup veliaht yaptırmağa Britannicus'u bir köşeye arttırmağa muvaffak oldu. Sonra, budala Claud'ün fikrini değiştirivermesinden, yahut günün birinde

imparatorun yeni bir nüfuz ve tahakküm altında kalmasiyle her şeyin altüst olmasından korkarak onu zehirletti ve Neron'u imparator ilân ettirdi. Haris ellerinde Neron'un daima muti bir âlet, bir oyuncak olacağından emindi. Hatasını anlayınca, oğlunun kendi nam ve hesabına saltanat sürmek istediğini ve hiç olmazsa onu böyle hareket etmeğe sevkedenler olduğunu görünce, kendisini Britannicus'le tehdit etmeğe kalkıştı. O zamana kadar, Neron tarihteki korkunç hatırasına müstahak olacak bir günah işlememiş, hatta bir idam mahkûmunun ölüm kararını imzalamak mecburiyetinde kalınca "Keşke okuma yazma bilmeseydim!,, diye ağlamıştı. Tehlike karşısında ilk cinayetini işliyerek Britannicus'ü zehirletti ve Agrippine bunu haber alınca nöbetin artık kendisine gelmiş olduğunu anladı. Fakat Racine'in piyesinde tarihe hayal de karışmış, Britannicus'le Neron ayni genç kıza âşık edilerek iki prens arasındaki mevki kavgasına, ikbal düşmanlığına bir de sevgi ve kıskançlık adaveti girmiştir.

Bu haliyle eseri okuyunca veya sahnede görünce, insanın hatırına "Britannicus,, ismi nedndir diye gelmemek kabil değildir. Çünkü vakanın bütün ağırlığı Agrippine'le Nerondadır ve yaşı büyütüldüğü halde Britannicus gene üçüncü safta kalmış olan ve tamamiyle passif bir şahsiyettir. Racine sanki onun betbart hayatına acıyıp hatırasını bir şahesere ismini vermekle yaşatmak istemiş! Hakikaten de Britannicus ismini bize kadar getiren şey Racine'in bu faciasıdır.

Beş perdeden mürekkep olan eser, bütün klâsikler gibi yirmi dört saat içinde ve ayni yerde, Neronun sarayının bir odasında geçiyor. Söz almıyan ve sayılarını ikiye, üçe münhasır bırakmak da, hesapsızca arttırmak da mümkün bulunan hademeden sarfınazar, piyesteki şahıslar çok azdır: Nerin, Agrippine, Britannicus, Britannicus'ün nişanlısı Junie Neronun mürebbisi Burrhus, Britannicus'ün mürebbisi Narcisse ve Agrippinin nedimesi Albine. Perde açıldığı zaman, Agrippine'le nedimesini görüyor ve uzun sürmiyen konuşmalarının daha ilk sözleriyle vaziyeti kavrıyoruz. Nedime, uyuyan imparatorun kapısında ve maiyetinde kimse bulunmadan bir kayser anasının beklemesi muvafık olmadığını söylüyor, onu dairesine çekilmeğe davet ediyor. Ve Agrippin birden coşarak bütün şikâyetlerini sıralıyor. O kadar mağrur olan Agrippine'in, kendisine âdeta acındırmak istiyen bir hal alarak, hem de katî bir lüzum yokken böyle dert dökmesini pek kabul edemiyorum. Fakat, şunu teslim etmek de lâzım: Racine vaziyeti anlatmak ve bizi, tabir caizse, mevzuun içine koymak için şimdiki tiyatro muharrirlerinin serbestisine malik değildi. Bu esnada Burrhus imparatorun hususî dairesinden çıkarak geliyor. Burrhus, Neronun çocukluğundanberi yanında bulunan iki mürebbisinden biridir. Öteki, malûm olduğu vechile, meşhur Sénéque idi ve kendisine zamanın ilimlerini okuturdu. Burrhus ise askerî mürebbisiydi. Sert ve hiç bir hatayı gizlemeğe lüzum görmiyerek daima hakikati söyliyen bir asker olduğu için, Rasinin yerine onu

sahneye çıkarmağı tercih etmiş. Burrhus şimdiki halde Agrippine değil Nerona taraftardır. Sevgilisi Pallas sayesinde Claudavaran, onun sayesinde kocasını öldürtüp oğlunu imparator yaptıran ve gene onun sayesinde imparatoru bir kukla gibi oynatmak istiyen bu anneye karş haksız olduğunu çekinmeden söyler. Daha ilk mecliste Agrippine'le nedimesinin konuşmalarından Britannicus'ün inaşnlısı Junie'nin birdenbire ve âdeta cebren saraya getirilmiş olduğunu öğrenmiştik. Agrippine bu getirilişi izdivacın bozulacağına bir delil bilerek ve izdivacı kendisi tensip etmiş olduğu için de bunu nefsine bir hakaret sayarak göpürmektedir. Burrhus'un ana ile oğulun aralarını bulmak hakkındaki gayretinden hiç bir fayda olmıyacaktır. Maiyetinde mürebbisi Narcise'le Britannicus görününce, Burrhus çekilir.

Narcisse, piyesin mühim simalarından biridir ve Britaniküs'e yar ve sadık göründüğü halde, gizlice Nerona hizmet etmektedir. Vaka ilerledikçe rolü ehemmiyet bulacaktır. Hakkını arıyan sözler söyliyebilmesi ve hele âşık rolüne yakışması için iki üç yaş büyütülerek on yedisine getirilen Britannicus heyecan içinde ve koşarak girer. Ve Agrippine'in böyle nereye koştuğu hakkındaki sualine karşı, Junie'nin evi askerle kuşatılıp kendisinin de askerle buraya getirilmiş olduğunu söyler. Agrippine bunu bildiğini, hiddetine iştirak ettiğini, hem ancak iştirakle iktifa etmiyerek saray nazırı Pallas'ın nezdine bu işi halletmek için gideceğini, gelip kendisini orada görmesini söyler. Britannicus'le Narcisse son mecliste yalnızdırlar. Ve Britannicus babasını öldürterek ve tahtını gasbederek kendisine o kadar fenalık etmiş olan Agrippine'in şimdi böyle hareket etmesinden duyduğu hayreti anlatır. Narcisse buna şaşmamıştır. Çünkü bu izdivacın bozulmaması Agrippine'in için bir şeref meselesidir, Neron'un emirlerinden birine itaat etmemesi, günün birinde hiç bir emrine itaat etmiyeceğini bildiren bir haberci demektir. Söze buradan gerişin Narcise Britannicus'ün daima sikâyetle, ancak şikâyetle vakit geçirdiğini söyler. Sadık Narcisinin bu ithamını Britannicus reddeder. Fakat, ne yapsın? Henüz hiç bir taraftarı yoktur ki! Varsa bile, sarayın bir köşesinde mahpus gibi yaşarken bunlardan nasıl haberi olabilir? Yoksa, gasbedilen haklarından hiç bir zaman vazgeçmemiştir, ve bu hususta herkesten çok sevgili ve sadık Narsisine güvenmektedir. Perde inerken, Nerone yetiştirilecek olan bu sözlerin doğuracağı ihtimalleri düşünerek endişe içinde kalırız.

İkinci perdede Neron'la Burrhus, uzakta ise Narsisle hademeler görünür. Neron annesinin hiddetlerine ses çıkarmamanın kendisi için bir vazife olduğunu, fakat artık Palasa dayanamıyacağını söyler. Klodun eski bir kölesi olduğu halde şimdi eski bir kral neslinden geldiğini iddia eden ve hazinei hassadan çaldığı mithiş servetle Romanın en zengin adamı kesilen bu şahıs, artık küstahlığı hakikaten son haddine getirmiştir. Neron kendisine azledilmiş olduğunu ve Romadan uzaklaşması icap ettiğini bildirmeğe Burrhus'u memur eder.

Burrhus gidince Narsisle yalnız kalır ve kalır aklmaz haber verir: Saraya getirildiği gece Joniyi uzaktan görmüş, görür görmez de âşık olarak geceyi uykusuz geçirmiştir. Bu, Neronun ilk aşkıdır. Çünkü annesinin öldürttüğü adamın kızı olan zevcesi Oktaviyi hiç sevememişti. Janiyi almak isterken de, acaba Britaniküs seviyor mu , o çocuktur, aşkı ne bilecek? Diye düşünür. Ve Narsis, seviyor belki seviliyor da! Diye cevap verince, gazebinin birden coştuğunu görürüz. İlk önce Britaniküs Joniyle izdivacını onun büyük bir hanedana damat olmakla kuvvet bulmasını istemediği için orzu etmemişti. Şimdi ise meselenin şekli de değişmiştir. Lâkin henüz ellerinde hiç bir kan lekesi yoktur ve kan dökme yollarının henüz cahilidir. Maksada varabilmek için yenilmesi icap eden mânialarr bir bir ve hüzünle sayar: Oktavi, Agrippin, Burrhus, Senek. Sonra bütün Roma ve üç fazilet senesi, günahsız geçen imparatorluğunun seneleri. Ve bundan sonra, Oktaviyi sevmediğini ve zaten evlâdı dünyaya gelmediği için boşamağa hakkı olduğunu söyler. Narsis o halde niçin duruyorsunuz, neden çekiniyorsunuz, diye sorar. Neron, ya Agrippin? Der. Arkasından çekinmediğini, fakat yüzyüze gelince başka bir adam, âdeta korkak bir çocuk olduğunu anlatır. Zaten onun hiddetini göze aldırarak kendisinden hep kaçması da bundandır. Ve Narsise bunları söyledikten sonra: Yanımda kalma, Britaniküs bundan şüphelenebilir, diye ilâve eder. Narsis bu hususta hiç bir korku olmadığını, çünkü burada gördüğü şeyleri kendisine haber vereceğinden Britaniküs'ün emin olduğunu söyler. Zaten Joniyi görebilmesine müsaade alması için kendisini yolladığını da ilâve eder. Ve Narsisin efendisini aldatışına dair bizden fazla bir şey bilmediğine hayret ettiğimiz Neron: Meride götür, müsaade edeceğim, der. Narsis bilâkis onu yanından çok uzaklaştırım, deyince: Joniyi görmesi benim bir hesabıma uygun düşüyor. Git, arzunu temin ettim diyerek büsbütün emniyetini kazan! Sözleriyle kendisini yollar.

Bundan sonra, Roma sarayında kimbilir ne güzeller gördüğü halde kalbi çarpmamış olan Neronu uzaktan bir görüşle kendisine âşık olabilmiş olan Joniyi görürüz. Genç kız Oktavinin huzuruna çıkacağını zannederken Neronun huzuruna getirilmiştir. Fakat kendisini Joniye sevdirmek istiyen Nerondan bu mecliste ürküp korkmamızı Rasin niçin istiyor? Joni nihayet Britaniküs'ün zevcesi değil, sadece nişanlısıdır. Ve nihayet Neron Joniyi bir saatlik veya kısa bir zamanlık bir zevk için aldatmak istiyen bir sefih vaziyetinde değildir. Şahsan da, bembeyaz saçları ve bumburuşuk yüzüyle genç bir kızı ele geçirmeğe çalışan bir ihtiyar değil, Britaniküs'ten ancak birkaç yaş büyük olan bir delikanlıdır. Binaenaleyh, mecburen aldığı ve sevemediği karısını, birakarak şiddetle sevdiği bir genç kızı nişanlısından ayırıp almak istiyen bir adam ne derecede suçlu olursa o derecede suçludur. Henüz hiç bir günah işlememiş olan Neronun karşısında Joninin dehşete düşmesini kabul edebiliriz. Fakat gizliyemediği istikrahını tamamen

fazla bulmak zarurîdir. Bahusus, Britaniküs'ün ilk perdede eniştesi hakkında ifşa ettiği sinsi kin ve hayalleri öğrendikten sonra! Joni ile muhaveresinin ancak sonunda Nerodan iğrenmek ve ürkmek caiz olabilir. Çünkü genç kıza sevgilisinin şimdi yanına geleceğini, kendisinin de bir perde arkasına gizlenerek konuşmalarını dinliyeceğini ve eğer onun hayatını kurtarmak istiyorsa kendisini artık sevmediği kanaatini ona vermesi icap ettiğini söyler. Bunu söyledikten sonra da Neron çekiliyor ve Joni Narsise Britaniküsü getirmemesi, Britaniküs'ün gitmesi için yalvarıyor.

Fakat Britaniküs gelmiştir, iki âşık sahnede yalnız kalıyorlar. Joni, zavallı prensin başını kurtarmak için Nerona verdiği sözde durarak kendisine gayet soğuk davranır. Ve onun Agrippinle bütün Romada aşklarına bir zahir bulacakları hakkındaki teminatına barit bir itimatsızlıkla mukabele ederek: İmparator gelecek, gidin efendim, der. Britaniküs kederle sarhoş ve harap olmuştur; O sendeliyerek gidince, bu meclisi gizlice seyretmiş olan Neron görünür. Fakat artık Joni de saadetinin cellâdiyle görüşmeğe mecal yoktur ve ağlamak, yapyalnız ve uzun uzun ağlamak için Nerondan ayrılır. İmparator Joninin bu ıstırabını görmekle, rakibinin ne kadar sevildiğini anlamakla bir kaplan gazebine kapılmıştır. Ve Narsise gidip Britaniküsü yeni şüphelerle harap etmesini, sevilmek saadetini ona kabil olduğu kadar bahalıya maletmesini emrederek uzaklaşır. Narsis şimdi yalnızdır, ve artık inkişaf eden vaziyetin kendisine temin edeceği kârları sanki dudaklariyle ve diliyle yalayıp tadıp tahayyül ederek duygularını dört mısra ile söyler. Othello'yu aldatmak ve kıskançlıkla kudurtmak sayesinde duyacağı zevkleri anlatan Jayo, müthiş sahnesinde daha korkunç ve daha güzel değildir.

Üçüncü perdenin ilk meclisinde Neronu Burusla görüyoruz. Burus, Palasın Romadan uzaklaşmak hakkındaki emre itaat edeceğini haber verdikten sonra Agrippinin her zaman bir isyan çıkartabileceğini söyliyerek onun orzusu hilâfına Joniyi almaktan vazgeçmesini Nerondan rica eder. Ve temin eder ki, aşk bir irade işidir: Oktaviyi sevmiye azmederse mutlaka sevecektir. Neron, askerlik ve devlet işlerinde kendisine tereddütsüz inanacağını söyliyerek, kalp işlerine aklı ermediğini mürebbisine anlattıktan sonra gider. Ve bir dakika yalnız kalan Burrhus, bu işte Agrippinin yardımını istemeği temin ederken imparatoriçe nedimesiyle beraber görünür. Agrippin çok gazeplidir. Ve adamı Palasın sürülmesini de, hatta Joninin Britaniküsün elinden alınmasını da kendisinden bildiği için Burrhusu şiddetle tekdir eder. Burrhus Palasın ikbaline bir nihayet verilmiş olmasına sevindiğini gizlemez. Lâkin, Joninin Britaniküsle birleşmelerini şahsan da hiç istemediğini ilâve ederek, bu işe kendisini kızdırmadan ve kendisini tehdide kalkmadan Neronu razı etmeğe herkesten fazla anasının muktedir bulunduğunu temin eder. Agrippin bağırır: Orduya her şeyi söyliyeceğini, her cinayeti itiraf edeceğini, tahtın meşru sahibi olan Britaniküsün nasıl bütün

haklarından mahrum edildiğini anlatarak artık yetişen bu gencin dacasını bizzat müdafaa edeceğini anlatır. Burhus efendisine sadıktır ve annesinin kabul etmek istemediği bu işi tek başına yapmağa gideceğini söyliyerek gider. Nedimesiyle Agrippin yalnız kaldıkları zaman, Albin gelininin menfaati namına her şeyi böyle tehlikeye atmamasını ve bu tehditler Naronun kulağına giderse zuhur edebilecek ürkünç ihtimalleri söyler. Agrippin, ahmak kadını susturur. Joninin Nerona zevce olmasını istemeyişi Oktavi için değil, fakat şahsî hüküm ve nüfuzu içindir. Hiç cevilmiyen basit bir kadın Neronun zevcesi bulundukça, memleketin hakikî imparatoriçesi kendisidir, Agrippindir. Halbuki, kocası tarafından sevilen bir imparatoriçe kendisini bir gölge haline getirecek, bir köşeye atacaktır: Devlet umuriyle meşgul olacak vakit bulmaması için mütemadiyen döşeğine atılan cariyelerden birine tutularak onu "telli hasekki,, ismiyle baş köşeye getiren mecnun sultan İbrahimden de mutlaka annesi Gösem Mahpeyker böyle, bu lisanı, bu gelimeleri kullanarak bahsetmiştir!....

Agrippin Albin'le konuşurken Britaniküsle Narciss girerler. Bu, beşinci meclistir. Britaniküs hep sadık bildiği Narcissin yanında yarı âyan âzasının kendi tarafına geçtiğini haber verir. Agrippin de kendisine yardım edeceğini ve eğer Neron sözünü dinlemezse her çareyi göze aldırdığını Britaniküse söyler. Genç prens Narcissle yalnız kalınca, Joniyi görebilmek için yardımını rica eder. Evet, onun tarafından aldatıldığına ve sevilmediğine emindir. Ve buna rağmen gene varlığında ondan şüphe etmiyen, ona tamamen inanan bir şey kalmıştır. Narviss vazgeçirmek ister ve kızın şu anda yeni sevgilisinin muhabbet teminatını dinlemekte olduğunu söyler. Fakat o esnada Joni görününce, iki âşıkı başbaşa bırakarak Nerona haber vermeğe koşar.

Esir veya mahpus vaziyetinde bulunanların hayli serbestçe dolaştıkları bu sarayda Joni Britaniküsün karşısına çıkınca, kız imparatorun hiddetini söyliyerek burada görünmemesini, buradan kaçmasını kendisinden rica eder. Britaniküs, Joninin ricasını makul, yeni aşkı namına makul bulur. Çünkü buradan gitmesini Joninin arzu edişi, onun kanaatince, aşkında serbest olmak için, Britaniküsün huzuriyle uyanacak eski hatıralarla utanmaamk ve rahatsız olmamak arzusundan ileri gelmektedir. Bu kanaatini vefasızın yüzüne çarpınca, Joni her şeyi anlatır. Kendisini sevmiyor gibi davranmağa nasıl mecbur kaldığını söyler. Ve bütün kederlerini ve ıstıraplarını unutarak Britaniküs sevgilisine kollarını açmağa hazırlanırken, dudakları zehirli bir istihza ile kıvrılı, Neron görünür. Britaniküsle aralarında bir konuşma başlar. Bu konuşma göğüs göğüse bir düvello hissini verir. Bir an gelir ki, Neron cevaptan âciz kalır, ve esasen emretmek kudretine sahipken sözle mücadeleyi lüzumsuz bularak muhafızlarına rakibini işaret eder. O zaman Joni araya girer ve Britaniküsü serbest bırakırsa uzaklara gideceğini ve onun yüzünü de bir daha göremiyeceğini söyler. Fakat Neron ilk emrini tekrarla iktifa eder. Britaniküs sürüklenip götürülürken

Burrhus içeri girmiş ve bu hali dehşetle seyretmiştir. Joninin Britaniküse olan aşkının daha da artmış olduğuna şimdi Neron kanidir. Ve bunu anneseinin eseri bilerek onun muhafazasını kendi adamlarının deruhte etmesini ve hatta sarayından alınarak bu sarayda muhafaza edilmesini emreder. Ve Burrhus, annenizdir, kenyin! Deyince Neron onu da tehdit disini dinlemeden böyle karar vermeeder.

Dördüncü perdede Neronla anasını nihayet karşı karşıya görüyoruz. Ve onları karşı karşıya gösteren sahne, sade bu piyesin en kuvvetli ve güzel sahnesi değil, bütün temaşa edebiyatının en nefis sahnelerinden biri. dir. İlk mecliste Burrhus Agrippine Neronun geleceğini söylerken, oğluna karşı sadece muhabbetli bir anne gibi hareket ederek onu tehdide kalkmamasını tavsiye eder. Agrippin bu sözleri dinlemekle iktifa ve Neron içeri girince çekilmesini ötekine ihtar edecektir. Nerona ilk söyleri: "Yaklaşınız ve yerinize oturunuz, Neron!,, olur. Agrippin, hâlâ emriyle hareket eden bir küçük çocuğa hitap eder gibi konuşmağa başlamıştır. Neron birdenbire o kadar şaşırır ki, kendisinin Agrippini görmekten şimdiye kadar çekinmiş olmasına hak veririz. Agrippin ilk önce maziden bahseder ve her şeyi nasıl kendisine borçlu bulunduğunu ve bugün işgal ettiği mevkiin nasıl sırf kendi eseri olduğunu anlatır. Halbuki bugün karşısında sadece bir nankör görmektedir. Ve bu affedilemez nankörlükleri saymağa başlar. Neron nihayet sözünü keser. Hayır, mekviini ona borçlu olduğunu unutmamıştır. Ve, biraz da müstehziyane, mevkiini kendisine borçlu olduğunu uzun uzun anlatarak yorulacağına oğlunun muhabbet ve merbutiyetinden emin olsaydı daha çok isabet edeceğini ilâve eder. Bu müstehzi cümleden sonra da, o da anası gibi "halbuki,, der, ve, o da anasının suçlarını sıralar. Roma bir kadına değil bir imparatora tâbi olmağı istemektedir. Annesinin emeli ise başına taç geçirdiği oğlunu ellerinde bir âlet gibi kullanmaktır. Britaniküsü de nüfuzlu bir hanedana damat ederek daha kuvvetlendirmek istemiştir. Palas bütün bu işleri idare etmekte, imparatoriçenin Britaniküsü orduya göstereceği haberi dillerde gezmektedir. Bunun üzerine Agrippin birden analığının maskesini takar. Gafil çocuk! Agrippin Britaniküsün imparator olmasını neden ve nasıl istesin! Kendi öz evlâdının sarayında mevkii olamazken, bir yabancıdan, hem ne yapsa kalbindeki kin ve nefreti arttıramıyacak olduğu bir yabancıdan mı itibar ve ikbal alacak? Hayır, bu gülünç bir düşüncedir. Ve Agrippin kendi derdine, ne kadar talibir anne olduğuna yanar. Dünyada tek bir oğlu olmuş ve onun için fedakârlıkların en son haddine kadar gittiği halde bu oğluna yaranamamış, bu oğula kendisini sevdirememiştir. Hem şimdi veya dündenberi değil! Ta çacukluğundan, ta ilk günlerdenberi! Ve bir anne, sade bir anne gibi talisizliğine ağlar. Oğlu hürriyetini elinden almıştır. İsterse canını da alsın. Fakat bundan dolayı kendine bir hata gelmese!

Kadın rolünü öyle bir kudretle oynar ki, Neron, Rasinin sonuna

kadar ve daima kapsiz dediğine göre bu zafı da göstermemesi icap eden Neron, biran şefkatli ve hürmetkâr bir evlât safvetiyle sorar. "Söyleyin, ne yapılsın istersiniz, tesbit ediniz„ der. Ve bu sözler, ve bu sözleri söyliyen sesin edası, Agrippine artık hiç bir mesele kalmadığı kanaatini verir. Elindeki bütün kudretine rağmen, Roma imparatoru karşısında emir bekliyen muti bir göleden başka bir şey değildir! Ve artık hiç lüzumu kalmıyan şefkatli ana maskesini suratından çıkarıp atarak, beklenen bu emirleri kısa ve katî bildirir: Aleyhinde iftirada bulunanların cüretleri cazalandırılacak, Britaniküsün hiddeti teskin edilecektir. Joni dilediği kocaya varabilecektir. Pallas mevkiinde kalacak, Agrippine her istediği zaman imparatoru görecek, Burrhus ise saraydan uzaklaştırılacaktır. Neron bu emirleri hiç kimseden dinlememiştir. Sonra, Pallası affetmeğe ve June'yi Britannicüse vermeği kabul eder ve bu müjdeyi genç prense bildirmesini rica eder. Bununla beraber sözlerinde acı bir istihza vardır. Annesinin deminki muhabbetli sözlerine ldanmış olmanın hiddeti ve onun taş kalbinde hırstan başka bir his bulunmadığını bir kere daha anlamanın hünüzü vardır. İmparator annesine itaat edilmesini nöbetçilere emretikten sonra, Agrippin mağrur ve muhteşem uzaklaşır. Bu esnada Burrhus görünmüştür ve imparatoriçenın kendi hakkındaki bütün düşmanlığına rağmen, anne ile oğulun barışmaları kendisini çok memnun eder. Agrippinle Burrhus arasında bir ittifak olmadığına Neron Agrippne katî surette onun definı isteyince etmiyet etmiştir. Ve ona annesinin beyhude sevindiğini, verdiği bu söze rağmen Britannicüsü yok etmeğe azminin katiyetini anlatır, bu barışmanın sadece bir tuzak olduğunu söyler. Bunun üzerine, piyesin taman temiz ve cessur yekâne erkeği olan Burrhus Neron'un dizlerine kapanarak onu bu fikrinden vazgeçirmeğe çalışır, ve cinayetin hiç bir zaman faydalı olmayacağını, kesilen bir düşman başının bin yeni düşman halk edeceğini ölmez beyitlerle söyler. Neron bir daha zâaf duyar. Cürüm yoluna girmemeğe bir kere daha razı olur, ve Burrhus'u, Britannicüs'le beraber beni bekle diye yollar. Fakat heyhat ki Narcisse şikârını bırakmıyacaktır. Gelir, ve daha girerken, ağzından gene sayyeler akıtarak, hazırladığı ve bir esir üzerinde denediği zehirin tesirlerini anlatır. Neron:: Devam etme, der ve kardeşiyle kendisini barıştırdıklarını söyler. Bu, Narcisse için bir darbedir. Faziletkâr bir Neron ona muhtaç olmaz ki! Ve bütün mel'un şeytanlığını kullanarak Neronu yeniden cinayet yoluna sokmağa çalışır. İlk önce, Britannicüs'ün hapsedilmiş olmak ve sevgilisini elinden kaçırdığını sanmaktan metevellit kinini hiç unutmıyacağını ve bu zehir meselesini de günün birinde duymasının pek mümkün olduğunu söyliyerek ondaki intikam hırsiyle Neronu korkutmak ister. Bu kâr etmeyince, June'yiona nasıl bağışlıyacağını sorarak kendisini elde etmeğe çalışır. Bununla da kazanamayınca son silâhını kullanmış: Zaten bunun böyle olacağından Agrippine emindi ve imparatoru biran görmekle her şeyi kendi arzusuna göre halledivereceğini herkesin önünde söylemişti, der. Bu söz

Neron'un daima sızlıyan yarasına, annesinin ellerinde bir kukla sayılmaktan yaralanan gururuna bir hançer gibi girer. Bu hançerin ıstırabı yüz Joninin aşkından zahir acıdır ki: Söyle Narcisse, ne yapmalı, diye bağırır. Yapılacak şey Narcisse'çe muayyendir. Anlatır ve tekrar eder. Neron düşmanlarını susturmalı ve kendisini bir gölge, annesinin bir âleti sananlar hakikatin hiç de böyle olmadığını anlamalıdırlar. İmparatorun faziletine o kadar hürmet ettiği Burrhus da, bu fazileti en kârlı bir silâh olarak bilip kullanan bir kurnazdan başka bir şey değildir. Ve Neron: Gel gidelim, ne yapacağımızı düşünelim, diye Narcisse'i götürürken, onların artık mutlaka Britannicus'ün ölümünü kararlaştıracaklarından şüphe etmeyiz.

Şimdi artık son perdedeyiz İlk meclisinde Britannicus'le June'yi görüyoruz. Britannicus sevgilisine kavuşmak sevinci içinde Neron'u âdeta affetmiş, tahtı ona can ve yürekten halâl etmiş vaziyetedir. Ve davet edildiği barışma ziyafetine koşmak üzereyken, sevgilisinin gözlerini endişeli ve kederli görmekten muztariptir. Evet, Junie kederli ve endişelidir. Dün o kadar aleyhinde bulunduğu Britannicu'e Neron'un bundan sonra muhabbetli ve fedakâr bir kardeş olacağını havzalası almaz. Nedametine dair Narcisse'in verdiği teminata da emniyeti yoktur. Fakat Britannicus buna emindir. Bu emniyetini asıl kuvvetlendiren şey de, Neron'un annesinden ve Romadan korkarak doğru yola davet etiği kanaatindedir. Ve artık ziyafete gitmekte geçikmekten çekinerek, sevgilisinden ayrılmak ister. Junie, bari gelip çağırsınlar da öyle git! der. Bu esnada Agrippine girer ve imparatorun dairesinde kendisini beklemekte olduklarını söyler. Junie'yi de Octavenin yanına götürmek üzere gelmiştir. Neronun Britannicue'le hakikaten barışacağında ve istiklâl davasından vazgeçerek oğlunun eski zavallı haline döndüğünde şüphesi yoktur. Ve oğlunun son mülâkatta kendisine gösterdiği emniyet ve hürmeti, bir ağzını açmakla her şeyi nasıl baştan başa değiştirdiğini gururla anlatırken, birdenbire bir gürültü duyarlar. Agrippin zaferini anlatırken de ayni telâş ve endişe içinde kalmış olan Junie, hiç bir şey bilmeden Rabbim! Britannicus'ü kurtar! Diye haykırır. İçeriye Burrhus girmiştir ve Britannicus'ün can çekiştiğini büyük bir keder içinde haber verir. Agrippine'in suali üzerine, hatta can çekişmiyor, öldü, der. Junie onu kalple kurtarmak ve yahut gittiği yerde kendisini etmek üzere gidince, Agrippine'le Burrhus yalnız kalırlar. Burrhus da mükedder ve muztariptir. Artık sarayda ve bir katil yanında kalamıyacağını söyliyerek cinayeti anlatır. Ziyafette Neron ayağa kalkarak Britannicus'ü kucaklamış, sonra şerefine içmiştir. Britannicüs de Narcisse'in uzattığı kadehi almış ve içer içmez sedire yuvarlanıp tek söz söylemeden ölmüştür. Racine'in ,Burrhus s'un lisanından yaptığı bu cinayet tasvirini de Sezarların müthiş ve amansız müverrih'eri tasitten almış ve tabiî biraz değiştirmiş ve bazı noktalarını çıkarmıştır. Tasitin anlattıklarından bildiğimiz şudur ki, Roma âdetince her prensin yanında duran bir gölesi yeyip içeceği şeyleri ilk önce tatar, bu suretle kendisine

takdim edilecek yiyecek ve içecekte zehir varsa kendisi zehirlenip ölür, ve ölümiyle efendisini kurtarırdı. Britannicüs'e takdim edilen içkide zehir bulunduğu gölenin denemesinde sabit olmuş, fakat bu içki çok sıcak olduğu için Britannicus buna soğuk bir şey katılmasını istemiştir. Bunu da sadık Narcisse takdim etmiş ve işte zehir buna konmuştur. Britannicus içer içmez nefesi kesilerek bir ceset halinde yuvarlanmıştır. Bu hal karşısında davetlilerin bir kısmı dehşet içinde kaçar, daha ihtiyatlıları da hiç kımıldamadan bu sahneyi seyrederlerken, ilk cinayetini büyük bir soğuk kanlılık içinde yapan Neron hiç renk vermemiş ve Claude'un oğlu sara nöbetleri geçirdiği için bunu da böyle bir nöbet sanmış gibi davranmıştır.

Burrhusun sözleri biter bitmez Neronla Narcisse gelirler. Neron Agrippini görünce sarsılır ve Agrippin: Britaniküsün katili kim olduğunu biliyorum. O sensin! Diye haykırır. Fakat artık Neronun ürkmesi geçmiş ve hiç bir korkusu kalmamıştır. Tuhaf nerede ise beni imparator Caude'u da öldürmekle ittiham edeceksiniz! Der. Ve işlediği o cinayeti yüzüne nankörce çarparak, anesindeki bu kan dökme nefretinin gülünçlüğünü ihtar etmek ister. Fakat Agrippine coşkun ve korkusuzdur. Tamamen korkusuzdur, çünkü hiç bir. ümidi kalmamıştır. Britannicus sağ olsaydı, kendisini tahta çıkarmakla Neron'u tehdit edebilir, onu avucu içinde tutabilirdi. Fakat şimdi Neron tektir ve rakiptizdir. Ve günün birinde sıranın kendisine geleceğinden emin, Neron'a bütün nefretini haykırır: Bundan sonra anneni öldüreceksin. Lûtüflerinin hatırası sana bir boyunduruktur, bundan kurtulmak istiyeceksin! Fakat her şey sana beni hatırlatacak ve işlediğin cinayetlerin nedametleri seni birer ifrit gibi takip edecek! Onları hep yeni vahşetlerle teskine çalışacaksın! Ve ismin âtide en gaddar zalimler için bir zalim hakaret gibi görünecek! Der, ve sonra, allaha ısmarlad(k, çıkabilirsiniz! Diye bağırır! Fakat acaba Agrippine'in tarihte bıraktığı nam oğlunun-kinden pek mi güzeldir ve acaba Neron'dan başka bir oğlu daha olsaydı Neron'un kendisine yaptığını o Neron'a yapmaktan çekinir miydi?

Yedinci ve sekizinci meclisler esere büyük bir şey ilâve etmez. Yedinci mecliste Agrippine'le Burrhus konuşurlar. Agrippine öldürülmekten korkusunu söylerken, faziletkâr Burrhus da acılan yeni zulüm devresini görmemek için biran evel öldürülmesini diler. Sekizinci mecliste ise Agrippine'in nedimesi Albine gelir. Junie'nin saraydankaçarak ve feryatl[a]riyle halkı kendi tarafına kazanarak bakirelerin ibadetle hayatlarını geçirdikleri bir mabede iltica ettiğini bildirir. Neron'a bir kere daha yaranmak çin Narcisse kızı yakalayıp saraya getirmeğe çalışmış, fakat birden yükselen bin hançer altında telef olmuştur. Ve imparatorun Junie'yi kaybetmiş olmak kederiyle çılgın bir hale geldiğini söyliyerek, Agrippine'i oğlunun yanına gitmeğe davet eder. Agrippine son bir ümitle, onu tekrar pençesine almak ve hiç olmazsa kellesini kurtarmak ümidiyle, Burrhus da bu cinayetin son cinayeti olmasını diliyerek sahneyi terkederler.

Narcisse zamanından itibaren bir-

çok kimseler bu son perdenin büyük bir kısmını fazla bulmuşlar,Britannicus'ün zehirlenmesini öğrendiğimiz anda piyesin bitmesi icap etiğini iddia etmişlerdir. Eğer bir piyesin ismini taşıyan şahıs o eserin hakikaten kahramanı ise, filhakika Britannicus öldükten sonra Neron'la Agrippine'i görmemize lüzum yoktu. Fakat piyesin ismi Britannicus olmakla beraber asıl ehemmiyet Agrippine'de ve ondan sonra Neron'da bulunduğu için, Racine'i Britannicus'ün zehirlenmesile perdeyi indirmiş olmadığı için tenkit doğru değildir. Hatırlarsınız ki, Schiller de ayni şekilde bir muvahaza karşısında kalmış Marie Stuart piyesinde İskoçya kraliçesinin idam edilmesini gösterdikten sonra onu idam etiren İngiltere kraliçesi Elisabeth'i esircilerin tekrar karşısına çıkarmıştır. Ve hakikaten de, vaktiyle Marie Stuart'ın ölümüne yirmi yaşının saf ve heyecanlı ruhiyle göz yaşı döktükten sonra Elisabeth'i karşımda gördüğüm zaman, buna âdeta tahammül edememiştim. Lâkin, Britannicus piyese ismini vermekle beraber, bu piyeste cansız bir kukladan ibaretir, ve Racine o ölür ölmez perdeyi indiremezdi. Ve ne gariptir ki, Racine eserinde Neron için bitaraf bile olmadığı halde, zamanında birçoklarınca "atide ismi en gaddar zalimler için bile bir zalimi hakaret gibi,, görünecek olan bu kanlı hükümdar mülâyim hareket etmiş olmakla ittiham edilmiş. Halbuki piyesinde Racine ananeleri çiğnemeğe cesaret etmemiş ve Neron hakında tarihin verdiği hafifletici sebepleri bile itibare alınmadan daima en fena tefsirler altında onu ezip durmuştur. Meselâ, hayatlarını yazdığı sezarları ebediyen teşhir eden ve lûgatliyen o kindar ve müthiş Pacite bile Britannicus'ün öldüğü geceyi Neron'un çılgın bir ıstırap içinde geçirdiğini kaydetiği halde, piyeste onun Britannicus'ün ölümünden hiç bir keder duymıyarak sade Junie'yi elinden kaçırdığı için ıstırap çektiği söylenmektedir. Vakıa, bir tiyatro müellifinin tarih hakikatlerine sadık kalmağa hiç mecburiyeti olmadığı şüphesizdir. Fakat mademki Racine eserine ilâve etiği iki mukaddemede tarihe karşı hiç bir lâübalilikte bulunmadığını temin etmektedir ve hata Junienin hakikatte ihtiyar ve hafifmeşrep bir kadın olduğu halde piyeste faziletli bir genç kız haline getirildiğini söyliyenlere karşı da hiddetlenerek bu Junie'nin Neron'un zevcesi Octavue'in ilk nişanlanmış olduğu adamın hemşiresi olduğunu hatırlatacak kadar tasvir etiği zamana ait malûmat ve vesikalar toplamıştır, Şu halde Neron için bu kadar gaddar davranmasa ve onun ruhunda hayırla şerrin cidallerini daha dikkatle ve insafla takip etseydi, Agrippine kadar harikülâde hata şahsiyeti Agrippinee'inkinden daha karışık ve girdaplı bir de Neron çehresi halketmiş olurdu. Fakat Racine, belki ruhan biraz kadın olduğu için, Corneil'e ile Goethe'nin zıttına olarak erkek ruhundan ziyade kadın ruhunu tahlil etmiş, bu ruhu tahlil ederken muvaffak olmuştur. O kadar ki, kadın kahramanlarının yanında erkek kahramanlar çok kere âdeta silik çehrelerdir... .

HALK TRBİYESİ VASITALARI *

HÂMİT ZÜBEYR

ANADOLUNUN sesisz ve sakin görünen köyleri üstünden bilseniz ne müthiş kasırgalar geçti. Harpler tekrar harpler, dehşetli salgın hastalıkları, kuraklık seneleri, bunların üstüne Cümhuriyet devrine kadar asırlarca devam eden ihmal ve asayişsizlik... İşte bunun içindir ki Anadolu köyleri dertlidir. İşte bunun içindir ki çok köylerimizde mezarlık asıl köyden daha büyüktür. Halbuki memleketin on binlerce mamur köy ve çiftliklere ve refah ile yüzü gülen milyonlarca vatandaşa ihtiyacı vardır. Köylünün medeni seviyesi nasıl yükseltilecek? Bunun yegâne çaresi ve ilâcı halk terbiyesidir. Memlekette büyük mikyasta halk terbiyesi seferberliğine ihtiyaç vardır.

Halk Terbiyesi Nedir?

Halk terbiyesi, milleti teşkilâtlaştırma ve millî kıymetlerimizi meydana çıkararak işletme işidir. Halk terbiyesi memleketin şive, mezhep ve medeniyet itibariyle birçok parçalara ayrılan zümrelerini bir içtimaî vücut ve millet haline yuğurma, fertlerin düşünüş, duyuş ve isteyişini bütün milletin mefkûresine uygun bir tarzda işliyerek ruhu yetiştirme demektir. Türk milletinin geniş halk tabakalarına millî kültürden pay vererek ve bu sayede şuurlu kümeleri siyasî ve içtimaî dirime ortak ederek, Türk milletinin dirim güçlerini ve kaynaklarını tazelemek, tekâmül ve inkişaf ettirmektir.

Bu vazifeleri mektep yalnız başına yapamaz. Mektep çağını geçmiş insanların da ayni istikamette terbiye görmesi lâzımdır. Eskiden meşrutiyet kanunlarının himayesinde halka bazı siyasî haklar teminiyle halk terbiyesi ve halk saadeti meselesinin halledilebileceği umulmuştu. Bunun kâfi gelmediği tez anlaşıldı. Kanun ancak dışardan insanların ve cemiyetin yaşayışını tanzim eder. Kanunun temin ettiği bu dış çerçeveler insan yaşayışının bin bir çeşit şartlarına daha kolayca uyan bir nizama ihtiyaç gösterir ki bu da kültürdür. Müşterek kültürün güçiyle sağlam surette kurulan ve bağlanan milletler hiçbir vakit yıkılmazlar. Kültür terakki insiyakını uyandıran, dirilmeyi zenginleştiren ve derinleştiren, ferdin dinamik gücünü arttıran en birinci âmildir. Bu ruhta yetiştirilen fertlerden müşterek bir ülkü güden cemiyet yaratmak da-

[*] Okuyuculara sunduğum şu yazılar (Halk Terbiyesi) adlı küçük kitabıma bir eklemedir. Macar terbiyecilerinden Fekete Yozsef'in Macar Maarif Nezareti tarafından eıkarılan Halk Terbiyesi mecmuasında çıkan yazılarından ve diğer yazılardan faydalanma suretiyle hazırlanmış, bir sene evel Ankara Halkevi salonunda okunmuştur.

ha kolay ve daha emindir. Halk terbiyesinin en mühim gayesi yalnız bilgi vermek değildir. Bu tarz halk terbiyesini mektebimsilik vadisine sürükler. Tabiî bilgi ufkunu genişletmek ve tatbikî malûmat vermek de halk terbiyesinin bir gayesidir. Ancak başlıca gayesi değildir. Halkta ilerilemek ve medenileşmek hevesi uyandırmak ve bu hevesi daimîleştirmek, halka kendi kendini yetiştirecek telkini yapmak ve halkı buna müstait kılmak halk terbiyesinin asıl gayesidir.

Halk Terbiyesi adlı küçük kitabımda halk terbiyesinin muhtelif memleketlerdeki şekillerini göstermeğe çalıştım. Orada halk terbiyesi işinin Büyük Harpten sonra günün en mühim meselesi olduğunu gösterdim. Halk terbiyesi hareketlerinin gayeleri her millette hemen hemen ayni olmakla beraber hareket noktası, bahusus çalışma tarzı başka başkadır. Milletlerin bulunduğu vaziyet, âcil ihtiyaçlar ve o milletin karakterine göre bu terbiye tarzı değişir.

Burada çok umumî bir tarzda halk terbiyesi vasıtalarından bahsedecek ve bu vasıtaların bizdeki tatbik şekillerine işaret edeceğim:

Söz:

Söz, ruhu uyandırma, yuğurma ve kılavuzlama hususunda esrarlı bir gücü haizdir. Büyük hatipler tarafından heyecana getirilen kümeleri görmüş, muktedir konferansçıları dinlemiş ve bazı natuk adamların münakaşalarına kulak misafiri olarak zevk bulmuşuzdur. Fakat işittiğimiz güzel bir konferansı ertesi gün saklamak için gazetelerde aradığımız ve tekrar okuduğumuz zaman çok defa sukutu hayale uğrarız. Silik ve soğuk cümleler yüzümüze sırıtır. Diri sözdeki sihirli kudreti o zaman hakkiyle anlarız. Konuşulan sözde ruhun sıcağı, ateşi ve koru vardır. Söz onunla ısınarak bir vücut kazanır ve kanatlanır. Hatibin veya konuşanın ruhu görünmez, fakat duyulur. Bir seyyale halinde kalbimize dökülür ve birlikte getirdiği ateşle ruhumuzu tutuşturur. Sözün yaptığı mucizeler hakkında kanaat getirmek için büyük din yapıcılarını, büyük inkılâp adamlarını hatırlamak kâfidir. Avrupada sosyalist propagandacıları da hitabet yardımiyle işçi kümelerinin sosyalistlik akidelerine olan taassubunu uyanık bulundururlar. Son zamanlarda gazete ve kitap kültürü sözün tesirini unutturmak üzere idi. Fakat radyo ve sesli sinema yeniden onun kudretini meydana koydu.

Halkımızın büyük bir kısmı henüz okumak ve yazmak bilmediği ve okumak bilenlerin büyük bir kısmı da henüz mütalâaya alışmış olmadığı için söz bizde uzun müddet en birinci terbiye vasıtası olarak kalacaktır. Halkımız kahve ve köy odası sohbetleri, erfene âlemleri, meddahlık, hutbe, vaız ile esasen bu vasıtaya alışmıştır.

Sözün tatbikattaki nevileri şunlardır: Konuşma, münakaşa, fikir müdavelesi, öğreten takrir, masal, hikâye, edebî eserleri gösterme (inşat, monolok, diyalok, amatör temsilleri, muhtelif edebî eserleri güzel bir tarzda okuma), lâtife söyleme, menkıbeler anlatma, meddahlık, o-

zanlar arasında yarış, hitabetin türlü çeşitleri.....

Halk terbiyesine çalışırken söz vasıtasiyle yalnız bilgi vermek kâfi değildir. Daha ziyade bilgi verirken ruha hitap, manevî tesir ve manevî kılağuzluk lâzımdır. Zira halk terbiyesi faaliyetinin asıl hakikî mana ve kıymeti milletin geniş tabakalarının ruhuna daimî surette, bir program mucibince tesir ve manevî telkinle kendi için çalıştırmak ve bu yola bağlamaktır. Kültür yalnız kuru bilgilerden ibaret olmayıp daha çok ruhî unsurlardan mürekkeptir. Onun için halk terbiyesi konferanslarında dinliyenlerin dımağına bir sürü bilgi yükletmek gayeye götürmez. Herkesin nasibedar olması icap eden umumî kültürün ancak ihtisasın bileceği tebahhura ihtiyacı yoktur.

Muayyen bir seviyede halk kültürünü temin için ilim ülkesinin ucu bucağı olmıyan maddelerini evvelâ açık bir hedefe göre elemek, süzmek ve ancak ayrılan miktarını hedefe göre işlemek ve sindirmek lâzımdır. Güzel fakat manaca kof sözlerin mahmurluğuna dalmak da bir eksikliktir. Çenesi kuvvetli bazı adamları zevkle dinleriz. Fakat söylediği sözlerin manasını araştırdığımız zaman boşluk sırıtır ve birçok parlak söz sabun köpüğü gibi dağılır gider. Bu tarz konferans veya nutkun esas çizgilerini bir araya dizmek istediğimiz zaman muvaffak olamayız. Çünkü bu gibi nutukların belkemiği, bir kılıfı yoktur. Olsa olsa kulağa güzel gelen söz taşmasından veya his coşmalarından ibarettir. Kuvvetli natıka yalnız sözleri tenkitsiz karşılıyan basit ruhlu insanları değil belki münevverleri de kendi mantıkiyle sürükler. Bilhassa bu nutuk bir kalabalık karşısında ise fert kümelerin psikologyasına uyarak kendini tamamen unutur. Demagokların ve muayyen bazı mesleklerin propagandasını deruhte eden tahrikçilerin muvaffak olmalarındaki sırrı bu açıkça izah eder.

Söz iki yüzlü bir kılıçtır. Hem faydalı, hem zararlı olabilir. Büyük işler yapar ve bozar. Halk terbiyesi hizmetine giren hatipler bu terbiyevî gayeleri göz önünde bulundurarak yapıcı bir iş gördükleri takdirde büyük mefkûreye hadim olabilirler. Halk terbiyesi ve idaresi bir havariliktir. Ancak havarî ruhlu, kanaate sahip, ahlâkî seciyeye malik, muayyen meslekli, kalbinde insanlık muhabbeti taşıyan kimseler bu işte muvaffak olabilirler.

Resim:

Resim, konferans, kitap veya musiki gibi başlı başına bir halk terbiyesi vasıtasıdır. Resimli kitap çoğumuzun ilk terbiye vasıtamız olmuştur. Diyebilirim ki harsî terbiyemiz resimlere sevinmekle başlar. Resim bize en güzel bir masaldan daha çok şeyler söyler ve daha çok dikkatimizi celbeder. Zira bilâvasıta hitap eder. Çocuk her resme sevinir, renkli resimleri daha çok sever. Manevî ihtiyaçlarını resimle ifade eden ilk insanlara has irsî ihtiyaç çocukta resimleri sevme insiyakı tarzda belirir. Halk da tıpkı çocuk gibi resme meftundur. Resmi sever, resme bayılır; gözünü şekiller ve renklerle eğlemek ister. Bu fitrî ihtiyacı tatmin edecek vasıtaları bulamasza ken-

disi halk sanatının harikalarını yaratır. Bunu anlamak için peşkirlerdeki ve eski evlerdeki nakışları düşünmek kâfidir. Kahvelerdeki Köroğlu, Zaloğlu Rüstem resimleri halkın resmi sevdiğine bir delil değil midir?

Resim söze nisbetle daha gerçek ve daha müsbet bir vasıtadır. Çizgiler, renkler, uzaklık nisbetleri, bize gerçeklik hissi verir, bir mevcudu, yahut onun o rengini inanılacak surette şahıslandırır, fakir muhayyeleyi tamamlar. Halk kümeleri sinemada gördükleri bir mevzuun ana hatlarını kitaptakinden daha iyi kavrarlar. Niçin? Çünkü burada eserin hülâsasını resimlerde toplu, canlı olarak doğrudan doğruya gözü önünde görmektedir. Resim yalnız başına, yahut pek az izahatla söz yanında insan ruhunun bir ifade vasıtası olabilir. Bu fikir esasen yeni değildir. Resimleri göstererek sözle izahattan ziyade kendi kendine resimden okuyabilmeyi halka öğretmek lâzımdır. Halka resimleri göstermek gençliğin ve halkın terbiyesinde edebî eserler, musiki veya tabiat bilgileri gibi başlı başına bir vasıta olabilir. Sanat resimlerinin gösterilmesi için muhakkak güzel sanatlar tarihi veya estetik dersini dinlemek icap etmez. Resim bilgi yapmanın da muvaffakıyetli bir vasıtası olabilir. Diyapozitifler ve ders filimleri bu düşünceye hizmet ederler. Diyapozitiflerle yapılan derslerde söz esastır, resim ancak teşhis vasıtası rolünü ifa eder. Tedris filimlerinde ise resim sözün hakimiyetinden kurtularak başlı başına rol oynar. Resmin filimden başka sahada da müstakil bir terbiye vasıtası olmasını mevzuun cinsine göre temin mümkündür. Diyapozitifler hazırlanırken bu cihet göz önünde bulundurulmalı, resimlerin teselsüliyle tedris tarzı ihtiyar olunmalıdır.

Teksir tekniğinin fevkalâde tekemmül ettiği devrimizde memleketimizin maarif seviyesini nazarı itibare alarak milyonların okuyup yazmak öğrenmesini beklemeden bu vasıtadan azamî surette faydalanmak lâzımdır. Verem veya içki ile mücadele mi ediyoruz, yahut evlerin nasıl yapıldığını mı göstereceğiz, istihsali arttıran vasıtaları mı tanıtmak istiyoruz? Bütün bu dersleri büyük resimlere almalı ve yüz binlerce nüshasını memleket içinde dağıtmalıyız.

Baskı Yazısı:

Baskı yazısı halk terbiyesinin ve kendi kendini yetiştirmenin en müstakil vasıtalarından biridir. İnsan kitabı istediği zaman hizmetine hazır bulundurur. Kitap ekseriyetle mekân ve zaman şartlarından müstakildir. Kitap bizim daimî sadık yoldaşımız olabilir. İnsan beşeriyetin en büyük ruhlarını küçük bir para vererek kendisine muallim ve mürebbi yapar. Onlarla konuşur geçmiş asırların en büyük hekimleri en zeki insanlariyle kitap vasıtasiyle müdevelei efkârda bulunabilir. Zengince bir kütüphaneye manevî kıymetlerin bütün bir hazinesini yığmak mümkündür. Geçmişteki manevî hazineler baskı yazısı vasıtasiyle hizmetimize hazır bulunur. Çevirmeler ile bütün beşeriyetin manevî mahsullerinin ekserisini kendimize mal edebiliriz. Kitap konferansçı, mürebbi, üstat, hikâyeci, sohbetçi, eğlen-

dirici yerine kaim olabilir. Muhteviyatı itibariyle tıpkı söz gibi tesir eder. Baskı yazısının halk terbiyesi bakımından da mahzurları gene bu noktadadır.

Kitap ve kütüphane manevî sahada az çok hazırlığı olan ve istiklâl kesbeden insanlar için bir terbiye ve tedris vasıtası olabilir. Manevî sahada henüz yetişmemiş olanlar için kitap izaha ve tarifçi resme yani şekillere muhtaçtır. Kitapla konuşmak, müdavelei efkârda bulunmak ona sualler sormak mümkün değildir. Kitap resim gibi dilsiz hocadır. Kitap cümle ve söz billûrları halinde donmuş düşünce ve duygular yığınıdır. Kaç defa müracaat edersek edelim söyliyeceği hep ayni şeylerden ibarettir.

Kitapları seçmek ve biribiri arkası okunması icap eden kitapları isabetle tayin etmek de halk kümeleri için rehbersiz çok güç olan bir iştir. Okumıya susıyan kimse hazineler ararken yalancı taşlar satın alabilir ve hakim sanarak delilerle bilgiçlik satan gevezeleri kendine üstat edinebilir. Ruh azığı diye uyuşturucu maddeleri ve türlü ağuları alabilir. Fena seçilmiş bir kitap ve biribiri arkası fena sıralanan kitaplar yüzünden daha başlangıçta okumaktan öyle nefret gelir ki manevî hayat bütün ömür müddetince bundan müteessir olur. Diğer bir mahzur da şudur: Manevî sahada hazırlığı olmıyan kimse harflerle tesbit olunan söz ve cümleleri fakir muhayyelesiyle, işlenmemiş anlama güçiyle nasıl olur da hayallere, mefhumlara, düşünce ve duygulara çevirebilir? Zira harflere giydirilen söz de konuşma gibi vücutsuz bir gölgedir.

İşte yukarda ortaya atılan sorgulardan öyle meseleler çıkıyor ki halk terbiyesinin üstünlüğü için başta bunları tayin şarttır. Halkın kendine has bir edebiyat kütüphanesi, bir neşriyat silsilesi olmalıdır. Okutmak için de bazı tedbirler almak lâzımdır. Harf inkılâbından sonra en muhtaç olduğumuz şeylerden biri boş kütüphaneleri doldurmaktır. Bu ihmal olunamaz. Zira neşriyatımız medeniyetimizin ölçüsüdür.

Musiki:

Musikinin terbiyevî değeri söz ve hitabet ile ciddî ölçüşebilir. Maalesef musikinin mektep terbiyesindeki rolü bile henüz pek hazindir. Musiki mektep haricindeki terbiye ve tedriste, İskandinav milletlerinde olduğu gibi mühim yer tutmalıdır. Musiki halk terbiyesi sahasında hissi inkişaf ettirir ve eğlendirir. Musiki terbiyesinin millî cephesi millî musikiyi inkişaf ettirmesinde, vatanî duygu aşılamasında, tegannî guruplariyle halkı maşerî hayata hazırlamasındadır.

Musikinin halk terbiyesinde kullanılacak şekilleri şunlardır:

Yalnız başına teganni, musiki numaraları, koro, orkestra, halka mahsus konserler, şarkı hatta mevlût ve ilâhi gibi bazı duaları intizama koyuş, radyo ile musiki, gramofon, seyyar teganni gruplarının müsamereleri, halk havalarının toplanması ve işlenmesi.. Biz maalesef henüz üç kişi bir arada istiklâl marşını kusursuz söyliyemiyoruz. Halkı öyle hazırlamalı ki millî tezahürat vesilesiyle millî marşı kusursuz bin kişi, on

bin kişi birden söyliyebilsin.

Türk halk musikisi tehlikededir. Onun son yadigârlarını toplamıya çalışan üstatlarla haykırıyoruz ki bu halk musikisini biran evvel kurtarmıya ihtiyaç vardır. Millî musikimizin bu halk musikisinden kuvvet alması lâzımdır. Halkı birden ağır klâsik parçalarla terbiye mümkün değildir. Başta halka anladığı ve anlıyabileceği parçaları öğretmek ve halkın musiki zevkini parçalarla beraber yavaş yavaş yükseltmek lâzımdır. Aksi takdirde klâsik musikinin şaheserleri yerine beynelmilel musikinin caz tabir olunan en basit cinsi kaim olacaktır.

Birlikte teganni ve birlikte musiki çalışın halkı inzibat ve feragate alıştırmak bakımından haiz olduğu güç şayanı hayrettir. Bir rehberin iradesine tâbi olarak kendisini göstermeksizin yalnız hedefe hizmet büyük inzibat ve feragat fikri ister. Müşterek teganníde fert tamamen bir kül, bir zümre içinde erir, kaybolur. Müşterek sporda da vaziyet az çok böyledir. Fert müşterek bir gaye için gösterişten vazgeçebiliyorsa bu kültürlülüğün çok yüksek bir derecesidir. Teganni grupları teşkili şu halde yalnız musiki kültürünü yapmak değil ayni zamanda insanları bir gaye etrafında toplamak itibariyle de hususî kıymeti haizdir. Ciddî musiki ve teganni terbiyesine mektepten başlamak lâzımdır. İlk gaye notadan ürkütmeden nota öğretmek ve notaya bakarak şarkı söylemiye alıştırmaktır. Fakat ekseriya mekteplerde birkaç gösterişli şarkı ezberletmekle iş geçiştiriliveriyor. Başta bilinen havalarla notaların kıymetleriyle seslerin arasındaki farklara dikkat celbolunmlı ve nota ile göz hayalleri uyandırmıya ve bunun bir meleke haline gelmesine çalışılmalıdır. Başta 16 şar kişilik teganni grupları teşkil olunabilir. İstidadı olmıyanları almamak lâzımdır. Zira bir kere alındıktan sonra atmak güç olur. Çalışma ilerledikten sonra teganni grupları arasında halk huzurunda müsabakalar yapmalı ve daha büyük mikyasta şarkı teganni bayramları teşkil olunmalıdır. Teganni gruplarında sin, memuriyet, rütbe farkı mevzuubahs değildir. Avrupada bu gibi teganni gruplarında bir kont, bir polis müdürü, bir fotoğrafçı, bir marangoz, bir çiftçi pek âlâ yanyana çalışabiliyorlar. İşin en büyük bir kıymeti de bu noktadadır.

Film:

Film henüz çocukluk devresini yaşamakta olduğu halde bütün dünyayı sarmış bulunuyor. Ancak otuz senelik bir mazisi olmasına rağmen mübalâgasız diyebiliriz ki Avrupa medeniyetini kabul eden her bir milletin hayatında film günlük ihtiyaç haline gelmiştir. Filmcilik en ileri sanayi arasında yer almıştır. Pek çok insan onun sayesinde geçimini kazanıyor. Amerikadaki büyük film şirketlerinin senelik bütçeleri yüz milyonları aşıyor. Büyük mikyaslar memleketi olan Amerika film sahasında birincidir. Fakat Avrupada da onun büyük rol oynamadığı bir memleket yoktur. Bütün bunlara rağmen film gene de çocukluk devresini yaşıyor. Zira şimdiye kadar o halk terbiyesi gayesini takipten ziyade eğlendirmeyi istihdaf etmekte bulun-

muştur. Heyecan vermek hususunda film gazete ve cansız resmi fersah fersah geçtiği cihetle başta tüy ürpertici serküzeştler, azametli sahneler ahaliyi sahneye cezbediyordu. Bu sahada yapılacak bir yenilik kalınca yınca girift polis hafiyesi parçaları, müthiş facialar filme alındı. Muallimler, din adamları ve ahlâkçılar haklı olarak filmin düşmanı kesildiler. Lâkin bu da geçici bir devredir. Film sanati daha yeni başlıyor. Filmi hazırlıyanlar ve seyredenler de pek iyi biliyorlar ki filmin hakikî vazifesi ucuz eğlenceden ziyade ucuz terbiye ve tedristir. Sesli filmin icadından sonra bu sahada hudutsuz imkânlarla karşı karşıya bulunuyoruz. Yeni bir sanat karşımıza çıkıyor. Bunun bediî kaideleri henüz yazılmamış olmakla beraber tedris vasıtası olmak hususundaki kudreti fevkalâdedir. Film ile büyük kütleleri terbiye mümkündür. O , labratuvarlarda ve tabiatte güçlükle ve seyrek yapılabilen tecrübeleri önümüze koyuyor. Tetkik ve tesbit vazifesini kusursuz olarak ifa ve istenildiği kadar tekrar ediyor. Bir âletin pek karışık olan yapılışını, bulaşık hastalıkların yayılışını, uzak memleketlerin güzelliklerini istediğimiz yerde ve istediğimiz zaman gösterebiliyoruz. Millî kıyafetleri, tabiî ve tarihî hatıraları istikbal için kurtarıyor. Harpleri inkılâp hâdiselerini, merasimi film canlandırıyor. Filmin terbiye ve kültür sahasındaki büyük ehemmiyetini idrak eden Macar Maarif Nezareti bütün dünyada birinci olarak filmi mecburî tedris vesaiti meyanına kabul etmiştir. Film hazırlıyan müesseseler filmin bu terbiyevî ve harsî istikbalini bildikleri için ilmî ve harsî filmlere seneden seneye daha çok para sarfediyorlar. Film bir mektep için yazı tahtası derecesinde mühimdir.Eğlendirerek öğretmekde istemez. Bilâkis tedrisatın gayet ciddî telâkkî edilmesi icap eden bir vasıtasıdır.

İleride mekteplerin film kütüphaneleri ve sınıfların perdeleri olacaktır. Mevcut filmler henüz usulle hazırlanmış değildir. Gümrükler ve sansörler de filmlerin fiatini yükseltmektedir. Fakat film kütüphaneleri tesisi devlet işi olduğu zaman vaziyet çok kolaylaşacaktır. Halk terbiyesi bunu zarurî kılmaktadır. Film teşahhüşün vasıtası olduğundan her nevi ders için kullanılabilir. Alpların manzaralarını, madendeki sâyi en talâkati lisan perdedeki film kadar canlandıramaz. Film darülfünundan ilk mektebe kadar kullanılabilir. Halk terbiyesinin de çok mühim bir vasıtasıdır.

Radyo:

Matbaanın icadı kültür tarihinde nasıl bir inkilâp yaptı ise radyo da böyle bir inkılâp yapacaktır. Medeniyeti yüksek ülkelerde radyo şimdiden halkın muallimi, papazı, doktoru, avukatı olmuştur. Maarif nezaretlerinin mütehassısları radyodan azamî surette faydalanmak için teşkilât yapıyor, kanun, talimatname ve ders rehberleri hazırlıyorlar. "Radyo halk darülfünunu,, bugün bir hakikattir. Radyo ile dünya haberlerini gazetelerden daha evvel öğrenmek mümkündür. Çiftçi yarın havanın nasıl olacağını, harmana başlanıp başlanmıyacağını hava rasat istasyonlarının tebliğlerinden öğrenir. Tü-

tüncü ve üzümcü verilen tavsiyelere göre binlerce lirasını kurtarabilir. Radro evde eğlenmek imkânını vererek fena havalı kahve ve meyhanelere devamdan insanı müstağni kılar. En büyük devlet adamlarını, darülfünun hocalarını, sanatkârları memleket gençliğine birden dinletebilir. Bu hitabelerin öğretme değeri terbiye değerinden hiç de aşağı değildir. Radyo mektebin öğretmiye yetişemediği birçok bilgileri kolayca belletir. Küçük çocukları, haftanın muayyen günlerinde memleketin en mahir hikâyecileri masal söyliyerek eğlendirirler. Radyonun en büyük faydası medeniyetten ve haricî dünyadan kapalı kalan köyler ve kasabalar içindir. Radyo biliş ve görüş ufkumuzu genişletir, can sıkıntısından bizi kurtarır. Sanat terbiyesi verir. Fertlik kıymetimizi yükseltir.

Radyo ilk çıktığı zaman gramofon fabrikaları "İflâs ediyoruz„ diye kıyameti kopardılar. Halbuki netice aksine oldu. Radyo vasıtasiyle musiki terbiyesi alan geniş tabakalar işittiği ve beğendiği parçayı her zaman tekrarlıyabilmek için gramofon satın aldı. Plâkların satışı arttı. Büyük radyo inhisar idareleri yüzünden radyo beklendiği dereceye tekemmül edemiyor. Fakat bu çok sürmez. Radyo makineleri az zamanda çok mütekâmil bir dereceye varmış bulunacaktır. Hükûmetlerle anlaşmak ve resmî terbiye müesseselerinin istediklerini yerine getirmek şirketlerin de kendi menfaatleri iktizasıdır.

Radyonun halk terbiyesinde muvaffakıyetle tatbikinin iki mühim şartından biri verilen konferansların gayeye muvafık olması, ikincisi makinelerin herkes tarafından alınabilecek ve kullanılabilecek derecede ucuz ve basit olmasıdır. Tecrübe gösteriyor ki şehirliye ve yüksek sınıfa hitap eden parçaları köylü anlamıyor, onun için sevmiyor. Şu halde köylüye hitap edecek ayrı istasyonlara ihtiyaç vardır. Köylüye hitap eden mecmualar gibi bu radyo konuşmalarının da mevzularını köylünün yaşayış ve geçinişinden alması şarttır. Köylünün ruhunu yuğurmak, bedenini sağaltmak, gelirini arttırmak, ona vatanını sevdirmek, hükûmetin iyilik istediğine onu inandırmak için anlayışlı bir trazda çok, hem pek çok çalışmak lâzımdır. Bu milyonların seviyesi bir derece olsun yükseldiği gün milletin gücü artmış olur.

Türkiyede yakın bir âti için her vatandaşın bir makineye sahip olmasını istemek tasarruf programına uymıyan bir teklif ve tatbiki mümkün olmıyan bir hayaldır. Fakat Halk Fırkası, Halkevleri, Tayyare Cemiyeti, Himayei Etfal, Hilâliahmer kaza ve nahiyelerdeki şubelerinde birer makine bulundurarak radyo vasıtasiyle halkı tenvir işine ciddî bir surette başlıyabilirler. Cumhuriyet terbiyesini köylere kadar aşılamak, inkılâbın sönmez umdelerini tanıtmak için bundan daha iyi vasıta aransa bulunamazdı. Radyoda verilen konfernslar ayrıca broşur halinde neşredilse ayni zamanda bir halk edebiyatı da vücude getirilmiş olur, konferansların tesiri bu suretle devamlaştırılır. Verilen konferanslar Halk evlerindeki içtimalarda münakaşa ve müsahabelere de zemin teşkil eder ve memlekette fikir hayatı biraz daha uyanmış olur.

HİTLER VE FIRKASI

RUS YAZICISI ALDANOFTAN, A. B.

RASİSTLERİN başı ve bugünkü Almanya devletinin baş nazırı, Bavyera sınırına yakın bir yerde bulunan küçük bir Avusturya şehri olan Braunau'da 1889 yılında doğmuştur. Hitlerin bir gümrük memuru olan ve hür fikirler taşıyan babası daha oğlu 13 yaşında iken ölmüştür. Babasının vefatı Hitler'in hayatını altüst eylemiştir. O daha çocukken ressam olmak istemiş ise de, babası onun Real jimnazyomunda okumağa devam etmesi ve bilâhare bir devlet hizmetine girmesi için ısrar etmiştir. Hitler pek erkenden tam bir hürriyete malik olmuştu, zira biraz sonra oğluna hiçbir nesne bırakmadan anası da vefat etmiştir. Hitler Real mektebini bırakarak Viyana'ya girmiştir. Resim sanatini öğrenmek çok uzun sürecekti, bakalorya *tanıklık* yazısına malik olmaksızın mimarî mektebine girmek de kabil değildi. Gencin son paraları tükenmişti. Nihayet Hitler boyacı oldu ve birkaç yıl öyle kaldı.

Hitler kendisinin hayatını "benim Cidalim,, adlı iki ciltlik eserinde bütün tafsilâtiyle yazmıştır. Hitler edebî istidattan mahrum olmakla beraber bu kitaptaki otobiografik fasıllar oldukça istifadelidir. Bu, oldukça akıllı, kendi kendini çok seven, inkılâpçı ve hudutsuz cah düşkünü bir adamdır. Fakat onun samimî olduğunu ve menfaatperest olmadığını tahmin eylemek çok doğru olur. Bütün bu özlükler bir "fanatik,, vücuda getirir ki, bu sözün kendisi de alâstikî bir mefhum ifade eder... Hitler elbette pek çok Almanları hiç sevmemekle beraber, Almanya'yı bir fanatik sevgisiyle sever. O, kendisinin çevresinde bulunanlar tarafından, meselâ Lenin derecesinde, sevilmiş midir? Bilemeyiz. Fakat onun çok istidatlı bir teşkilâtçı olduğundan işkillenmek doğru olmaz. Herhalde Hitler'in zamanımızın ileri gelen adamlarından biri olduğunda şüphe yoktur. Muasır Almanya'da büyük bir hareket yaratmağa yalnız o muvaffak olmuştur ve kim ne derse desin, onun bugün "tarih,, yapmakta olduğu inkâr edilemez.

Hitler Avusturya'da askerlik hizmetini ifa etmeden Münih'e geçmiş ve onu Harbi Umumî orada yakalamıştır. Kanun mucibince, o Avusturya'ya dönerek orada silâh altına çağırılan bir nefer gibi askerlik etmeliydi, fakat o, bunu yapmadan Alman ordusuna gönüllü olarak yazılmıştır. Hitler kendisi, daha o zaman ölmeğe mahkûm olduğunu sezdiği bir devletin ordusunda hizmet etmek istemediğini söylemektedir. Düşmanları ise, onun Almanya'da gönüllü asker olmak şerefine nail olmak için Avusturya'da mecburî hizmet eylemekten kaçınmış olduğunu söylerler.

Herhalde bu, Hitler için büyük bir "günah,, sayılamaz. Hitler harp alanında cesurca savaşmış, yaralanmış ve ağulu gazla zehirlenmiştir. O, hastanede devalanmakta iken harbin bittiği haberi gelmiştir. Hitler o saat politikacı olmağa ve yahudilere karşı amansız savaş bayrağı açmağa karar vermiştir. Hitler yahudilerin, sosyalistlerin ve Fransa'nın barışmaz düşmanıdır. Onun başlıca husumet nesneleri bu üçü olup, elbette başkaları da az değildir. Bunlar içinde Hitler Rusya'yı da sevmez; o Rus kavmini aşağılık ve izmihlâle mahkûm bir ırk sayar; onun iddiasına göre, Rusya tamamiyle Almanlar tarafından yaradılmış olan bir devlettir. Onun yazdığına göre "Rus devlet binasının kurulması, Rusya'da İslâv unsurunun idarî, siyasî icadının neticesi olmayıp, Alman unsurunun aşağı bir ırk üzerindeki siyasî faaliyetinin hayret veren bir örneğidir. Kendileri ne Almanları rehber edinen aşağı kavimlerin kudretli devlet teşekkülleri yaratmaları seyrek vaki olmuş değildir. Şimdi ise, Rusya'da Alman unsuru mahevdilmiş olduğu cihetle Rusya kendisi de mahvolacaktır. Rusya'da yahudi hâkimiyetinin kalkması Rusya'nın da izmihlâli olacaktır,, diyor.

Hitler münevverleri de sevmez. Eserinin bir faslında yüksek tahsil görmediği için kendisine nasıl hakaret gözü ile bakıldığından bahseder. Bu sayfalar hiddet ve şiddet sözleriyle doludur. Hitler hareketinin karakteristik özlüklerinden biri de belki budur. Son zamanlada bu harekete birçok "felsefe doktorları,, nın katılmış olduğu malûm ise de, işin başında hareketin mahiyeti başkaca idi. Hitler hareketi iptidada yarı münevverlerin münevverlere karşı isyanından ibaret idi dersek belki yanılmış olmıyacağız.

Alman inkılâbının gürültülü, romantik hâdiselerle dolu ilk iki yılında Hitlerin kayda değer bir rolü olmuş değildir. Meselâ, 1922 yılında bu inkılâbın oldukça tafsilli bir tarihini yazan Ralf Lüts eserinin hiç bir yerinde Hitlerin adını anmaz.

Hitler politikacı olmağa karar verince Münih'e yerleşti ve hâdiseleri gözlemeğe başladı. Günün birinde o, kimseye belli olmıyan yeni bir unvan, yani "Alman İşçi Fırkası,, unvanı altında toplanan bir mitingte hazır bulundu, ve münakaşalara iştirak etti. Onun da soy adını ve adresini bir deftere yazdılar. Birkaç gün sonra o, kendisinin "Alman İşçi Fırkası,, azalığına kabul edildiğini bildiren ve "Das Alte Rozenbah,, oteline, teşkilât işlerine bakacak toplantıya çağıran bir tezkere aldı. Bu vaziyet Hitleri epiy düşündürdü ise de, nihayet o, içtimaa gitti. Bu içtimada gene kimseye malûm olmıyan dört kişi vardı. Geçen içtimaın zaptı okundu ve tasdik edildi ve kâtibe teşekkür etmek kararı çıkarıldı. İçindeki 7 mark 50 pfennigden ibaret olan veznenin vaziyeti hakkında malûmat verildi ve veznedara da teşekkür edildi. Derken program hakkında münakaşalar başladı. Zabıtlar ve bilânço mükemmel idiyse de, ortada henüz bir program yoktu. Lâkin program yapmak o kadar güç bir iş değildi.

Hitler biraz tereddüt ediyordu, zira o, kendisine ayrı bir grup yapmak istiyordu ve hattâ bu gurupun

adını bile koymuştu; o, "Sosyal - Demokrat„ fırkasından ayırmak için kendi gurupunu "İnkılâpçı Sosyalistler„ diye tesmiye etmeği kestirmişti. Ancak şimdi Hitler yeni bir vaziyet karşısında bulunuyordu: Meydanda "Alman İşçi Fırkası„ varken, yeniden "İnkılâpçî Sosyalistler Fırkası„ düzmek olur mu, acaba? O, bir müddet tereddütten sonra "Alman İşçi Fırkası„ azalığını kabul etti ve 7 numaralı bir azalık kartı aldı. İşte böylelikle "Das Alte Rozenbah„ otelinde tarihî bir işin temeli atılmış oldu.

Neden sonra yeni fırkanın adı uzayıp, "Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Fırkası„ şeklini aldı. Yavaş yavaş fikirler doğdu, program yapıldı ve çalışma yolu "taktik„ işlerinde Hitler hareketinde şaşılacak bir hal görüyoruz. Nasyonal Sosyalist Fırkası monarşist olsaydı, onun Prusyalı Prens Ogüst Vilhelm, Baverya'lı Arşiduk Lüdvig, Prens Hristiyan, Şaumberg Lippe, Prens Guido Henkel Donnersmark tarafından yardım görmesi pek tabiî sayılırdı ve o halde Nasyonal Sosyalistlere muhtelif zamanlarda çelik kralı Kirdorf'un, elektrik kralı Simens'in, lokomotif kralı Borzig'in, piano kraliçesi Behştay'in maddî yardımda bulunmaları da anlaşılırdı. Elbette bunlar ve milyonlarca diğer insanlar eski rejimin dönmesini arzu etmekte kendilerini pek haklı görürler. Halbuki Hitler monarşi idaresini yeniden kurmağı düşünmüyor ve hiçbir zaman düşünmemiştir. (Hitler başnazır olduktan sonra 12 şubatta "Deyli Ekspres„ gazetesinin muhabiri miralay Eserton'a beyanatta bulunurken de Hohenzolern sülâlesinin yeniden tahta dönmesi asla mevzuubahs olamaz; zira monarşi ve cümhuriyet meseleleri fırkalar arasına ayrılık düşürecek ve bizim için en lâzım olan vahdeti bozacaktır.„ demişti.

Şüphesiz Hitler Sosyal Demokratlar arasında da pek parlak bir kariyer yapabilirdi. İyi miting hatipleri her yerde, bilhassa halk kütlelerine hitap eden fırkalarda çok takdir olunur; normal Sosyalist Demokrat kariyeri neticesinde birkaç sene sonra o, belki nazırlık çantasını da ele geçirebilirdi. Fakat bugünkü Avrupada nazırlık çantası insana hâkimiyet vermez. Bugünkü nazırın hâkimiyeti nedir? Bir gazeteyi kapatamaz, muhalifini hapse atamaz, kanun düzemez, kanunu bozamaz, hulâsa hiçbir şey yapamaz... Bugünkü demokrasi asrının fecaatli vasıflarından biri şudur ki, pek fazla cah düşkünü insanlar için yapılacak hiçbir iş yahut at oynatacak elverişli meydan yoktur. Cümhuriyetlerde hâkimiyet pek fazla dağılmıştır. Eskiden harp, hayatın bayağı hâdiselerinden iken şimdi artık hayatın tadını kaçıran ve kısa süren feci bir fasıla kılığını almıştır. Meselâ parlâmentolar Avrupasında bir Lenin, bir Lüdendorf, bir Stalin, bir Hitler neyle iştigal edebilir?

Heyecanlı tercümei halciler Hitlerin hayatını büyük bir siyasî ülkünün büyük bir mantıkî neticesi gibi göstermek isterler; bu halde elbette herhangi bir umumî fikir bir deha eseri gibi telâkki olunabilir. Rasistler başının, bütün Avrupa'nın dikkat nazarını çeken ilk faaliyeti onun 1932 yılında kendi diktatörlüğünü kurmak teşebbüsü olmuştur. Bu hâ-

dise Alman inkılâbının 5 inci yıl dönümünde 1923 yılı 7 teşrinisani gecesinde vuku bulmuştu. O akşam Bavyera umumî komiseri olan fon Kar "Bürgerbray" adlı bira fabrikasının büyük salonunda siyasî bir toplantı yapmıştı. Ancak bu Münih hâdisesinde fon Kar'ın rolü açık malûm değildir. O, Berlin hükûmetini ve umumen Berlini hiç sevmezdi. Onun başkaları tarafından muvaffakıyetlice yapılan bir darbei devletin neticelerinden istifade eylemekten geri durmıyacağı muhtemel idi ise de kendisi bizzat bir darbei devlet yapmak teşebbüsünde bulunmak istemiyordu. Anlaşılan, fon Kar'la Hitler arasında hakikî bir anlaşma olmamış, yalnız namuayyen ve kimseyi bir taahhüt altına sokmıyan müzakereler cereyan etmiştir. Bu içtimada fon Kar nutuk söylerken, kapı tarafında bir gürültü, yüksek sesler ve bağırma çağırmalar duyuldu, nihayet salonun eşiğinde elinde tabanca olduğu halde Hitler ve onun arkasında onlarca müsellâh adam peyda oldu. İçinde başnazır Kniling de olduğu halde Münih ahalisinin güzideleri bulunan salonda bir kargaşalık ve şaşkınlık vukua geldi ve ayni zamanda "Bürgerbray" binasının kuşatılmış olduğu haberi çıktı ve derhal bu haberin doğru olduğu da anlaşıldı. Hitler kendisinin muhafızları ile birlikte riyaset kürsüsüne doğru yürüdü, masa üzerine çıkarak "sükûneti temin eylemek maksadiyle" iki defa havaya ateş etti: Demek, tabanca ona reisin çıngırağı vazifesini görüyordu. Sükûnet yerleşince Hitler binanın kuşatılmış olduğunu, kimseye salondan çıkmağa müsaade edilmiyeceğini ve artık millî inkılâbın başladığını, hem Bavyera hükûmetinin, hem bütün Almanya hükûmetinin iskat edileceğini ilân etti. Bavyera hükûmeti azasından salonda bulunan fon Kniling ve fon Şvayer derhal tevkif olundular. Bundan sonra "Nazi" lerin başı orada bulunan fon Kar'ı ordu kumandanı ceneral fon Losov'u ve polis müdürü miralay Zayser'i kendisiyle birlikte bitişik odaya çıkardı ve işte orada siyasî danışma başladı. Hitler kıyamcılar namına fon Kar'a Bavyera naipliğini, fon Losov'a harbiye nazırlığını ve Zayser'e de adliye nazırlığını teklif etti. Kendisini ise, bütün Almanya'nın diktatörlüğü salâhiyetine malik olan hükûmet reisi olarak ilân etti. Mezkûr Bavyera ricali devleti bu teklifi hemen kabul ettiler. Bilâhare fon Kar mahkeme huzurunda bu teklifi ancak tabanca ile tehdit altında kabul etmek mecburiyetinde kaldığını ve fon Losov'la Zayser'e göz kırptığını söylemiştir. Ordu kumandanlığına ise çok mühim bir şahsiyet, yani ceneral Lüdendorf tayin edilmişti. Bu zatın iştiraki bütün bu harekete başka bir renk verdi; zira o zaman Hitler daha hiçbir şey değildi; ceneral Lüdendorf ise bütün dünyaca tanınmış bir şahsiyetti. Ceneral içtimada yoktu, onu derhal çağırıp getirdiler ve o da bu tayini kabul eylemekte gecikmedi...

Kar, Losov ve Zayser hükûmet azalığını kabul ettikten sonra Hitler onlara "Berlin ahırı" diye tesmiye ettiği "Reich" (bütün Almanya) hükûmetine karşı mücadele çarelerini birlikte müzakere eylemeği teklif etti. Fon Kar vaktin geç olduğunu, kendi-

sinin çok yorulmuş olup, uyumak istediğini söyleyip alınacak tedbirlerin yarın erkenden konuşulması münasip olacağını ileri sürdü. İnkılâbın seyrinden pek memnun olan Hitler bu teklifi hemen kabul eyledi ve kendisi inkılâbın umumî karargâhı olarak ilân edilen "Bürgerbray„ da kaldı. Öteki üç zat savuştular, fakat evlerine gitmek için değil... Bu toplantıdan sonra neler olduğunu bilmiyoruz. Bir az sonra "Berlin ahırı, ndan da haber geldi. Şöyle ki "Reich„ hükûmeti gece saat 12 de toplandı ve kıyama karşı katî tedbirler almağa karar verdi: 12 teşrinisanide kendisine reisicümhur Ebert tarafından tam salâhiyet verilen Relchs wehr (ordu) baş kumandanı ceneral fon Zekt Münih üzerine ordu sevkeylemeği teklif ettiği gibi gece saat 2 buçukta fon Kar radyo vasıtasiyle Hitleri âsi olarak ilân etti. Umumî komiserin ilânında ikbalcı gençlerin aldatıldığından da bahsediliyor ve kendisinden ve arkadaşlarından tabanca ile tehdit altında alınan muvafakatin hiçbir kıymeti olmıyacağı anılıyordu. Bavyera askerleri ve zabıtası hükûmete sadık kaldılar. Hitler kendisinin "hücum kolları„ nı yardıma çağırdı. Vaktiyle başka türlü bir orduya kumanda eden Lüdendorf yardıma gelen hücum kollarının kumandanlığını kabul etti. Bu sefer ceneralin karşısında ceneral Foş ve ceneral Aleksiyef yerine bir Münih polis zabiti bulunuyordu. "Hücum kolları„ şehrin merkezine yürüdüler. Büyük bir kışlanın yanında onların yolunu kesen bir polis müfrezesi onların üzerine yaylım ateş açtı. "İnkılâp askerleri„ hep yere sinmişlerdi, ayakta yalnız ceneral Lüdendorf kalmıştı. Lüdendorf derhal tevkif olundu, Hitler ise, kaçmıya muvaffak oldu ve ancak üç gün sonra Ştafelze'de elegeçirildi. 1924 yılının şubat ayında kıyamcıların muhakemesi yapıldı; Hitler 5 sene kalebentliğe mahkûm oldu ve Lüdendorf ise beraet kazandı. Fakat bir müddet sonra Hitler de serbest bırakıldı.

İsyan suya düştü; fakat o, başka türlü neticeler de verebilirdi. Bundan sonra Rasist başının prestiji hayli düştü. O zaman Ştrezman aklı ve soğuk kanlılığiyle Almanya'yı muhakkak bir iç savaşından kurtardı. Rasism hareketi de inhitata uğradı. Lâkin Hitler hapisanede otururken kendisinin ezilmiş fırkasına cihan buhranının ne büyük yardımcı olacağını tahmin etmemiş olsa gerektir... Hitler'in son zamanlarda yaptığı propagandanın tarihte misli görülmüş değildir. Yalnız şunu söylemeliyiz ki, Rasist fırkası 1931 senesinde Almanya'da 175 bin miting tertip etmiştir ki, bir günde 485 miting demektir. Fırka hatiplerine oldukça iyi ücret veriyor, orkestraları ve hücum kolları mensupları da ücret alırlar. Fırka onlarca gazete çıkarıyor ve pek çok risaleler ve kitaplar neşrediyor. Yüz binlerce adamı demiryolu vasıtasiyle memleketin bir yanından öbür yanına taşıyor. Hitler fırkasının masraf bütçesi 200 — 500 milyon frnaktan aşağı değildir.

Chi paga?

1915 senesinde İtalya'nın harbe iştirak etmesi taraftarı olan Mussolini ve arkadaşlarına İtalyan sosyalistleri bu "kim veriyor?„ sualini mükerreren soruyorlardı. Onlar bu suale

Mussolini'nin Fransa'dan para almakta olduğunu ima ediyorlardı. Bu gibi suallerin ahlâkî cihetten bir alâka uyandırması nadir vaki oluyor. Siyasî propaganda para ister. Halbuki bu maksat için tertemiz vasıtalarla para bulmak çok güçtür. Eğer Bir devlet adamı bu paraları kendi cebine atmazsa kâfidir: Avrupa'da ondan daha fazlasını istemezler.. Adolf Hitler elbette rüşvet yiyen ve menfaatperest bir adam değildir; aldığı paraları cebine atmaz. Bilâkis o, mitinglerde söz söylemesi mukabilinde aldığı büyük meblâğları fırka veznesine bağışlar; onun aldığı "honoraire„ ler en meşhur sanatkârların aldıkları "honoraire„ den fazladır. Bir duhuliyeli miting tertip edenler hasılatın 15 bin mark olacağını temin etmedikçe, Hitler o mitingte nutuk söylemez. Hitler sade yaşar ve, anlaşılan, onun aradığı şey para ve zenginlik değildir. Hitlerin hariçten yardım gördüğünü iddia edenler oldu, fakat onun hangi devletten para almakta olduğunu adam akıllı ispat eden olmadı. Bununla Hitler'in teşkilâtçılık istidadı daha birkat kuvvetlenmiş oldu: O, iktısaden perişan bir vaziyette bulunan Almanya'da kendisi için lâzım olan büyük meblâğları tedarik etmesini biliyor ve bunun çarelerini buluyor. Bu paraların bir kısmını büyük sanayi erbabı veriyor, geriye kalanı ise mitinglerden ve azalık bedellerinden toplanıyor.

KATİL BEBEK

İBNERREFİK AHMET NURİ

ESKİ dostlarımdan Doktor Ramiyi ziyaret etmek için bir gün evine gitmiştim. Dereden tepeden konuştuktan sonra yazıhanesinin üzerinde güzel bir kız çocuğun resmini gördüm. Doktor çoluk çocuk sahibi değildi. Merak ettim, sordum:

— Doktor bu güzel çocuk kim?

Birdenbire doktorun kaşları çatıldı. Neşesi kaçtı. Yüzünü bir keder kapladı. Derin derin içini çektikten sonra:

— Sorma, dedi. Aziz ahpabımdan birinin kızı idi. Bundan on sene evel tedavi etmeğe yetişemediğim bu sevimli kız aklıma geldikçe yüreğim sızlıyor. Onu evlâdım gibi severdim. Tedavi ettiğim birçok hastalarım öldü. Acıdım ve unuttum. Fakat bu yavruyu unutamıyorum.

— Öldü mü?

— Evet. Bunu öldüren de kırmızı elbiseli bir bebekti.

— Bebek mi?

— Katil bir bebek.... Sıkılmazsan anlatayım. Bundan on sene evel bir sabah gayet erken pek çok sevdiğim dostlarımdan Rıfkı Bey çocuğunun ümitsiz hasta olduğunu bildirerek beni alelacele Aksaraydaki evine çağırmıştı. Vakit kaybetmeden oraya gittim. Kapıdan girip de merdivenden yukarıya çıkarken işittiğim acı acı feryatlardan, ağlamalardan iş işten geçmiş olduğunu anladım. İlerlemekte biraz tereddüt ettim. Çünkü ölü evine gelen bir doktor ev halkının nazarında azrail yamağı gibidir. Ölüm kadar soğuk görünür. Bu düşünce ile dönüp gitmek lâzım gelirken dostluk icabı ev sahibini görmek mecburiyetiyle yanına gittim. Ana, baba zavallı yavrunun yatağının başında ağlıyorlardı. Yaklaştım. Behirecik yedi yaşında sarı saçlı, mavi gözlü, güzel, sevimli bir kızcağızdı. İki üç gün evel bu saatte neşe ile koşup oynarken şimdi küçük yatağında cansız yatıyor.... Üç gün evel akşam yemeğinden sonra hafif bir baş ağrısından, boğazının yanmasından şikâyet etmiş ama nezledir denerek ehemmiyet verilmemiş. Annesini öpmüş, babasına Allah rahatlık versin demiş, yatmış. Gece yarısı şiddetli bir ateş ile sıtma alâmeti başlamış, uykusunun intizamı bozulmuş, çehresinde kızımtırak lekeler belirmiş. Ertesi sabah yüzünü tamamiyle kaplıyan bu kızl lekeler bir gün sonra mavimsi bir renk bağlamış. Bana haber göndermeğe mecbur oldukları zaman çocukcağızın hiç sesi çıkmadan minimini başı yastığa düşmüş, gözlerinin mavi nuru sönmüş, son nefesine kadar çehresi asabî bir ihtilâç ile buruşmuş... Bu müthiş faciayı oradaki ihtiyar bir kadın bana anlattı. Bu anlatışa göre Behireciğin ağır ve öldürücü kızıl

hastalığına tutulmuş olduğunu anladım.

— Bu hastalık insanı bu kadar çabuk götürür mü?

— Ölümün serî ve anî olmasına sebep çok yüksek bir fiyevr esnasında idrarın kanı zehirlemek neticesi şiddetli bir havale aksesidir.

— Hiçbir doktora göstermemişler mi? Belki çocukcağız kurtulurdu.

— Azizim bizde münevver tabaka bile bu hususta ihmal ederler. İlk gün çocuğun şiddetli nezle olduğuna hükmederek ev ilâçlariyle tedavi etmişler... Ben Behirenin yatağına yak laştım. Yavrucuğun sarı saçları yastığın üzerine serpilmiş, gözleri kapalı, âdeta uykuda gibi idi. Üzerindeki örtüyü açtım. Vücudü hâlâ sıcaktı. Sağ elini yanına uzatmış, sol kolu ile göğsü üzerinde kırmızı elbiseli büyük bir bebek sıkmış idi... Çocuğun bu haline çok müteessir olmakla beraber bu bebek nazarı dikkatimi celbetti. Zavallı Behirecik ölürken bile bebeğiyle oynamıştı... Behirenin bu hazin vaziyeti, bu ebedî uykusu, göğsünde sıktığı bebek günlerce gözümün önünden gitmedi.. Şimdi bile bu resme baktıkça onu hatırlarım.

Dikkat ettim doktorun gözlerinden iki üç damla yaş düştü. Ben de müteessir olmuştum. Bir müddet sükût ettik. Sonra doktor gene sözüne devam etti:

— Birkaç gün sonra gazetelerde Aksaray civarında kızıl hastalığının salgın bir halde olduğunu okudum. O gün o eski dostumdan bir tezkere aldım. Kendi evlerinin civarında oturan baldızının çocuğu birdenbire hastalnmış, benim tedavi etmemi rica ediyor. Derhal gittim. Bu sefer hasta olan altı yedi yaşında bir erkek çocuktu. Kırk derece harareti vardı. Boğazının ağrısından şikâyet ediyordu. Bu çocuk da kızıla tutulmuştu. Çocuğun Behireciğin evine gidip gitmediğini annesinden sordum. "O gitmedi ben gittim„ dedi. "O halde oradan bu hastalığı siz getirdiniz ve çocuğunuzu bulaştırdınız. Maamafih şimdiki halde hastalık seyritabiisindedir. Çobuk geçeceğini ümit ederim. Dikkat edelim bir komplikasiyon yapmasın„, dedim. Kadıncağız telâşa düştü. "Doktor„ dedi, "evde bunun küçük bir kız kardeşi var o da bulaşır mı dersiniz?„ "Şüphesiz. Hemen onu evden uzaklaştırınız ve kardeşi kâmilen iyi olmadan, ve ev dezenfekte edilmeden buraya getirmeyiniz„ dedim. O gün çocuğu babası Çamlıcada oturan amcasının köşküne götürdü.

Ben düşünüyordum. Aksaray muhitini Behirecik bulaştırdı diyelim, fakat Behire nereden bulaşmıştı. Bu muammayı halletmek için uykum kaçıyordu.

Küçük hastamı tedaviye gittikçe Çamlıcadaki küçük hemşiresinin sıhhatinden haber alıyordum. Hastamın gündengüne harareti düşerek iyileştiğini gördükçe anası, babası kadar ben de seviniyordum. Bir sabah küçük hastamı gene muayeneye gitmiştim. Beni valdesi ağlıyarak karşıladı. Yüreğim oynadı. Sabırsızlıkla kadının ne diyeceğini bekliyordum. Kadın ağlıyarak dedi ki: "Doktor kızım Nermin de hastalanmış, hiç durmadan Çamlıcaya gidiniz, çok rica ederim. Ben hayretle "o da mı bulaştı? Ben size ne tembih etmiştim.

Buradan kimse ile temas etmesin dememiş miydim?,, dedim. Kadıncağız bana "emin olunuz doktor; oraya gittiği gündenberi buradan kimse ile temas etmedi. Ne oradan buraya kimse geldi, ne buradan oraya kimse gitti.,, cevabını verdi. "O halde çocuk Çamlıcaya gitmezden evel bulaşmıştı. Yahut hastalığı belki kızıl değildir.,, dedim ve süratle Çamlıcaya gittim.. Maalesef Nermin de kızıla tutulmuştu hem de gayet şiddetli...

Çamlıcada bu hastalıktan hiçbir vaka olmadığı halde Nerminin kızıla tutulması kendi evinde bulaşmış olduğuna şüphe bırakmıyordu. Nerminin hastalığını alelâde bir boğaz iltihabı zannederek okunmuş pamuk ipliğine geçirilmiş okunmuş bir tespih tanesini kızcağızın boynuna takmakla şifa bulacağını ümit eden amca beye hastalığın şiddetini, vahametini, tehlikesini izah edince adamcağız şaşırdı kaldı. Evde başka çocuklar bulunup bulunmadığını sorduğum zaman gerek amca bey, gerek refikası telâşla: "Kızımız Firdevs var. Nermin ile ayni yaşta. Geliniz doktor size gösterelim,, dediler... Beni büyük bir odaya götürdüler. Pencerenin önünde güzel bir kızcağız kendi kendine konuşarak oyuncaklariyle oynuyordu. Annesinin seslenmesi üzerine çocuk bize döndü. Kucağında bir yığın bez parçaları vardı. Evelce ben bu bez parçalarına ehemmiyet vermedim. Fakat sonra birdenbire bunların arasında kırmızı elbiseli bir bebek gördüm.. Behirenin meşum bebeği.. Çocuğun elinden bebeği öyle bir şiddetle kaptım ki çocuk korktu annesine sığındı. Bu sert ve seri hareketimden çocuk kadar korkmuş ve şaşırmış olan annesine sordum:

— Bu bebek sizin eve nereden geldi?

— Nerminin bebeği. Ona teyzesi hediye etmişti.

— Teyzesinin merhum kızı Behirenin değil mi?

— Evet. Siz ne biliyorsunuz?

— Biliyorum. Behirecik ölüm döşeğinde bunu kolları arasında tutarken görmüştüm. Mel'un bebek!... Elbisesinin her kıvrımı arasında binlerce kızıl mikrobu vardır. Behireciği öldüren bu katil bebek.. Onun teyze zadesini bulaştıran, Nermini bulaştıran bu mel'un bebektir. Bu çocukcağızı da bulaştıracağına hiç şüphe etmeyiniz. Aileniz içine nereden geldiğini bilmediğim bu katili şimdi mahvetmek lâzımdır. Dedim. Ve hemen mutfağa koştum. Şiddetle kapıyı açıp girdim. Benim bu telâşımdan ürken ahçı şaşkın şaşkın bana bakarken ben ona: "Aç şu sobanın kapağını!,, dedim. Ahçı beni deli zanzetmiş olacak ki sobanın kapağını açıp uzağa çekildi. Ben bebeği derhal alevler içine attım ve tamamiyle yanıp kül olduğuna baktım. "Şimdi artık kimseye fenalık edemezsin!,, deyip ahçının bana acıyarak baktığına ehemmiyet vermeden tekrar salona döndüm. Orada Firdevsçik "bebeğim! Bebeğimi isterim.,, diye hüngür hüngür ağlayıp bağırıyordu. Çocuğa bundan daha büyük, daha güzel bir bebek getireceğimi vadederek oradan çıktım.

Yolda giderken biribiri üstüne bir aile çocuklarını bulaştıran bu kırmızı elbiseli, çakır gözlü katil bebeği düşünmeğe başladım. Bu bebek

bu aile içine nereden gelmiş?.... Harbi umumî içindeyiz... Avrupanın hiç bir tarafından şehrimize oyuncak gelmiyor.. Bu olsa olsa Alman mamulâtıdır... Acaba... Evet, öyle olacak... Şüphesiz... Çünkü gazetelerde okuduğum telgraf havadislerine göre aşağı yukarı o tarihte Almanyanın bir şehrinde kızıl hastalığı salgın bir halde hüküm sürüyordu.

Zavallı Behire!.... Ölü döşeğinde bu katil bebek onun göğsünde idi. Kimbilir ne kadar seviyordu. Kimbilir onu ne kadar çok öpmüştü de üzerindeki mikropları yuttu zehirlendi.

Ah, bu bulaşık hastalıkların mikropları!... İzini belli etmiyen ne gizli katillerdir!... Ben verem olmuş bir genç kızı tedavi etmiştim. Anası babası sağlam oldukları halde bu kızın neden verem olduğunu, nereden bu mikrobu yuttuğunu tetkik ettim. Meğerse bilmiyerek veremden ölmüş birinin odasında yatmış. Vakıa o hasta öldükten sonra odanın duvarları badana, eşyası dezenfekte ve tebdil edilmiş ise de yerde serili olan kalın halı unutulmuş. İşte hastamı bulaştıran bu halının tüyleri arasına saklanmış mikroplar olmuştu.. Sana bir tıp gazetesinde okuduğum şayanı hayret bir vaka söyliyeyim: Viyana'da oturan bir kadın çocuğunun kuş palazına tutulduğunu Avusturya'nın Viyana'dan uzak bir şehrinde oturan hemşiresine mektupla bildirmiş, bu mektup hemşiresinin çocuğunun eline geçmiş o da kuş palazına tutulmuş. Bu hınzır mikroplar yalnız doğdukları yerde kalmıyorlar başka bir cisimle şehirden şehire gidiyorlar.

Vaktiyle hacılar Türkiye'ye, Cava'ya Çin'e kolera mikrobu taşır, yahut Çin'den, Cava'dan, Hindistan'dan, Buhara'dan Mekke'ye kolera getirirlerdi.

Asya kolerası dehşetli salgıniyle meşhurdur. Ben eski bir karantine doktoru olmak sıfatiyle diyebilirim ki sakınmak usulünün noksanlığı yüzünden çok seneler haç zamanı Mekkede kolera zuhur ederdi. Buhara hacıları da İstanbuldan geçerek memleketlerine avdet ederlerdi. Biz o zaman bu hastalıkla Türkiye'nin herhangi bir şehrinin bulaşacağından endişe ederdik. Tatbik etttiğimiz karantine usulüne rağmen gene bazı kere memleketi bulaştırırdık. Bulaşık hastalıklar mikropları bir evde odadan odaya, bir mahallede evden eve, bir şehirde mahalleden mahalleye sirayet ederler. Hasılı gözle görülmiyen bu katil mikroplar insanla, aşya ile devriâlem etmektedirler. Maalesef halkın birçoğu bu hakikati bilmiyorlar. Cahil sınıf gibi münevver geçinen tabaka dahi bulaşmak meselesine ehemmiyet vermedikleri için ya kendileri bulaşırlar yahut başkalarını bulaştırırlar. Bu yüzden memlekette her sene birçok kurban vermekteyiz. İşte Behirenin bebeği buna bir misaldir.

Ben bu bebeğin nereden Behirenin eline geçtiğini çok merak ediyordum. Nihayet babasından tahkik edip anlamağa muvaffak oldum. Bana dedi ki:

— Bir Alman zabitiyle dost olmuştuk. Bu zabit yıl başı münasebetiyle Almanya'dan birçok oyuncak getirtmiş. Bunların arasında bulunan bu bebeği Behireye vefatından bir

hafta evel hediye etmişti. Behire gece gündüz bu bebekle oynar hattâ geceleri koynunda yatırırdı...

Anlamak istediğimi anladım ama yüreğim de sızladı. Bu acı ile diğer küçük hastalarımı gayet dikkat ve ihtimamla tedavi ettim. Ve onları bebekten yuttukları zihirlerden kurtardım, sevindim; fakat Behirenin ölümiyle ruhuma gömülen elemleri unutamıyorum.

— Doktor! Eğer anasının, babasının ihmali olmayıp da vaktiyle yetişseydiniz belki Behireyi de kurtarabilirdiniz?..

— Belki?... Belki....

MADDE İLE KUVVETİN ÖZÜ BİRDİR

ABDÜLFEYYAZ TEVFİK

HER GÜN bilgi dallarında meydana gelen yükselmeleri halkımıza anlatabilmek için yalnız açık bir dil ile yazmak yetişmez. Onlara her şeyden evel yer yüzünü gök boşluğunu dolduran varlıkların asıl temellerini ve bunları kımıldatan ve idare eden bilgi ve tabiat yasalarının özünü anlatmak, kavratmak lâzımdır.

Medeniyette en ileri gitmiş yerlerde yazıcıların denedikleri bu usul çok faydalıdır. Bilgiler, hepsini bir den bir adamın kavrıyabileceği sınırları çoktan aşmış, bütün ilimlerin birden mütahassısı olmak imkânsızlığı anlaşılalı asırlar olmuştur. Başka bilgilerden habersiz kalarak yalnız bir dalda ihtisas kazanmanın işe yaramadığı, hiç olmazsa diğer bilgilerin öz temellerine dair olsun biraz malûmat edinmek zarureti bulunduğu ortaya çıktıktan sonra bu maksadı güden birçok eserler basılmış ve bu sayede asıl işleri bir dal üzerinde çalışmaktan ibaret olan adamlarla bütün halkın da her bilgiyi lüzumu kadar tanımalarını kolaylaştıran kestirme ve faydalı bir yol bulunmuştur.

İşte bu çok kıymetli mecmuada yeni bilgi yükselmelerini halkımıza anlatmak işine damdan düşer gibi girmeden evel bir başlangıç hazırlığı, bütün varlıkların öz temeli olan "madde" ile bir de onları hareket ettirip idare eden tabiat kuvvetlerinin öz cevherini kolay anlaşılabilecek bir tarzda tarif etmeği çok lüzumlu gördüm.

Halkımızın gözüne böyle temiz ve şaşmaz bir gözlük takmağa muvaffak olursak hem kalplerine müsbet bilgilere karşı sarsılmaz bir emniyet koymuş olur ve hem de ellerine öz hakikatleri hurafelerden kolayca ayıracak kuvvetli bir silâh vermiş oluruz.

" "

Maddelerle kuvvetlerin öz kaynakları birdir. Biribirlerine tahvil edilerek bir öz kaynağa irca edilebilmeleri bu iddianın en kuvvetli delilidir. Gözümüzün önüne hurafesiz ve pek geniş bir ufuk açacak olan bu çok açık hakikati fikirlerimize iyice hazim ettirebilmek için madde ve kuvvetin ilim tarihinde güttüğü yolu bir kuş bakışı süzelim:

Sayıları milyonları geçen sulp, mayi, gaz, basit, murekkep, canlı, cansız cisimler çok zaman yekdiğerlerinden ayrı ve müstakil farzedilmiş, ancak Lavuazye'den sonra bütün mürekkep cisimlerin unsurlara ayrılabilecekleri anlaşılarak öz varlıklar 76 ya kadar indirilmişti.

Bir bilgiye ait şeyler ne kadar mürekkeplikten kurtarılır, sadeliğe indirilirse o kadar terakki etmiş sayılır. Maddelerin milyonlardan 76 ya ka-

dar indirilmesi kemal derecesi olan "vahide irca,, [*] edilmekten henüz uzak olmakla beraber az bir muvaffakıyet de sayılmaz.

Bu sayının çok vakitler değişmeden durması geçen asır kimyacılarının unsurları cevher itibariyle basit zannetmelerinden, yekdiğerlerine tahvil edilebileceklerini hatırlarına bile getiremediklerinden ileri gelmiştir. O zamanlar "cüzü lâyetecezza,, nazariyesi bir perde gibi ortada durmakta, bilgilerin yükselmesine engel olmakta idi.

19 uncu asır fizik ve kimya bilgileri, parçalanmaz zannettikleri "atom,, ların aralarında küçük aralıklar kalmak üzere bir araya toplanmalarından "molekül,, lerin ve bunların gene aynı surette kümelenmelerinden de madde ve cisimlerin meydana geldiklerini anlamışlar, fakat "atom — zerre,, leri maddenin en basit kısmı zannında aldanmışlardır.

"Fiziko — şimi,, ilminin doğması âlimlerin gözlerini hayli açtı. Bu sayede atomların "elektron,, ve "iyon,, dan mürekkep oldukları, müspet elektrik ile dolu olan ortadaki iyonun etrafında menfi elektrikle dolu elektronların döndükleri, âdeta güneş manzumelerine benzedikleri anlaşıldı.

Vaktiyle unsurları yani basit cisimleri, yekdiğerinden ayıran ve onlara müstakil birer mahiyet veriyor gibi gözüken "vezni mahsus — kesafet — kütle — renk — koku...,, gibi hassaların da mahdut oldukları, tesirlerinin ancak "atom,, sınırına kadar nafiz bulunduğu ve bu huduttan sonra gelen elektron ve iyonlarda hiç birinin kalmıyacağı tebeyyün eyledi. Yani basit cisim ne olursa olsun maddesinde, atomlarında, moleküllerinde görülen bu hassaların onların elektron ve iyonlarında olmadığı meydana gün gibi çıktı.

Bu son malûmatı bir misale tatbik edelim: Meselâ bir gümüş parçasını başka madenlerden ayıran yukarıda saydığımız neviden vasıflar o gümüş parcasının her yerinde ve hattâ moleküllerinde de mevcuttur. Fakat bir gümüş atomu alınıp işiaî bombardımanlarla elektron ve iyonlara parçalanır parçalanmaz bu vasıfların hiçbirinin kalmadığı ve sair maddelerde de böyle olduğu kuvvetli tecrübelèrle sabittir.

Elektron ve iyonlar bu ve şu anasırın değil umumiyetle maddelerin müşterek cevherleridir.

Bütün basit farzedilmiş cisimlerden alınacak elektron ve iyonları biribirinden ayırt edebilecek hususiyetler yoktur.

Bu hal, bütün anasırın ve basit zannedilen cisimlerin müşterek bir asil ve mahiyette birleştiklerini ve ilk bakışta görülen ayrılıkların zahirî bulunduğunu ispat eder.

---

[*] *Herkes tarafından bilgi ıstılahı vazedilmek doğru olmadığından ıstılahlar kabul edilinciye kadar eskilerini kullanmak zaruridir.*

"ROMAN,,

KÂZIM NAMİ

Yazan: FALİH RIFKI; basan: Akşam matbaası; S: 197; F: 60 K.

FALİH RIFKI adını, okur yazarlar içinde, bilmiyen yoktur. Ben kendisini ilkin Tanin yazıcısı iken tanıdım. Bana öyle gelirdi, bu çok genç yazıcı Cenap Şehabı üslûp örneği edinmiştir; yahut Cenap Şehap'la Süleyman Nazif arasındaki üslûp arkadaşlığı Falih Rıfkı'ya da geçmiştir. Belki de aldanmıyordum. Vecihi, Namık Kemal'i taklit etmiş, bir üslûp şahsiyeti edinemeden sönüp gitmişti; fakat yaşayış ve görgü Falih'i örneklerinden ayırmış, ona orijinal bir hususiyet vermiştir. Yalnız Hakimiyeti Milliye'de değil, bütün gazetelerimizde en iyi, en değerli, en canlı başmakaleleri Falih Rıfkı yazıyor. Kaleminde, iç hayatının kaynağından ve en yüksek ve en büyük Türk'e çok yakınlığından gelme bir otorite var.

Ben Falih Rıfkı'nın şiirlerini, hikâyelerini okudum; çok zaman onu bir gezgin yazıcı ve bir fıkracı olarak tanıdım; sonra Hakimiyeti Milliyedeki baş yazılarını, hele Politika başlığı altındaki polemiklerini yutarcasına okudum. Roman yazdığını gördüğüm vakit, bunun bildiğimiz romanlardan, romanesk hikâyelerden biri olabileceği ihtimalini düşündüm. Bu kadar kuvvetli bir kalem, bu kadar geniş ve engin bir kafa en mükemmel bir romanı pek güzel yazabilirdi. (Milliyet) te parça parça çıktığı vakit okumadım; parçalar içinden birkaçını kaçırıvermek, hele bir sayfanın zevkini yarıda kesip tamamlanmasını 24 saat sonraya bırakmak hiç hoşuma gitmez.

"Roman,, ı, kitap halinde çıktıktan sonra, okudum; klâsik kitaplardaki romanın tarihine hiç de uymiyan bir kitap. "Roman,, ı herhalde edebî bir neve sokmak için uğraşmak lâzım mı? Hem bence bunu, roman nevine sokmakta hiçbir zarar yok. Klâsik kitapların tariflerini hep dar bir çerçeve içine koyacak değiliz ya. Harp sonrası dünyası, nasıl harp öncesi dünyasından ayrılırsa, romanın tarifi de öyle ayrılabilir. Onun için Falih Rıfkı Bey nevi şahsına münhasır bir roman yazmıştır.

"Roman,, ın mevzuu şudur, diye kesip atıveremeyiz. Bu romanda şahıslar o kadar çok ki Mehmet Ali, Raşit, avukat Şakir, bu üç ayrı tip kolay kolay sivrilemiyorlar. Bugünkü İstanbul cemiyetini bütün tipleriyle, bu romanda toplanmış gördüğünüzü de iddia edemezsiniz.

Falih Rıfkı Bey ne yazmak istemiştir? Hakikaten o, bir takımımızın dediği gibi, heccav mıdır? Heccav, hicvettiği kimselerin ayıpla-

rını mübalâgalandırır; Farih Rıfkı Bey tiplerini oldukları gibi tasvir ediyor. Bir köre "körsün,, demek hiciv değildir ki.

O, yüreğinin elemlerini de ortaya dökmemiştir. Bir operatör, hastasına acır mı? Acırsa, onun üzerinde cerrahî ameliyesini muvaffakıyetle yapacağına emin değilim. Hastasından elem duyan bir operatör, elleri titremeden neşter tutamaz. Falih Rıfkı Bey, elemli bir yürek taşımıyor. Onun yüreği bir ideal kaynağı ve ümit hazinesidir. İdealsiz ve ümitsizleri hırpalamıyor da. Onlara "İşte böylesiniz,, diyor; "bizim gibi olmak için bizim dünyamıza girmelisiniz.,,

Bir ot gibi tenebbüt etmek istemiyen, ferdiyetçiliğinde, enaniyetten tecerrüt eder, cemiyetçi olur. Şuurlu yaşıyan cemiyettir; şuurlu yaşatan da cemiyettir; çünkü şuur cemiyettedir. Ve biz şuuru ondan alırız. Türk yeni bir hayatla dünyanın yeni bir cemiyetidir. O cemiyette ferdin kıymeti, cemiyetin dinamik hayatına iştiraki nisbetindedir.

Türk cemiyeti söz istiyor; hareket istiyor, iş istiyor. "Roman,,ın sonlarına doğru Türk gençliğinin, sinesinde yerleşmeğe çalışan parazitleri nasıl huşunetle söküp attığını görüyoruz. O, bunu yapmakla bütün vazifesini yaptığına inanmış görünüyor; ama Falih Rıfkı öteden diyor ki "yaptığına teşekkür ederiz, ey genç; fakat:

"Fetih ordusuna bir köy fethetmesini dilerim.

"Erenköy sofrasından ve bütün sofralardan softa koğmak güç değildir. Bit, tahta saban, sıtma, her şeyin en gerisi, bütün Asya, Anadolu köylerinde bağdaş kurmuş, keyfine bakıyor.

"Fetih ordusuna istemekten fazla, almak yaraşır.

"Kemalizmin de demagojisi, Kemalizmin de softalığı olabilir: Ondan çekinmeliyiz.

"Kemalizmin temeli nedir, bilir misiniz? Anadolu dağlarının başında tek başına Mustafa Kemal!,,

Romanı okuyanların çoğu yalnız İstanbulu tenkitten ibaret olduğu zannına düşmüşlerdir. Bizce, aldanıyorlar. İstanbul, bütün heyetiyle nasıl tenkit olunabilir ki söyliyenlerin, dedikodu edenlerin, idealsizlerin yanında, onlara kahir bir ekseriyetle hâkim, fakat söylemiyen, dedikodu etmiyen, ideal taşıyan ve mahviyetle çalışan bir İstanbul da hiciv etmiyor. İstanbula, İstanbul hiçiv etmiyor. İstanbula, İstanbul namına söz söylemeği kendilerine verilmiş bir hak tanıyan zorbaları gösteriyor, onları hiciv değil, tarif ediyor. Yıkılan saltanatın bendeleri buradadır; kapanan medreselerin, tekkelerin afyonkeşleri buradadır; şeriye mahkemeleri önünde yalancı şahitliğini bekliyenler buradadır; eletek öpmekle yiyeceğini çıkaranlar buradadır; İstanbuldan, başka yurdun her köşesini hiçe sayanlar buradadır; hele Türkün gayrileriyle menfaatlerini birleştiren ve kontenjana vatan aleyhine bir hareket diyen ticaret adamları buradadır.

İstanbul dışında böyleleri yok mu? Nasıl yok. Türkün yeni hayatından hoşlanmıyanları en ücra köşelerde bile bulursunuz. Beylere esir olmağı, çift çubuk sahibi olmağa tercih

eden zevallılar, yeni rejimden memnun olamadılar diye onları bilerek ihanet edenler arasına sokabilir miyiz? İstanbul dışındakiler, İstanbul içindeki idealistlerin yardımına muhtaç. İşte Falih Rıfkı, yapılacak koca bir yurda yetiştirilecek koca bir halk görüyordu, İstanbuldaki idealist gençleri, menfi adamlarla mücadeleye değil, Anadoluda müspet eserlerle çalışmağa davet ediyor.

"Roman„ da ne değerli vecizeler var:

"Başladığı bir işi beceremediği için bıraktığını söylemek insanın kibirine dokunur.

"Hem istemek, aramak, beğenmek, hem istemez, aramaz, beğenmez görünmek, aklı tersine işleterek, gıpta ateşini dindirmeğe uğraşmak!„

Şu da güzel değil mi:

"Birçok kimseler hayatlarını yazarken, size soyulmuş bir portakal ikram etmişlerdir. Kabuklarını hangi çöplüğe sakladıklarını kendilerinden başkası bilmez.„

Hele:

"Enerjiyi terbiye etmedikten sonra aklı bir kâğıt sepeti gibi doldurmaktan ne çıkar? Cigara içenlerden tütünün zehir olduğunu bilmiyen bir tek kişi var mıdır? Yer yüzünün en korkunç davası, cıgara dumanıdır, diyebilirim. İnsanlar akıl aramadığından bulmadığından değil, idaresizliğinden betbahttırlar. Akıl, henüz, insan mekanizmasındaki tam yerini bulmamıştır.„

Sözleri ne kuvvetlidir.

Falih Rıfkı, harp sonrası dünyasının değiştirdiği kıymet hükümlerini harp öncesindekilerden çok iyi ayırdediyor. Tarihçiler, tarihî vakaları bir takım karn'lara ayırırlar: Kablettarih, kurunu vusta, ulâ, kurunu ahire, asrıhazır gibi. Bu devirleri ayırmak için gösterdikleri büyük vakalar, büyük harbin bütün kıymet hükümlerinde yaptığı değişikliklerin binde biri kuvvetinde değildir. 1914 ten 1918 e kadar süren büyük savaş, yer yüzünün adeta biçimini değiştirdi. "Tarih, tekerrürden ibarettir„ diyenlere iddialarının aksini ispat etmek için yalnız harpsonrası dünyasını göstermek yeter.

İşte Falih Rıfkı Bey romanında, bu değişiklikler arasında eski kıymet hükümleriyle bocalıyanları, şeniyete intibak edemiyenleri, sonra değişen yeni Türk dünyasının yeni kıymet hükümlerini ve yeni idealini şöylece göstermeğe çalışmış."Roman„ bu yolda duygular ve düşünceler uyandırmağa muvaffak olmuş bir eserdir.

Falih Rıfkı Beyin "sanat„ hakkındaki fikirlerini çok doğru buluyorum. İddiasız sanat, Namık Kemalin dediğini tekrarlıyayım, "Tuzsuz taama benzer„. Biraz kendini dinliyelim:

"Türkiye davasından, Türkiye'nin baştan başa, toptanyekûn, halkı ile, toprağiyle, köyü ve şehiriyle, kafası ve gönlü ile yeniden yaradılışı davasından, bu memlekette herhangi bir adaletin, yalnız kendini veya başkalarını hoşlandırır işler arttıra bileceğine inanmıyorum. Türkiye davasiyle davalanmıyan hiçbir kimsenin ve mesleğin, hizmetini değil, şerefini de anlamıyorum. Davanın sıcak heyecanından kurtulan, keyif için sanat, eğlence için yazı, hattâ

tuhaflık için mizah yapabilenlere şaşar, kalırım.,,

İşte 1920 den hattâ 1923 ten beri bizde Türkiye davası için bir satır sanat yapan kimdir ki? Sanate benzer, sanat kılıklı bir haylı yazı var; fakat Türkiye davasını ifade eden tek bir satır sanat yok.

Yazı icat olunalı, eller kalem tutalı sanat ypıldı: Ferdî güzel, pilastik güzel, her gönle uyan güzel, en ince noktalarına kadar, her türlü biçimlerinde yazıldı; artık bu vadide orijinal sanat eseri yaratmak çok zordur, hemen hemen deha derecesinde bir sanat kudreti ister. Halbuki dava için sanat çok yenidir, çok vecitlidir. Asıl sanat da bu değil midir?

Falih Rıfkı Beyin "Roman,, ı niçin "sanat,, tir. Çünkü dava için sanatir. Sanatten anlıyanların hepsi, "Roman" ın sanati önünde baş eğdiler. Eğmiyenleri de biliyoruz: Ferdî sanati telkin için batmış olanlar.

"Sanat için sanat sözünü çocuklukta mektepte öğrenmiştim; geçen sene Rusyada büsbütün unuttum. Oradaki sanati, musikisiyle, romaniyle, şiiriyle, heykeliyle davaya katılmış gördüm,, diyen Falih Rıfkı Bey, müşahedenin ve Türk kudretine imanın verdiği heyecanla doğruyu söylüyor. Geçen sene İstanbulda gösterilmiş "Mustafa,, filmini hatırlarsak, Rusların her sanati davalarına âlet ettiklerine bir misal göstermiş oluruz. Rejimleri bize uymasa da metotlarının kudreti kapitalist bendesi olmıyan her mütefekkirce takdirle görülüyor.

"Sanatin yeni zaman ihtilâllerindeki ismi, hamlacıdır.,, diyor. Falih Rıfkı Bey. Burada "İhtilâl,,, "İnkılâp,, tan başka bir şey değildir. İnkılâbımızın davası için sanat yapabilmeliyiz. Şu satırları kalbim titreye titreye heyecanla okurum:

"Toprakta arasıra sekip havalanan kanatlı sanatin, katı yer üstünde nasır bağlamış elini gördüğüm vakit, sanat gözümde daha büyüdü. Davanın her duraladığı, durduğu, şaşaladığı yere sanat, bir ruh gibi girmektedir.

"İyi hamle mi yapıyorsunuz, güzel mısra mı sıralıyorsunuz, ustaca yay mı çekiyorsunuz, mermer çekiçlemesini mi biliyorsunuz, hepsi hepsi, herkesten, her şeyden evel davaya lâzımdır. İhtilâl davasının harcı, insan kabiliyetlerinin hepsinin birden hamurudur.

"Gene orada ıstırapları dindiren en iyi ilâcın sanat olduğunu gördüm....

. . . .

"Sanki bu sanat küçüktür de, terbiyesi davamızın başlıca işi olan kalabalığın şimdiki sonsuz meraklarını kollıyan, sokak kalabalığına şehvet tellâllığı, sirk maskaralığı, akıl ve zevk uşaklığı eden sanat mı büyüktür?

. . . .

"Türk güzel sanatlerinin hepsinin birden atelyesine giriniz: Nerede Rumeli, nerede Büyük Harp, nerede İnkıraz, nerede Mütareke, nerede ihtilâl?

"Papaya hizmet eden İsviçre mızraklısı, vatana hizmet eden Türk sanatinden daha alâkalı sayılabilir.

Ya bu kendine çalan BEN davulu patlıyacak, ya bayram kalabalıklarının peşine düşen macuncu zurnası delinecektir.,,

GELECEK SAYIDA ÇIKACAK YAZILARDAN BAZILARI

Devlet ve Vatandaş	Mehmet Saffet
Dişlerin İzi	G. Ata
Halkevlerinin Çatısı Altında	Cevdet Nasuhi
Hangi Suları İçmeli?	Kerim Ömer
İlim ve Âlim	Salih Murat
İtalya'da Halk ve Gençlik Teşkilâtı	Selim Sırrı
Kanser Bulaşık mıdır?	Zeki Nasır
Karacaoğlan	İshak Rifat
Kışla ve Köy Terbiyesi	Hilmi Malik
Milliyetçi ve Taazzuvcu İktısat	Aydoslu Sait
Sırp Sındığı	Mehmet Şeref
Tarih ve Terbiye	İsmail Hakkı
Türk Devletinde Halkçılık	Naci

YENİ KİTAPLAR (*):

DİVAN EDEBİYATI ANTOLOJİSİ *FUZULÎ*
Köprülü Zade Mehmet Fuat
S: 61 F: 25 K.
Muallim Ahmet Halit Kütüphanesi, İstanbul

SÖNMİYEN ATEŞ *(PİYES)*
Nahit Sırrı
S: 78 F: 50 K.
Hakimiyeti Milliye Matbaası, Ankara

TÜRKİYE'DE SUÇLU ÇOCUK
Hilmi A. Malik
S: 148
Hakimiyeti Milliye Matbaası, Ankara

ANADOLU'NUN DOĞU VE CENUP DOĞUSU
Kadri Kemal
S: 66 F: 60 K.
Hakimiyeti Milliye Matbaası, Ankara

GÖZLERİMİZİ NASIL KORUYALIM
Aahmet Muhtar
S: 50 F: 25 K.
Devlet Matbaası İstanbul

(*) Burada mecmuaya gönderilen kitaplardan "ÜLKÜ„ nün şiarlarına uygun görülenler ilân olunacaktır.

HAKİMİYETİ
MİLLİYE
MATBAASI